

O vzrokih študentskega nemira

Zasedba filozofske fakultete je imela za povod nekatere represivne ukrepe proti študentskemu gibanju; njen najgloblji vzrok pa je identičen z vzroki študentskega nemira, kot so: neurejeni družbeni položaj univerz, položaj inteligence v naši družbi, ki ga bremene preživele zgodovinske predstave o vlogi inteligence kot nekakšnega »sopotnika« revolucije, ne pa kot sestavine delavskega razreda in iz tega izvirajoče nezaupanje do izobraženstva, neuspešnost gospodarske politike, socialna diferenciacija, ki ne temelji na rezultatih dela, premalo demokratično sprejemanje političnih odločitev itd.

V tem dogajanju so bili odločilno soudeleženi člani ZK in so soustvarjali dogajanje; s skupnimi napori ni prišlo do kakršnihkoli omebne vrednih negativnih momentov, temveč je študentsko gibanje naredilo tako v vsebinskem kot v organizacijskem pogledu bistven korak naprej.

Delo, 2. junija 1971

Zakaj bogati študentje ...

Zakaj bogati študentje — konkretno tisti, ki so na čelu SO — ne vrnejo štipendij za tiste, ki jih nimajo?

Zakaj se ne vključijo v delo na terenu, zakaj na zborih volivcev ne povedo, kaj je treba izboljšati in kje pomagati?

Zakaj ne gredo med neplemene in jih pomagajo opismeniti?

Zakaj so na čelu SO in kritikov ravno otroci meščanskih bogatih staršev? Kje pa so otroci delavcev — rudarjev?

Zakaj svojih razkošnih stanovanj ne odstopijo tistim študentom, ki so brez stanovanj?

Ko bodo uredili vse to in še povedali, da smo jim delavci zgradili fakultetna poslopja, potem bomo pa zaupali v njihove zdrave težnje.

Se to naj povedo, kaj so naredili za družbo ali zase, da ne bi odžirali možnosti res zdravim in pridnim študentom z dežele in delavskih krajev.

IVAN KANOVSEK, sin rudarja
(Delo, 5. VI. 1971)

O odgovornosti za politične ocene

Ce se za neobčutljivostjo, kakršno so pokazali nekateri funkcionarji borčevske organizacije, skriva tudi trdoglavo prepričanje, potem bi od teh razlagalcev in ocenjevalcev naše sedanosti in stanja morali zahtevati, naj se vsaj odpovedo tako pojmovane »obveznosti« političnega delovanja. Iz nerazumevanja za demokratičnost naše politične usmeritve izhajajo in še bodo izhajale samo težave. Niti zasluge za ustanovitve in razvoj današnje Jugoslavije, o katerih nihče ne dvomi, ne dajejo nikomur pravico, da na splošno, brez dokazov in površno govori o pojavih in gibanjih, da povzroča razburjenost s svojimi napačnimi in neutemeljenimi ocenami.

»Vjesnik u srijedu«, 2. junija 1971

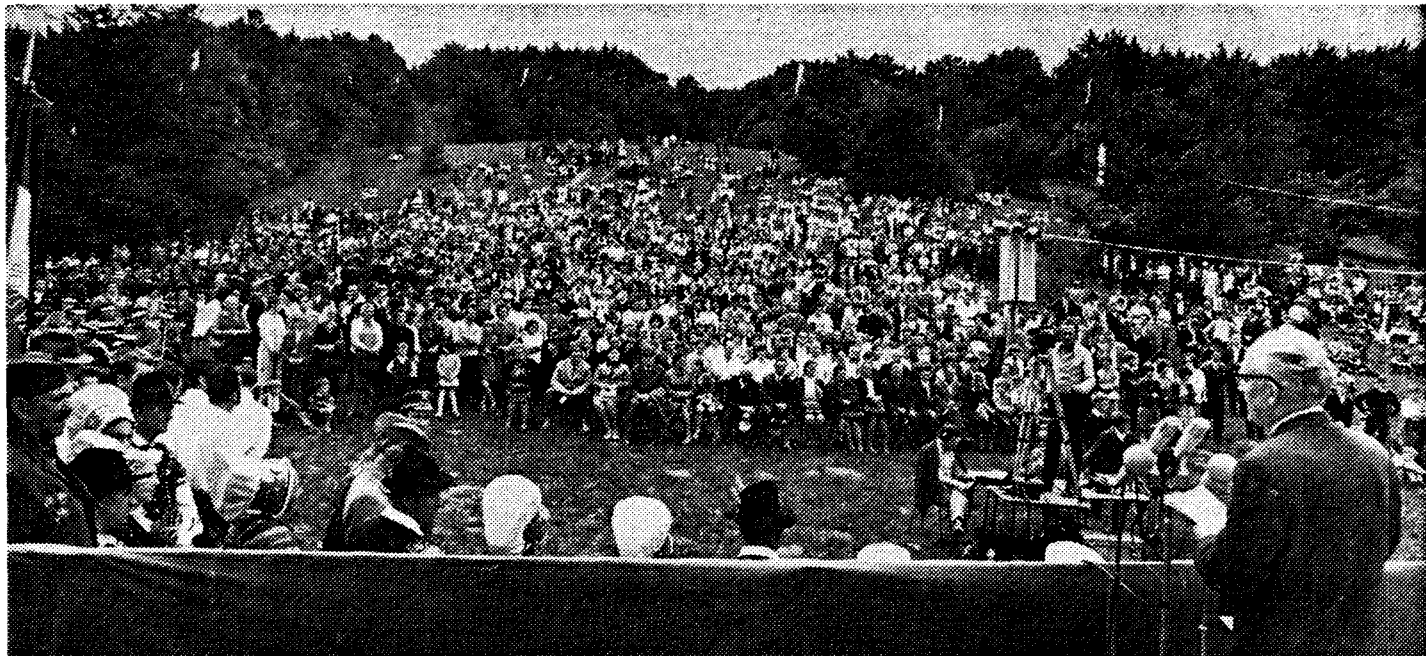
LJUBLJANSKA BANKA

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 24

10. junij 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borčec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

S srečanja na Polževem, 6. junija t. l. Prizor med govorom predsednika skupščine SRS Sergeja Kraigherja.

Priznanje tihim junakom

Na Polževem pri Višnji gori je bilo v nedeljo, 6. t. m., svečano kot menda še nikoli dotlej. Pri znani turistični postojanki je bila ena najlepših letošnjih proslav 30-letnega jubileja naše vstaje in edinstven dogodek za njene tihe junake, aktiviste z območja nekdanjega grosupeljsko-stiškega okrožja, ki jim je sedanja grosupeljska občina podelila domicil.

Tik pred začetkom proslave sem zapisal v svojo beležnico:

»V prelesto pomladansko jutro so zadonele salve in mitraljez je zaregljal, da je morje zelenja zadrhtelo kakor srce ob grenkem spominu. Po pobočju se spuščajo partizanske patrulje z zastavami. Na prijazni ravni pri hotelu in po položnem bregu valovi množica, srečujejo se znanci in tovariši iz partizanskih let, si segajo v roke, obujajo spomine in si hodijo »privezovat dušo« k stojnicam. Pred slavnostno tribuno sta že zbrana godba in mladinski pevski zbor, tamle korakajo gasilci in ves ta prizor popestrijo še narodne noše. Zastave mogočno plapolajo v vetru, iz zvočnikov se razlega borbeni pesem. Na parkiriščih je že toliko avtomobilov, da morajo mnogi zapeljati svoje »jeklene konjičke« kar v hosto. Med množico ne vidiš samo bivših partizanov, tu so tudi stare mamice in očanci pa mladina s pojočo dolensko govorico. Mladi ljudje se pogovarjajo o vsem mogočem, med drugim tudi o »teritorialni« na katero gledajo s simpatijami.«

Ko je godba zaigrala državno himno, je vse utihnilo in se dvignilo, kločki so zdrsnili z glav. Množica je z velikim zanimanjem spremljala potek proslave, ploskala patruljam — mladinski, kurirski (»TV 3«) in občinski — pozdravljala navzoče goste, posebno predsednika skupščine SR Slovenije Sergeja Kraigherja. Napovedovalčeva beseda je bila izbrana in gladka, iz nje je izžvenel zlasti poudarek, da pomeni srečanje tudi zblizanje starejše z današnjo generacijo in priznanje vsem tistim skromnim, požrtvovalnim ljudem, ki so bili partizanom in narodnoosvobodilni vojski življenjsko zaledje. Saj je več kot jasno, da brez aktivistov in politično prekušene

zaledja partizanske enote pri nas ne bi bile vzdržale!

Iz nadaljnega poteka proslave je vredno — poleg podelitve domicila aktivistom — omeniti zlasti govor predsednika skupščine SRS Sergeja Kraigherja, v katerem je dal deležu nekdanjih aktivistov novega poudarka in podkrepil stališča tovariša Edvarda Kardelja izrečena na lanskem republiškem zboru aktivistov v Dolenjskih Toplicah. Z jasno besedo je izrazil priznanje ne samo njihovemu medvojnemu, temveč tudi povojnemu delovanju in žrtvam. »Prav preživeli aktivisti in aktivistke OF ter demobilizirani borci,« je med drugim dejal, »so tudi v težkem razdobju povojnih let obnove in prvih korakov industrializacije ... s svojo povezanostjo z delovnim človekom v mestu in na vasi, z zaupanjem, ki so ga uživali še iz časov revolucije in narodnoosvobodilnega boja ter s svojim neutrudljivim delom in neomajnim zaupanjem v delovnega človeka bistveno pripomogli kot zavestno organizirana družbena sila, da so delovni ljudje podpirali politiko OF in KP in da je naša revolucija nadaljevala svojo zmogovito pot. V dobi težkih, dolgotrajnih investicij v pospešeno izgradnjo bazične industrije, energetskega objekta, cest in železnic, v dobi nagle rasti mest, ob težkih problemih prehrane in

preskrbe prebivalstva, v dobi obveznih odkupov, forsiranja izvoza itd., ko so razne države okoli nas ali blizu nas pritiskale na nas z vsemi mogočimi vrstami izdajalskih emigrantov, nekatere pa tudi z direktnim vojaškim pritiskom, v dobi zgrešenih poskusov kolektivizacije po sovjetskem vzorcu itd., brez podpore in zaupanja osnovnih delovnih množic ne bi mogli uspešno kljubovati vsem tem pritiskom. Pri tem je neprecenljivega pomena delo aktivistov in aktivistk OF.«

V nadaljnjem govoru je tov. Kraigher orisal korenite družbene spremembe, ki smo jim priča, se zavzel za odločno izvajanje ustavnih amandmajev, za izboljšanje gmotnega položaja kmetov in za zmanjšanje socialnih razlik v naši družbi, poudaril pomen priprave na vseljensko obrambo. Na knocu je še enkrat čestital vsem aktivistom in izrazil željo, da se ne bi srečevali samo ob proslavah raznih obletnic, temveč da bi bila srečanja tudi priložnost za kritično presojo doseženih rezultatov v uresničevanju velikih ciljev našega družbenega razvoja.

Prav je, da omenim še kulturni program na tej lepi proslavi, ki zasluži vso pohvalo, zlasti pa pevski zbor pod vodstvom dirigenta Viktorja Znidaršiča. Taki kulturni delavci zaslužijo več kot pa samo skromno omembo!

F. Š.

Iz vsebine:

Kitajska v Afriki (2. stran)

Osnutek se za osnutkom vrsti ... (3. stran)

Ob neki polemiki (3. stran)

S prvim transportom (6. stran)

Šolstvo na slovenskem ozemlju 1941—1945 (7. stran)

Zakaj imajo jedrski pogon le podmornice (9. stran)

Predlog za dopolnitev zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju borcev NOV iz Slovenskega Primorja in Istre (13. stran)

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVE

DOGODKI TEDNA

■ Sekretariat CK ZKS je obravnaval in sprejel akcijski program za uresničevanje sklepov 20. seje CK ZKS. V programu so določene neposredne naloge in poimenske zadolžitve članov sekretariata in CK ZKS. Sekretariat pa je za izvedbo programa zadolžil neposredno tudi člane predsedstva in konference ZKJ iz Slovenije za delo v občinskih organizacijah.

■ Jugoslovanska delegacija z državnim sekretarjem za zunanje zadeve Mirkom Tepavcem na čelu, je na povabilo kitajske vlade odpotovala v LR Kitajsko. V delegaciji sta tudi pomočnika državnega sekretarja Radivoj Uvalić in Jakša Petrić. Spotoma se je delegacija za en dan ustavila v Kairu.

■ Predsednik deželne vlade Furlani je — Julijske krajine dr. Alfredo Berzanti je sprejel 12-člansko delegacijo podpisnikov skupne spomenice slovenske manjšine v Italiji, ki so jo ob koncu preteklega leta poslali italijanski vladi. V tem dokumentu so zahtevane poglobljene zahteve slovenske narodnosti in skupnosti. Predstavniki vse slovenskih političnih strank in organizacij iz tržaške, videmske in goriške pokrajine so predsednika Berzantija izčrpno seznanili z vsebino tega dokumenta.

■ Gospodarski zbor zvezne skupščine je nadaljeval 28. maja prekinjeno sejo, ker je takrat večina poslancev odšla s popoldanske seje in pri glasovanju ni bilo sklepčnosti. Tudi nadaljevanje te seje je bilo zelo voharno, poslanci so žolčno razpravljali o zakonskem predlogu o spremembah načina investiranja. Razpravljali so tudi o predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o Narodni banki Jugoslavije.

■ Zvezni sekretar za zunanjo trgovino Muhamed Hadžić se je vrnil iz Finske, kjer je bil gost tamkajšnjega ministra za zunanjo trgovino. Hadžić in finski minister Matila sta podpisala sporazum o gospodarskem, industrijskem in tehničnem sodelovanju. Med pogovori v Helsinkih so posvetili posebno pozornost povečanju zunanjetrgovinske menjave. Kakor je izjavil Hadžić ob prihodu v Beograd, bodo kmalu ustanovili skupno jugoslovansko-finsko gospodarsko komisijo.

■ Švicarke so prvič v zgodovini svoje države izkoristile svojo volilno pravico. Enakopravno so se z moškim delom prebivalstva odločile o ustavnem amandmaju, ki vnaša v federalno ustavo obveznost, da posvetijo večjo skrb zaščiti naravnih lepote te alpske dežele.

■ Iz ZDA je prišla vest, da ima ameriška obveščevalna služba podatke, da v LR Kitajski gradijo prvo podmornico na jedrski pogon. Zatrjujejo, da ima obveščevalna služba tudi fotografijo kraja, kjer jo gradijo. Strokovnjaki ameriškega obrambnega ministrstva so sicer mnenja, da bo LR Kitajska lahko šele čez deset let zgradila jedrsko podmornico z raketnimi iztrelki.

■ Ob četrti obletnici izraelskega vdora v ZAR, Sirijo in Jordanijo so objavili tamkajšnji časopisi priložnostne članke in komentarje. Poluradni »Al Ahram« je pisal, da je egiptovsko ljudstvo na svoji koži začutilo, koliko poštovanja je treba za uresničitev največjih želja. »Egiptovsko ljudstvo je s svojo neomajnostjo dokazalo, da je poraz in negativne posledice mogoče odpraviti samo z jasnim pogledom, resnim načrtovanjem, trdnjo mobilizacijo in določitvijo prednostne lestvice... Egipt se ni nikoli odvrnil od palestinske revolucije, temveč jo je zmeraj podpiral... Izrael pa ni bil naš edini sovražnik. Odkrili smo, da je bilo ljudstvo v celoti odvisno od vodstva ter se je slepo zanašalo nanj. Zato smo se pravzaprav sami premagali, po lastni krivdi, ker se sovražniku nismo dovolj uprli.«

■ Stockholmska policija je našla še en revolver, ki je pripadal atentatorjem na jugoslovanskega veleposlanika Vladimira Rolovića. Revolver je odvrget v vodo pri stockholmski operi terorist Ante Stojanov, ki je 7. aprila stal pred poslopjem jugoslovanskega veleposlaništva, ki bi poskušal priti na ulico. Tam ga je opazil neki policijski inšpektor. Po atentatu ga je ravno ta inšpektor prepoznal in aretiral. Po švedskih virih Stojanov 7. aprila ni do konca opravil svoje naloge, temveč se je ustrašil in pobegnil. Podrobnosti bodo verjetno prišle na dan med obravnavo konec julija.

■ Približno 1000 francoskih časnikarjev se je udeležilo demonstracij s sedenjem pred stavbo ministrstva za notranje zadeve v znamenje protesta zaradi tako imenovane brutalnosti policije proti časnikarju. Demonstranti so zahtevali odstop notranjega ministra. Do

teh demonstracij je prišlo, ker je sodelavec tednika Nouvel Observateur Alain Jaubert obtožil policijo, da je z njim ravnala brutalno med preiskavo.

■ V Belfastu na Irskem, kot vse kaže, ne bo prišlo do pomiritve. Pred poslopjem policijske postaje v katoliški četrti je eksplodiralo več bomb, pa tudi po drugih delih mesta. Ranjenih je bilo desetina ljudi, prišlo pa je tudi do spopadov med britanskimi vojaki in katoliškimi demonstranti.

■ Generalni sekretar OZN U Tant je odločno podprl nedavni predlog generalnega sekretarja KP SZ Leonida Brežnjeva, naj bi obojestransko zmanjšali vojaške čete pakta NATO in varšavskega sporazuma v Srednji Evropi. U Tant je sovjetski predlog ocenil kot korak, ki je v skladu z resolucijo generalne skupščine in težnjo OZN po opuščanju mednarodne napetosti. Obziral pa je, da se kriza na Blaznem vzhodu sploh ne premakne z mrtve točke. Po U Tantovem mnenju bo LR Kitajska prihodnje leto postala članica OZN, dvomi pa, da bi to vprašanje lahko rešili že na letošnjem zasedanju generalne skupščine. O dogodkih v Vzhodnem Pakistanu je dejal, da pomenijo »eno od najbolj tragičnih epizod v človeški zgodovini.«

■ V Bajkonoru so izstrelili vesoljsko ladjo Sojuz 11 z namenom, da se sestane in spoji z orbitalno postajo Saljut, ki kroži okrog Zemlje že od 19. aprila. Posadko Sojuza 16 sestavljajo poveljnik ladje podpolkovnik Georgij Dobrovolski, ing. Vladislav Volkov in Viktor Pacajev. V sporočilu je rečeno, da bo Sojuz 11 opravil obširne znanstvene in tehnološke raziskave v skupnem poletu z orbitalno postajo »Saljut«, ki so jo izstrelili 19. aprila. Pravijo, da bodo morda že čez nekaj dni izstrelili novo sovjetsko vesoljsko ladjo. Združitev Sojuza 11 s Saljutom se je posrečila.

■ Obrambni ministri severnoatlantskega pakta so na dvodnevem zasedanju v Lizboni sklenili, da bo italijanski zunanji minister Aldo Moro kot sedanjí predsednik ministrskega sveta NATO seznanil Sovjetsko zvezo in vse zainteresirane države z novim stališčem severnoatlantskega pakta do sovjetskega predloga o začetku pogajanj za zmanjšanje vojaških sil v Evropi.

■ V Budimpešti je umrl v 86. letu življenja ugledni madžarski marksistični filozof, književnik in kritik György Lukacs. Tudi v slovenščino je prevedenih več njegovih del iz filozofije, kritike, in književnosti.

POLITIČNI RAZGLEDI

KITAJSKA V AFRIKI

»Prvič imajo odnosi med nami in tujo silo enakopravno podlago. Kitajska nam pomaga, Kitajska pomaga Afriki. Mi pa ji dovolimo, da tu postavi dokaz svoje učinkovitosti in prijateljstva do tretjega sveta. Pri tem imamo koristi oboji; če pa se zahodnjaki vznemirjajo, naj nikar ne pozabijo, da so vsi zavrnili pomoč, za katero sem prosil v imenu afriške solidarnosti.«

S temi besedami je tanzanijski predsednik Julius Nyerere popisal prodor Ljudske republike Kitajske na črno celine, prodor, ki je zadnja leta čedalje močnejši in ki spravlja v zadrego nekdanje kolonialne gospodarje Afrike ter tiste zahodne države, ki so menile, da se bodo »režeži iz tretjega sveta« zmerom obrnili nanje, kadar bodo potrebovali pomoči.

Prvi prodor Ljudske republike Kitajske v Afriko sodi v čas od leta 1964 do 1966. Tedaj so se Kitajci postavljali predvsem z vabljuvostjo svoje ideologije in gesli predsednika Mao Ce Tunga. Toda potem se niso zadovoljili samo z zdravicami solidarnosti s tlačnimi ljudstvi, marveč so spremenili svoja veleposlaništva v stalne razstave revolucionarnih načel. Nekateri afriški voditelji so se prestrašili misli, da je »Afrika zrela za revolucijo«, saj so bili še zmerom bolj obrnjeni k Zahodu, naposled pa je še kulturna revolucija na Kitajskem prispevala svoje: vloga LR Kitajske na črni celine je začela pešati.

Leta 1969 so se pekinški diplomati znova lotili dela. Prvi jim je dal priložnost tanzanijski predsednik Nyerere: dolgo si je namreč zaman prizadeval, da bi (tudi s turnejo po zahodnoevropskih prestolnicah) pripravil Američane, Britance in Francoze do tega, da bi že kaj ukrenili zoper rodezijski rasistični režim Iana Smitha ali da bi pomagali Zambiji razbiti beli obroč, zaradi katerega je bila gospodarsko odvisna od sedov, ko je hotela izvažati svoja rudna

bogastva. Tedaj je iz Pekinga prišel predlog, naj bi gradili železniško progo med Lusako in Dar es Salamom: skoraj 2000 kilometrov dolgo železnico, po kateri bi bilo mogoče voziti zambijski baker v pristanišče, ki naj bi bilo strateško postavljeno na sueško ali orientalsko pot.

Sporazum o gradnji železnice so podpisali v letu 1969: železnica bo stala več kot sedem milijard novih dinarjev, zgrajena naj bi bila v petih letih, gradijo pa jo večinoma kitajski delavci in tehniki, zaradi katerih so dela tako poceni in hitra, da si tega ne bi upala prevzeti nobena evropska družba. Za LR Kitajsko je to najmočnejša investicija na tujem, za to pa je dobila izredno ugodne gospodarske in politične nasprotnosti.

Tako je Tanzanija v letu dni uvozila za okoli 300 milijonov novih dinarjev kitajskega blaga, kitajski strokovnjaki šolajo tanzanijske policiste v Mošiju na severu dežele, poskrbeli so za zarodke tanzanijskih letalskih sil (opremljenih z »migie« kitajske izdelave), tanzanijske mladinske organizacije delujejo pod vodstvom kitajskih in severnokorejskih inštruktorjev. Pri tem je ravnanje Kitajcev izredno previdno, saj ne marajo, da bi se Nyerere znašel v neprijetnem položaju nasproti zahodnim veleposlaništvom, ki so v čedalje večjih skrbih zaradi kitajskega prodora v Afriko. Ravno zato nekaj tisoč kitajskih tehnikov in delavcev, ki gradijo »Tanzam« (železnico iz Tanzanije v Zambijo), živi odrezano od drugih ljudi, v posebnih delovnih taboriščih, ki so skrbno zastražena, in le malokdaj si pomagajo z domačo delovno silo.

Za Peking je pomembnejše od porabljenih deviz nekaj drugega: železnica bo tekla skozi polovico afriške celine, vodila bo do tako imenovanega »bakrovega pasu« v nekdanjih Rodezijah kot v srce Afrike, v bližino Katange in južne Afrike, kjer so velikanska in še neizrabljena naravna bogastva, vendar na področjih, ki so v bližini držav z belim režimom. »Tanzam« bo eno izmed najpomembnejših orodij za politične akcije, ki jih LR Kitajsko namerava izvajati ali spodbuditi v tem delu sveta.

Revolucionarne sile, ki se zdaj bojujejo v gozdovih Mozambika in Rodezije, napredne politične stranke v drugih državah, se v bližnji prihodnosti še ne bodo tako okrepile, da bi mogle spremeniti položaj na afriškem jugu in zahodu. Evropa, NATO in ZDA posredno — gospodarsko in vojaško — podpirajo Portugalsko, Južno Rodezijo in Južnoafriško republiko ter tista afriška gibanja, ki se zavzemajo za ohranitev sedanjih razmer. Toda kdo lahko preokuje podobno južno Afriko čez dvajset let? Vse je odvisno od moči nacionalističnih sil in od možnosti Zahoda, da ohrani svoj vpliv — neposredno ali s posredovanjem afriških vlad.

Britanska vlada se že namerava vrniti v tiste mlade vzhodnoafriške države, kjer je bila dekolonizacija najtežja: dokaz za takšen razvoj je padec naprednega Obotejevega režima v Ugandi. Francija skuša ohraniti svoj vpliv na področju okoli Madagaskarja, medtem ko so se ZDA kar dobro zasidrale v Kongu (Kinšasa) in seveda v Južnoafriški republici. Toda gre za neokolonialistične, imperialistične sile, v primerjavi s katerimi je prihod LR Kitajske prava pravačata sveža revolucionarna sapa, ki osveta Afričane.

Voditelji revolucionarnih nacionalističnih gibanj v vzhodni in južni Afriki so kitajsko usmerjeni in občudujejo LR Kitajsko kot domovino »socializma rezev«. Ljudska republika Kitajska je v tem delu Afrike, ki se še zmerom ni povsem znebil kolonializma, našla ugodna tla za svoj vpliv, ljudstva, ki se ob stiku z njo počasi prebujajo in počasi spoznavajo, da njihova velikanska naravna bogastva izrabljajo kapitalisti iz Evrope.

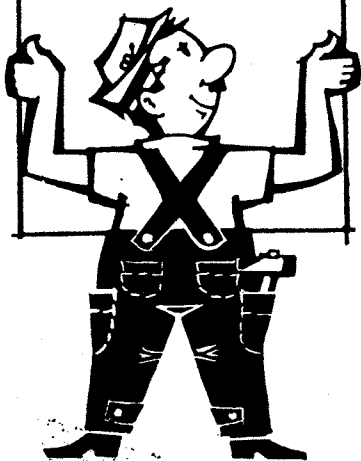
Gradnja železniške proge, ki bo »prezela« Afriko od vzhoda proti zahodu, medtem ko so tradicionalne zahodnjaške prometne zveze vodile od severa proti jugu, kaže, da bo obrnjena nova stran v zgodovini črne celine, katere osvoboditve evropski finančniki še zmerom ne priznavajo.

LR Kitajski torej ne gre za osvajanje novih tržišč ali za izrabljanje surovin. Vendar njena akcija ni brezcilna: želi si pridobiti podporo tretjega sveta, mu pomagati in dokazati, da ima pravico govoriti v imenu razvijajočih se ljudstev. Afričani so tako malo vajeni, da si kdo želi predvsem njihove podpore in njihovega prijateljstva, da bodo Kitajci prav gotovo imeli več možnosti za uspeh v Afriki kot pa njihovi »predniki«.

KOMENTATOR

ali veste

lesonit
melanit
lesomin
lesomal
konal
ogo
oval
L.55

...da smo za vas in vaše probleme pri urejanju notranje opreme v stanovanjih, poslovnih prostorih, gostinstvu, trgovini, turizmu, avtomobilski in letalski industriji ustvarili novo kvaliteto — konal!

konal — material, ki v različnih vzorcih s svojimi nežnimi porami nadomešča naravni leseni furnir ne samo s svojim vernim videzom, ampak tudi pri dotiku...

konal — povsod, kjer so potrebni trajnost, odpornost proti vlagi, vročini ali kemikalijam, nespremenljiv videz in lahko vzdrževanje...

vse informacije
in reklamni material:

lesonit
ILIRSKA BISTRICA

»Naših trideset zlatih let«

Minulo soboto in nedeljo je bilo v Slovenj Gradcu srečanje mladih časnikarjev srednješolskih glasil, ki sta ga priredila uredništvo »Mladine« in republiška konferenca ZMS. Program prireditve, na katero so bili vabljeni tudi partizanski dopisniki in tiskarji, je bil obetaven. Dobronamerne želje organizatorjev so se žal izjalovile in o prireditvi, ki naj bi sodila v sklop proslav tridesete obletnice vstaje slovenskega naroda, ni kaj dosti povedati.

»Pisati o NOB, ki ga nisem doživljal, je nesmiselno...« je bilo med drugim slišati na dopoldanskem vsebinsko zaskrbljujočem praznem posvetovanju, ki naj bi rabilo za izmenjavo mišljenj med prisotnimi. Pa se ni nihče oglašil, ne med mladimi in ne med tistimi, ki bi pogovor lahko in tudi morali usmerjati! Tako je bila zamujena izjemna priložnost spregovoriti o odnosu mladih piščolih ljudi do obujanja tradicij narodnoosvobodilnega boja, s čimer bi lahko vsaj v delovnem programu srečanja nekoliko upravičili »Naših trideset zlatih let« — naziv, pod katerim se je odvijala prireditev v Slovenj Gradcu.

V imenu nepristranskega poročanja bi ob koncu zapisala, da sta se na več kot petdeset razposlanih vabil partizanskim dopisnikom in tiskarjem — tako so nam povedali — odzvala le podpredsednik skupščine mesta Ljubljane Sergej Vošnjak in general Jaka Avšič, da so si mladi v nedeljo ogledali Pavčkove bolnišnice na Pohorju (na sliki), da je zlato ptico kot najboljši srednješolski list v Sloveniji prejelo slovenjegraško glasilo »Mladi ekonomist« in da tudi gostiteljem prireditve »Naših trideset zlatih let« ne gre kaj očitati. MILENA STRAJNAR

Osnutek se za osnutkom vrsti...

Na zasedanju delegatov občin v skupščini SR Slovenije, ki je bilo prejšnji teden, so med drugim obravnavali tudi osnutek zakona o priznavalninah. Med obravnavo osnutka tega zakona so se delegati zavzemali za to, naj bi zakon predpisoval enotna merila za priznavalnino v vsej Sloveniji. Se pravi — ta zakon naj bi po mnenju delegatov poleg določil za republiške priznavalnine vseboval tudi predpis o enotnih merilih za priznavalnino v vseh občinah.

V utemeljevanju tega svojega predloga so delegati občin navajali, da so

razlike med sedanjimi priznavalninami precejšnje, kar je tudi res. Predlagali so naj bi s sprejetjem zakona še počakali, da bi se sporazumeli o enotnem urejanju priznavalnin za vso Slovenijo.

Zakona o priznavalninah pa res ne moremo spraviti pod streho... Če se sedaj, ko so ga ponovno odložili, ozremo nazaj, ugotovimo:

Že nad dve leti razpravljajo razni pristojni forumi o tem zakonu. V tem času so zanj izdelali že osem ali celo devet osnutkov. Najbrže bi le težko našli kaj več takih zakonov, za katere so izdelali toliko osnutkov in da nobeden

od teh ni ustrezal zahtevam vseh tistih, ki so zainteresirani na sprejemu zakona.

In kje se v glavnem zatika, da ni mogoče z zakonom zadostiti vseh zahtev?

Znano je, da imamo doslej republiške in občinske priznavalnine. Medtem ko so republiške enotne, se občinske priznavalnine med seboj tako po višini kakor tudi po merilih za upravičenost do njih močno razlikujejo. To pa je odvisno od gospodarske moči in od vsebine občinskih odlokov, s katerimi so priznavalnine uvedene.

In kako se tudi ne bi razlikovale? Razlike v gospodarski moči in v številu upravičencev do priznavalnin npr. med občinami Ljubljana-Center in Črnomelj ali pa Maribor-Center in Tolmin itd. so res velike. Tisto, kar zmora občina Ljubljana-Center, prav gotovo ne zmora v tem pogledu občina Črnomelj. Isto velja za primerjavo med Mariborom in Tolminom. Ob vsem tem ne gre prezreti, da je že doslej republiški izvršni svet prispeval 44 občinam del sredstev za priznavalnino. Toda občine

podeljujejo priznavalnino na temelju svojih občinskih odlokov, ki so seveda prirojeni gospodarskim zmožnostim posameznih občin. Razlogov za neenotnost in tudi za zmedo je torej dovolj.

In vendar bi edino zakon o priznavalninah lahko uredil tisto, kar do sedaj še ni urejeno. Znano pa je, da republiška skupščina ne more z zakonom predpisovati finančnih obveznosti občinam.

Upamo pa, da zato, ker so tokrat delegati občin predlagali, da s sprejetjem zakona še počakajo — to ne pomeni, da bo ta zakon zbrisan z dnevnega reda. Obstaja namreč še vedno možnost, da zakon o priznavalninah priporoča občinskimi skupščinami tisto, kar jim ne more predpisati. Pa tudi s prispevki republike občinam in z družbenim dogovorom med občinami se lahko odpravijo prevelike razlike med priznavalninami posameznih občin, če teh razlik že ni mogoče povsem odpraviti. Na takih temeljih bi po našem mnenju le bilo mogoče sestaviti zakonski predlog, ki bi ustrezal današnjim potrebam in zahtevam.

V. M.

SKLEPI PREDSEDSTVA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Borci zahtevajo doslednost

Predsedstvo ZZB NOV Jugoslavije je na svoji seji 20. maja letos razpravljalo o nalogah za uresničevanje sklepov 17. seje predsedstva ZKJ in II. kongresa samoupravljalcev v Sarajevu.

Predvsem je osrednje vodstvo borčevske organizacije ugotovilo, da so borci sprejeli sklepe obeh omenjenih forumov. Prav tako so borci zadovoljni z ustavnimi dopolnili. Hkrati pa zahtevajo, da je treba vse sklepe in načela dosledno, učinkovito in hitro uresničiti. Vsi ti sklepi pomenijo veliko prelomnico za nadaljnji razvoj naše družbe k večji popolnosti. Zlasti so važna dopolnila glede samoupravljanja, enakopravnosti republik, narodov in narodnosti in demokratičnega urejanja nasprotij.

Čeprav sta pri nas vodilni družbenopolitični organizaciji ZK in SZDL, bo tudi ZZB kot enaka organizacija dosledno vztrajala pri uresničevanju vseh sprejetih sklepov. V naslednjem razdobju bo posvetila vse svoje sile pomoči ZK, predvsem s pojasnjevanjem. V ta namen se bodo vodstva ZZB na vseh ravneh dogovorila z ZK in organizirala skupne akcije. ZZB bo po potrebi sklicevala tudi zbornice članstva.

Razen teh nalog bo v prihodnje ZZB posvetila veliko več pozornosti in dejavnosti obujanju revolucionarnih tradicij in pridobitve. Med te štejemo samoupravljanje, enakopravnost, neodvisnost in demokracijo.

ZZB zahteva najstrožje ukrepe in odločen boj proti vsem sovražnikom prizadevanj večine naših ljudi, zlasti šovinistom, unitaristom in centralistom. Prav tako pa bo ZZB podpirala boj in sama odločno ukrepala v skladu s svo-

jimi pristojnostmi zoper nosilce raznih napak, zastranjenj itd. Med te spadajo podkupljivost, premoženjske razlike, ki ne izhajajo iz dela, družbeno razlikovanje itd. ZZB bo zahtevala od pristojnih, naj sprejemajo tudi stvarne ukrepe v okviru zakonitih možnosti.

Borci bodo vsa taka prizadevanja podprli, toda ne z moralistično gonjo, posplošenim kritikarstvom ali zaletavanjem v nebitvene pojave in posledice, pa tudi ne z zaletavanjem v reči, ki spadajo zdaj že v upravičeno in opravičljivo življensko raven. Pač pa bodo zahtevali učinkovito in stvarno davčno politiko, njeno izvajanje in izpopolnjevanje. Zahtevali bodo obdavčitev izrednega dobička in užitka od premoženja, ki ni povezan z delom.

ZZB se bo morala mnogo bolj posvetiti delu za uveljavitev delavcev. To bo dosegla s politično dejavnostjo, pripravi na volitev v družbenopolitičnih organizacijah, pri izbiri kandidatov, iz neposredne proizvodnje itd., tako da bi se dejansko spremenila vodstva. Prav tako bo tudi pomagala, da bo prišlo v vodstva več žensk, kmetov in mladine, ki so zdaj zapostavljeni.

Veliko pozornost bo ZZB še nadalje posvečala obrambi in samozaščiti. Ta dejavnost mora postati stalna in vsakdanja skrb in oblika dela.

V vseh vodstvih od najvišjih do najnižjih so sprejeli načrte za proslavljanje 30-letnice vstaje. Veliko je v njih novega in marsikaj kaže na skupnost koristi vseh delovnih ljudi ne glede na narodnost. Borci naj prispevajo k ugodnemu ozračju ob teh proslavah, da bodo utrjevali zaupanje, prijateljstvo, enotnost in demokratičnost.

OB TABORNEM OGNJU

Ob neki polemiki

Jože Snoj in Herman Vogel sta s svojo kritiko televizijske nadaljevanke o Vosu dvignila veliko prahu, a to je tudi razumljivo, saj nista grajala le njenih posameznih slabosti, marveč sta jo zavrгла v celoti in ji odrekla vsak smisel in pomen.

Kasneje je Jože Snoj v »Delu« pojasnil, da spoštuje NOB, ima pa pomisleke zoper žanr televizijske nadaljevanke, to je zoper »akcijski« film kot tak, saj akcijski film prikazuje predvsem akcije, manj pa duševno dogajanje v ljudeh in njihove dileme. Snoj pa si nasprotno želi, da bi književnost govorila predvsem o tem, kako in zakaj so se naši ljudje odločali za razne akcije zoper okupatorja, in manj o samih akcijah.

Toda to stališče je nekoliko ozkosrčno, a vrh tega je tisti »zakaj« največkrat sam po sebi razumljiv — brez razlaganja. Dileme, s katerimi smo bili soočeni v času okupacije, niso bile tako številne, kakor se dandanes komu morda dozdeva. Prežetih vojno na zapečku je bilo dano le malokomu in skoraj vsakdo se je moral prejeti ali slej opredeliti proti Hitlerju ali zanj. Ko je bilo treba izbirati med vpoklicem v sovražno vojsko in odhodom v partizane, se je večina Slovencev z lahkoto odločila za drugo možnost, zlasti v krajih, kjer se je osvobodilni boj že uspešno razmahnil. Partizani so pogosto res preživljali kritične trenutke in bili soočeni s težkimi dilemami, toda pravih »Hamletov« je bilo v gozdovih prav malo.

Snojeva kritika televizijske nadaljevanke o Vosu je bila pač nekoliko problematična, zato bi bilo prav, če

bi jo »Delo« objavilo s pripisom »Prejeli smo«. Ker pa so se nekateri ljudje pri »Delu« (prenašajo) strinjali s Snojevo presojo, pa čeprav samo »kot z eno izmed možnosti«, je nekaj vzbujene jeze pač moralo pasti tudi nanje.

In ko je zašumelo, je »Delo« organiziralo pogovor za »okroglo mizo«. Okrogla miza naj bi odgovorila predvsem na dve vprašanji: ali je akcijski film primeren za prikazovanje NOB (prav o tem sta Snoj in Vogel namreč podvomila), in če je primeren tudi tak žanr, ali smo vsaj v glavnem lahko zadovoljni s sedanjo nadaljevanko?

Nekateri udeleženci »okrogle mize« so na prvo kot tudi na drugo vprašanje odgovorili pritrdilno. »Se vedno je bolje, da prenašamo tradicije NOB, čeprav slabo, kot pa da jih sploh ne bi prenašali,« je poudaril pisatelj Tone Svetina. Toda to mnenje je ostalo v manjšini, pa čeprav morda samo na videz; nekateri sobesedniki za okroglo mizo se namreč o navedenih dveh vprašanjih niso izrekli.

In prav zato so se kmalu po tistem oglašili člani družbenih organizacij v radovljški občini in na obe vprašanji odgovorili z jasnim DA, hkrati pa so nekoliko ošvrknili tudi samo »Delo«. Uredništvo »Dela« je nekatere njihove očitke resda moralo zavrniti, vseeno pa bi bil njegov odgovor lahko malo prijaznejši. Ko sem v »Delu« 15. maja bral tisti »Protest iz Radovljice« in obenem odgovor »Dela«, mi je bilo pred očmi tole dejstvo: odgovor »Dela« so napisali mlajši ljudje, ki vojno poznajo le iz knjig, pismo iz Radovljice pa so napisali bivši partizani, a kot taki bi smeli dobiti malo obzirnejši odgovor, pa četudi bi v sporni zadevi imeli samo pet odstotkov prav. Toda prav so imeli veliko več — najmanj petdeset odstotkov!

Teden dni kasneje pa je v »Delu« spregovoril še Taras Kermauner. Pismo iz Radovljice je Kermauner primerjal s kolektivnimi izjavami, ki so se nekoč pisale zoper Kocbekov »Strah in pogum«. Toda ta njegova pri-

merjava je neprimerna. V primeru Kocbekove knjige je šlo za napad na pisatelja in s tem za kršitev ustvarjalne svobode. Cilj radovljškega protesta pa je prav nasproten: braniti partizanske pisatelje pred neko kritiko, ki je pogosto prav tako ozkosrčna, kakor je bila tista pred leti, le da je zdaj pri nas v modi neka sivkasta šablona namesto prejšnje rožnate.

Vendar pa Kermauner ni pokaral samo »napadalcev« iz Radovljice. Izrekel je svoj pomislek tudi zoper tisto Snojevo kritiko. Sam Kermauner dopušča »akcijski žanr« in je celo zapisal, da se mu nova nadaljevanke o Vosu zdi boljša od prejšnje in da jo zlahka gleda. O spornem delu torej sodi enako kakor bivši partizani iz radovljške občine — vseeno pa jim zameri njihov nastop. In prav zato sem 25. maja poslal »Delu« tole svojo pripombo:

»Čudno je, zakaj Taras Kermauner obsoja tisto protestno pismo iz Radovljice, saj vendar tudi sam oporeka Snojevi sodbi o sedanji televizijski nadaljevanke. Tovariši iz Radovljice so v svoji jezi sicer izrekli nekaj preostrih besed, toda vzrok za jezo so vendar imeli! Če tista Snojeva kritika ne bi bila tako »aristokratska«, kakor zdaj ugotavlja prav Kermauner, bi tudi protestni hrum zanesljivo izostal.«

Ker naslednjo soboto ta moj »odmev« ni bil objavljen v »Delu«, sem telefoniral na uredništvo in dobil odgovor, da mojega pisanja (še) niso sprejeli. In to bi jim lahko verjel, da se ni malo prej zgodila neka druga neuspešnost. »Delo« je 22. maja objavilo nekaj mojih besed, zapisanih v OBRAMBO vosovske nadaljevanke, a vendar pod neustreznim naslovom »Odgovor Tonetu Svetini! To pa ni bila tiskarska pomota. Neprijetni naslov je bil sad urednikovega »preudarka«, posledica pa je bila seveda ta, da so tiste moje vrstice postale za bralce »Dela« bolj ali manj nerazumljive.

PETER LEVEC

BESEDA DOPISNIKOV

LJUBLJANA

SKUPŠČINA ODBORA KOROŠKIH PARTIZANOV

Dne 4. junija se je v Ljubljani sestal odbor koroških partizanov. Kot gosta sta se seje, ki je imela pravice skupščine, udeležila predsednik Zveze koroških partizanov Karel Prušnik-Gašper in Franc Štaudekar, predsednik republiškega odbora Zveze borcev-prostovoljcev za severno mejo 1918.

O raznovrstni in bogati dejavnosti odbora je spregovoril predsednik ing. Pavle Zaucer-Matjaž.

Med velike uspehe odbora spada založniška dejavnost. Najprej naj omenimo »Vestnik koroških partizanov«, ki ga ureja profesor Georgij Dvoržak. Vestnik izhaja že četrto leto. Zadnja, dvojna številka, ki je izšla aprila letos, obsega kar 120 strani.

Odbor si je zastavil tudi nalogo izdati v okviru »Knjižnice NOV in POS« zgodovino partizanskih enot in osvobodilnega ter protifašističnega gibanja na Koroškem. Delo naj bi izšlo v dveh delih. V prvem naj bi bilo opisano dogajanje do ustanovitve enotnega političnega vodstva za Koroško, to je do ustanovitve oblastnega komiteja KPS oktobra 1943. Naslednja knjiga naj bi zajemala dogodke do konca vojne. Največja ovira pri zbiranju gradiva je časovna odmaknjenost, pa tudi hude izgube, ki so jih doživljali prvi koroški partizani in aktivisti.

Odbor koroških partizanov je bil pobudnik tudi za knjigo »Koroška in koroški Slovenci«, ki je izšla pri založbi »Obzorja« v Mariboru. Knjigo so uredili unif. profesor Vladimir Klemenčič, Janko Kos, Janko Pleterski in dr. Tone Zorn. V njej bodo razprave o družbeno-zemljepisnem, zgodovinskem in literarno-slaviškim položaju koroških Slovencev oziroma Koroške. Odbor bo podaril po en izvod knjige slovenskim

učiteljem, dijakom in drugim, predvsem izobrazencem.

Temeljno vodilo odbora pa ni ozko delovanje na področju zgodovine, ampak vsestransko sodelovanje z vsemi, ki so za enakopravnost narodov, za prijateljsko sožitje in za priznavanje osnovnih človeških pravic. Zato odbor sodeluje z vrsto sosameznikov in društev, tako na koroškem kot tudi pri nas. To ni v nasprotju z avstrijsko ustavo, ampak samo s tistim, ki je nočejo upoštevati in skušajo njene odločitve na vsak lačin izigravati!

Tudi minula seja je izzvenela v obsodbo vrste pojavov na Koroškem, ki kažejo, da nacistični duh še vedno živi med delom prebivalstva avstrijske narodnosti. Odbor koroških partizanov se pridružuje glasovom in protestom zoper zapostavljanje Slovencev in poizkus izigravanja 7. člena avstrijske državne pogodbe. Pogosto imajo naši ljudje na Koroškem opraviti z oblastmi, ki jih upoštevajo in so strpne (na primer pri postavljanju spomenikov v zadnjem času, ko so jim ustregli v vsem). Po drugi strani pa so razne vplivne osebnosti, organizacije ali skupine, ki naredijo vse, da bi Slovence poniževale, zatirale in označile za manjvredne ljudi.

Odbor koroških partizanov je tudi veliko naredil za razvoj turizma v obe smeri, za obujanje revolucionarnih tradicij in za pomoč posameznikom. Zdaj se zavzema, da bi v Celovcu postavili spomenik žrtvam fašizma, kjer bi bili zapisani vsi, tako Avstrijci kot Slovenci, pa tudi pripadniki drugih narodov, ki so padli na Koroškem. Pri tem bi sodelovale vse avstrijske napredne organizacije. MP

JESENICE

PARADA MLADOSTI

Kot vrhunec praznovanj meseca mladosti je letos 5. junija občinska konferenca ZMS Jesenice v sodelovanju z družbeno-političnimi in strokovnimi organizacijami pripravila veliko parado mladosti. Mimo častne tribune je korakalo približno 3000 mladincev, med katerimi sta bila tudi vod pripadnikov JLA in vod teritorialne obrambe. Vsi udeleženci povortke in okrog 5000 prebivalcev Jesenic ter okolice so se zbrali

nato na hokejskem igrišču pod Mežakljo, kjer so imeli bogat kulturni in športni program in podelili 15 priznanj najboljšim mladinskim organizacijam, mentorjem in mladim družbeno-političnim delavcem. Parada mladih je bil množičen prikaz dela mladih, ki je zadnje leto v jeseniški občini zelo plodno.

BRANKO BLENKUS

KRANJ

PRED OSREDNJO PROSLAVO NA GORENJSKEM

Zastopniki gorenjskih občin so se že predlanskim na prvem zboru gorenjskih aktivistov v Železnikih domenili, da se bodo aktivisti srečevali redno vsako leto, a izmenoma vselej v drugi občini. Lanski zbor je prevzela radovljiska občina in ga pripravila v Bohinju. Letos je na vrsti kranjska občina. Pripravljalni odbor so izbrali že la-

ni oktobra. Priprave so zajele širok obseg — od Jesenic, pa do Kamnika in Domžal. Med pripravami programa za letošnje proslave 30-letnice vstaje in ustanovitve OF pa so se odločili, da bo vsegorenjski zbor aktivistov v Preddvoru hkrati na Gorenjskem osrednja proslava velikih jubilejev. Tako je letošnji zbor aktivistov dobil izreden po-

men in nanj se pripravljajo na vseh področjih.

Krajevna skupnost v Preddvoru z vsemi organizacijami je z velikim veseljem sprejela to zamisel v okviru praznovanja 900-letnice Preddvora. Preddvor pa tudi ustreza za množično prireditev v prometnem pogledu in na splošno. Računajo, da se bo zbora udeležilo kakšnih 5000 do 7000 ljudi. Prireditev je usklajena tudi s praznovanjem 25-letnice Iskre.

Razen združenj borcev in organizacij SZDL itd. se pripravljajo na udeležbo na osrednji proslavi po vseh občinah tudi mladinske, sindikalne in druge organizacije. Za šolsko mladino je zamišljen skupinski prevoz z avtobusi. Proslava bo 26. in 27. t. m. Prvi dan (sobota) je namenjen

ŠMARTNO PRI SLOVENJ GRADCU

SREČANJE NEKDANJIH IZGNANCEV

V Šmartnem pri Slovenj Gradcu, kjer je bilo leta 1941 taborišče za izgon Slovencev, so se zbrali v nedeljo 30. maja 1971 nekdanji deportiranci Mislinjske in Šaleške doline.

Čeravno je polovica nekdanjih deportirancev iz tega taborišča že umrla, je bilo srečanje zelo prisrčno. Ne da se pozabiti, kaj vse so podivjani gestapovci počenjali z tem kraju s pripetimi Slovenci, preden so jih izselili na Hrvaško in v Srbijo.

Slavnostno vzdušje je povzdignila zlasti osnovana šola Šmartno, ki je s pevskimi točkami in deklamacijami žela obilo priznanj.

V Šmartnem je bil nekaj časa zaprt Karel Destovnik-Kajuh, pa tudi Olga Vrabčeva in Rudi Koren iz mestne celice v Šoštanju, iz Slovenjega Gradca pa prvoborec Jože Druškovič-Pepi, ki je bil v Srbiji borec kraljevskega odreda in slovenske čete Ivana Cankarja v Užicu ter zatem partizan 1. proletarske brigade; padel je januarja 1942 v Bosni. Po nemških zapisih je bilo v tem taborišču zaprtih do 180 oseb, vendar so Nemci družinske člane pustili do izгона doma, taborišče pa so v glavnem izpraznili

določenim organizacijam. Tako bodo taborniki, planinci, vojaški starešine in okviru teritorialne obrambe, mladina in drugi imeli več orientacijskih pohodov in vaj. Zvečer bo ob jezeru miting s tabornim ognjem.

Osrednja prireditev bo 27. t. m. (nedelja). Najprej bo teritorialna obramba pokazala svojo pripravljenost za primer napada sovražnega letalstva s padalci. Sledila bo komemoracija pred spomenikom padlim. Nato bo množično zborovanje. Napovedano je, da bo slavnostni govornik predsednik republiške konference SZDL Janez Vipotnik. V drugem delu prireditve bodo nastopili združeni pevski zbori s kantato »Hej, partizani!«.

KAREL MAKUC

4. junija 1941, ko so s kamioni prepeljali zapornike v Rajhenburg — Brestanico. V Šmartnem so bili zaprti tudi skoraj vsi duhovniki Mislinjske in Šaleške doline, med njimi tudi pisatelj Franc Ksaver Meško.

Spominski nagovor je imel bivši deportiranec Bogdan Zolnir, ki je prikazal vzroke za izgon Slovencev ter delo domače pete kolone, pa tudi vse nemške metode za hitro germanizacijo naše pokrajine. Več kot dvesto ljudi s pevskim zborom osnovne šole ter vaškim moškim pevskim zborom je zatem odšlo k bližnjemu grobu talcev, ki so padli v tem kraju marca 1944. Ob tej priliki je muzej revolucije iz Slovenjega Gradca razstavil med drugim nacistične izselitvene listine z imeni vseh družinskih poglavarjev, ki so bili izgnani 4. junija 1941.

Zatem so se nekdanji izgnanci zbrali pri Kacovih, ki so še posebno pomagali zaprtim rojakom, razgovori so potekali tudi o takratnih primerih vzajemnosti med izgnanci in odporu v teku okupacije.

V Šmartnem so vsi pogrešali spominsko ploščo, ki bi naj opozarjala, da je bilo v župnišču leta 1941 taborišče za izgon Slovencev.

BOGDAN ŽOLNIR

Imeli smo ljudi

Vinko Pestotnik

Vinko Pestotnik, kmet iz Gabrovice, je bil rojen 15. I. 1914, umrl pa je 9. III. 1971. Zadel ga je srčno kap.

Na njegovi zadnji poti na pokopališče v Češnjicah so ga spremili tovariši iz ZB Srednja vas, Rakitovec, Kamnik in Tuhinjski s prapori. Zaslužnega borca bomo ohranili v toplem spominu.

Zdravko Hribovšek

Sredi pomladnih, majskih dni ob prazniku dela je prenehalo bitje srce tov. Zdravka Hribovskega iz Motnika, roj. 14. 2. 1901, srce, ki ni poznalo počitka, ki je izgorevalo za družino, vaščane motniške doline in za našo lepšo prihodnost.

Vse njegovo življenje je bilo en sam boj za pravico in poštenje med ljudmi. Spoznal je trpljenje v celjskem Starem piskru in v okupatorjevih taboriščih, žrtvoval sina Maksa in nešteto dni in noči, prepričan, da je vse storil za pravično stvar in lepšo bodočnost vseh ljudi. Od ustanovitve borčevske organizacije pa vse do pred tremi leti, ko ga je bolezen priklenila na posteljo, je zelo uspešno opravljal posle tajnika krajevne organizacije ZZB NOV Motnik.

Za svoje dolgotrajno in požrtvovalno delo je dobil razna odlikovanja in priznanja.

Iskreno se mu zahvaljujemo za vse, kar je storil za razvoj Motnika in Tuhinjske doline, in v naših srcih bodo ostala njegova dela kot trajen spomin.

Bogdan Knaflič

Na Jesenicah smo se 26. maja za vedno poslovili od soborca Bogdana Knafliča. — Rodil se je v učiteljski družini leta 1912 v Dobju pri Celju. Po končani gimnaziji se je posvetil študiju tehnike. Končal pa je tudi oficirsko šolo. — Ob okupaciji se je povezal z OF. Leta 1943 se je uvrstil med pohorske partizane. Kot strokovno in vojaško izobražen, politično razgledan, značajan in hraber je kmalu napredoval na vodilna mesta v XI. SNOUB Milana Zidanška. Leta 1944 je bil zelo hudo, skoraj smrtno ranjen. Poslej ni bil nikdar več popolnoma zdrav. Vendar je delal zelo prizadevno ves čas tudi po vojni — najprej pri Metalni, nato v našem zastopništvu v Švici, potem v ministrstvu za industrijo v Beogradu, od leta 1950 pa v jeseniški železarni kot namestnik glavnega direktorja. Zadnje desetletje je bil direktor komercialne službe železarne in predsednik združenja železarjev Jugoslavije. Spoštovali in ubili smo ga kot zgled partizanskega oficirja, plemenitega borca in delavca.

Jože Krefel-Florjan

Umril je v Dobrelini pri Nazarjah. — Že od zgodnje mladosti je bil zaposlen pri lesni industriji Nazarje, dokler ni bil pred leti upokojen zaradi bolezni.

Jože je bil kurir 14. divizije na TV postaji. Med zimsko ofenzivo 1944/45 so ga Nemci ujeli na Menini planini, a jim je med potjo ušel. Bil je odlikovan kot hraber borec. Pogreba so se udeležili številni borci in družbeni delavci. Ohranili ga bomo v lepem spominu!

HOTEL RUDAR

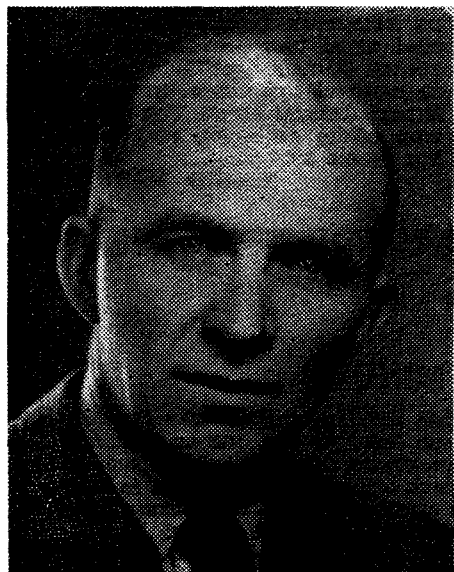
Ob prihodu v Trbovlje vam priporočamo naše usluge v novozgrajenem hotelu »Rudar«, kategorije »B« v središču mesta, tel. 80-400 in 80-420. p.p. 55. Hotel ima 32 sodobno opremljenih sob, apartmaje in posebni salon, restavracijo in snack bar, renomirano kuhinjo, veliko izbiro pijač, solidno postrežbo in solidne cene. Vsako soboto in nedeljo igra godba za zabavo in ples.

Hotel nudi organizacijo banketov, poslovnih in prijateljskih sestankov, poka, obletnic in druge usluge. Vabljeni

UTRINKI IN ODMEVI

Ivan Mikulin – 70-letnik

Posebnosti njegovega delovanja v korist svojemu narodu so ga izučile, da je skromen in tih. Tak je tudi dolga leta živel, bil je sicer član ZB, toda nihče ni vedel o njem kaj več kot to, da je postal ob italijanski kapitulaciji partizan, da je bil ob

koncu vojne v Ziljski dolini obveščevalce, torej na hudo izpostavljenem območju.

Kaj pa prej? Rojen 9. junija 1901 na Dobrovem v Brdih, se je znašel kot mladenič v tuji, Slovincem sovražni državi. Sila rodi odpor in mladi Mikulin se je med prvimi znašel v vrstah protifašistične organizacije TIGR.

V kasnejših letih ga srečamo v italijanski politični policiji. Zvest svojemu narodu, je v tedanjih razmerah veliko naredil proti sovražnikom. Samo kapitulacija bivše Jugoslavije je preprečila, da ni bil odlikovan z njenim najvišjim odlikovanjem, s Karađordjevo zvezdo.

Po okupaciji Ljubljane, jeseni 1941, je prišel v naše glavno mesto in vse svoje sile posvetil boju s fašizmu v njegovi najbolj občutljivi točki — na policiji. Hitro se je prek rojakov povezal z OF in naredil našim ljudem neprecenljive usluge. Mnogi zaporniki, ki so šli skozi policijske zapore, še zdaj ne vedo, da jim je pomagal nekdo, o katerem niti slutiti niso, da je na njihovi strani. To je počel tako večje — pač zaradi velikih izkušenj v podobnem delovanju — da mu niso nikoli prišli na sled.

Šele Nemci, ki so pridrli v Ljubljano, so ga najbrž, ne da bi točno vedeli zakaj, začeli iskati. Tedaj je odšel k partizanom, se priključil kulturnikom, z Gradnikovo brigado odšel na Primorsko, bil obveščevalec Briško-beneškega odreda... Tam so ga zajeli Nemci s ponarejenimi dokumenti in ga pod tujim imenom poslali v Nemčijo. Slučajno se je znašel na Koroškem, spet našel zvezo s partizani in pobegnil k njim. Po vojni pa je nekaj časa služil v državni varnosti. Še zdaj dela honorarno v tovarni kleja, saj zna več tujih jezikov. Njegovo življenje je bilo obširno opisano v podlistku »Izza kulis fašistične policije«, ki je pred leti izhajal v našem listu.

Kako skromen človek je Mikulin, nam pove tudi to, da je šele pred kratkim dosegel priznanje svojega delovanja pred odhodom v NOV v delovno dobo. Izjave so mu podpisali naši najvišji predstavniki v varnostno-obveščevalni službi.

Zelimo mu še veliko let in več priznanja za njegovo nesebično delo.

MP

Franc Mežnar

Poslovili smo se od nepozabnega tovariša. Francu Mežnarju iz Lok pri Zagorju ob Savi je bilo 68 let. Rodil se je v tujini kot otrok številne delavske družine; starši so se morali boriti za kos vsakdanjega kruha.

Franc je po vrnitvi staršev iz tujine začel delati v zagorskem premogovniku, ko mu je bilo šele 14 let. Ostal je med rudarji ves čas. Mnogi se ga tudi spominjajo kot zavednega borca v kamniško-zasavskem odredu. Bojeval se je v 3. brigadi. Po osvoboditvi je bil odlikovan z medaljo za zasluge za narod. Nikdar ga ni zapustila šegavost, niti ob težkem delu v jami. Vsi smo ga imeli radi in spoštovali. Tako je bil priljubljen tudi med kisoški mi lovci. Zmeraj se ga bomo radi spominjali.

Franc Peterlinkar

Odšel je iz vrst ZB in ZVVI za vedno po dolgotrajni bolezni. Živel je v Kisovcu ob Savi in dočakal 76 let. Rodil se je v številni rudarski družini.

Odraščal je kot proletarski otrok. Bil je še otrok, ko je po očetovi smrti moral stopiti med rudarje, da je pomagal materi preživljati družino. Med vojno je sledil klicu partije. Tudi njegov sin Ivan je leta 1942 stopil v partizanske vrste in že leto pozneje daroval svoje mlado življenje za svobodo. Franc je bil tedaj s hčerjo aretiran; izgnali so jo v taborišče Oswiecim. Hčerka se ni vrnila iz taborišča. Vrnili se je zrahljanega zdrava in zdaj se mu je ustavilo plemenito srce.

Ignac Brodar

Iz Čemšenika je prispela žalostna novica, da Naceta ni več. Nenadno je odšel od nas predvojni komunist, revolucionar, bорец, zgleden tovariš.

Rodil se je v družini revnega kmeta. Iz pastirja pa je rasel neupogljiv mož. V delavskih vrstah ga je potem prešel revolucionarni duh. Neutrudno je deloval med ljudmi pred vojno, ko je bilo organizacijsko delo ilegalno. Med osvobodilno vojno pa je bil v vrstah kamniško-zasavskega odreda in doživljal vse, kar je lahko tedaj doletelo borca. Bil je tudi ujet, tako da je padel v gestapovske kremplje. Ostal je trden med najhujšim mučenjem. Pobegnil je iz zapore. Bil je vnet politični delavec na terenu in med ustanovitvi organizacije OF. Neutrudno je deloval tudi po osvoboditvi. Svoje bogate izkušnje je posredoval v organizacijah, tudi v borčevskih. Številni njegovi soborci, komunisti in prijatelji se dobro zavedajo, da so izgubili značajnega moža in vselej naprednega Slovenca. Hvala ti, Nace!

Jože Uršič

Umril je nenadno v Murski Soboti; bilo mu je 68 let. — Rodil se je v Celju. Pred vojno je bil uradnik, zmeraj narodno zaveden in delaven v naprednih organizacijah ter društvih. Leta 1941 so ga Nemci z drugimi našimi ljudmi izgnali v Srbijo. Leta 1944 je bil že v vrstah partizanov, v prvi četi 2. bataljona 8. črnogorske brigade. Sodeloval je pri bojih za osvoboditev Beograda, pozneje pa se je bojeval na sremski fronti.

Vsa povelja leta je bil zelo delaven. Živel je v Murski Soboti. Bil je direktor komunalne banke. Vneto si je prizadeval za graditev doma upokojevcev. Deloval je v nadzorstvenih organih ZZB NOV, pri občinski konferenci ZKS, bil je v pevskem zboru itd. O njegovi dejavnosti prepričljivo govorijo štiri odlikovanja, ki mu jih je dodelil predsednik Tito. — Pokopali so ga v Radečah pri Zidanem mostu.

Ne pozabimo, kaj pomeni svoboda

Svoboda! Če je kdo v stari Jugoslaviji samo omenil to besedo, je bil že v nevarnosti, da bo osumljen ter da ga bodo začeli preganjati. Zato pa smo to besedo izgovarjali skrivaj; sestajali smo se po skrivnih krajih in delali načrte, kako bi se otresli protifjudske oblasti in si izvojevali svobodo.

Ko je potem Hitler napadel Jugoslavijo, smo se seveda dogovorili, da se mu bomo uprli in da se bomo hkrati bojevali proti domačim izdajalcem. Z neomajno vero v zmago in v zavesti, da bomo sicer uničeni kot narod, smo nastopili pot do daljne, tako težko dosegljive svobode. Strašna, težavna in krvava pot! Terjala je nadčloveške napore, da smo vzdržali, zahtevala je žrtve, ki jih ni mogoče preboleti.

Dandanes pa se večkrat zdi, da se tega premalo zavedamo, da besede zvenijo prazno, če omenjamo vse to, kakor da ne znamo ceniti svobode in kakor da ne vemo, da jo moramo nadalje, nenehno varovati. Zmeraj moramo biti pripravljeni, kakor da se bo že jutri začela vojna! Hkrati pa moramo tudi dobro gospodariti in tako krepiti svobodo, samostojnost. Pokazati moramo vsem sovražnikom, da se zavedamo, kaj imamo in da smo dobri gospodarji. Saj vendar vemo, da pobegli ustaši, četniki in drugi sovražniki naše svobode ne mirujejo, kujejo nenehno zaroto proti nam, zato pa nas ne sme prav nič presenetiti. Stalno moramo biti budni na braniku naše svobode. Ne pozabimo, kaj pomeni ta beseda! Svoboda!

J. Lipovšek

VABILO NA VESELICO

Klub vojaških vojnih invalidov v Ljubljani, Malenškova 1. (Vodmat) priredi v počastitev 30-letnice vstaje slovenskega naroda veliko

VRTNO VESELICO

z bogatim srečolovom in plesom

v nedeljo, 13. junija 1971, s pričetkom ob 15. uri.

Za jedajo in dobro kapljico je preiskrbljeno. Čisti dohodek veselice in srečolova je namenjen za izgradnjo avtomatskega kegljišča.

Vse člane Zveze združenj borcev NOV, njih svojce in prijatelje ter druge Ljubljance in okoličane vabimo v nedeljo, 13. junija, v Malenškovo 1.

UPRAVNI ODBOR KLUBA

REŠITEV NAGRADNE KRIŽANKE ŠT. 4

MEDVODE, ALERGEN, PENTODA, AKTIV, TINA, LASO, SK, IT, VRSAR, ULOMEK, TEZNO, LOT, JOKOHAMA, AMID, TIKTAK, JAREM, SINUS, ANAMNEZA, IRADA, ČAST, VS, JAN, CI, ORO, NIT, KATO, ENOS, ATANAS, MADRAS, ATO, OJE MINA, A, AIDA, LOSOS, TESNIT, KS, JAVKA, AR, REDIS, FT, SORA, EN-CIM, DRIL, MARE, IVE, DREISER, NO, OLAF, MAČKA, ZJ, LEK, INES, NL, SKOKOT, CESTNICE, KAS, RAA, TEFIX, ASTATIN, RA, TRST, ARP, ATA, ZNAM-KAR, DELILNA

Po žrebu prejmejo nagrade:

1. garnituro tesnil CZ a Jože FRISKO-VEC, Pintarjeva 4, 64000 Kranj, 2. garnituro tesnil za Fiat 750 Vanja ROZMAN, Titova 84, 64270 Jesenice, 3. garnituro tesnil za Skodo MB 1000 Nace SARK, Slovensko narodno gledališče, 62000 Maribor, 4. oljni in zračni filter za Fiat 1300 Jože SUŠA, Dol 120, 61431 Dol pri Hrastniku, 5. oljni in zračni filter za Fiat 750 Maša KONVALINKA, Pražakova 6, 61000 Ljubljana, 6. oljni in zračni filter za Skodo MB 100 Franjo GOLEŽ, Planina 30, 64000 Kranj, 7. zračni filter za BMW Kati KAVČIČ, Prešernova 13, 64240 Radovljica, 8. oljni filter za »Austin-Morris« Viktor ŠTAJER, Ziri 83, 64226 Ziri, 9. oljni filter za »Citroen« DS-21 Miriam HROBA, Na Kresu 11, Zeleniki in 10. nagrado zračni filter za »Simco« 1100 Zoran UDIR, Kečetova 27, 64000 Kranj.

Izrečancem bo nagrade razposlala tovarna »Donit« iz Medvoda.

Uredništvo in uprava

V VAŠO DRUŽINO
VSAK TEDEN
TV-15PRAVNA
POSVETOVALNICA

Zvišanje invalidnine

N. H. Zakriž

Vprašanje: Radi bi vedeli, ali se tudi invalidnina zvišuje vsako leto kot pokojnina, ali pa ostaja nespremenjena. Na komunalnem zavodu za socialno zavarovanje vam na to vprašanje niso vedeli odgovoriti. Vi pa prejimate vedno enako invalidnino in vam jo od leta 1968 niso zvišali. Prejemate namreč 50,70 din.

ODGOVOR: Invalidnine po zakonu o invalidskem zavarovanju se povečujejo, kakor se povečujejo pokojnine. Škoda, da niste navedli, katero stopnjo telesne okvare imate, kakor tudi, ali gre za invalidnino zaradi nesreče pri delu ali zaradi poklicne bolezni. Skupščina republiške skupnosti socialnega zavarovanja delavcev SRS je sprejela sklep o usklajitvi pokojnin, invalidnin zaradi nesreče pri delu in poklicne bolezni in nadomestil zaradi manjšega osebnega dohodka na drugem delu dne 29. oktobra 1970. Na podlagi tega sklepa so se z januarjem letošnjega leta povečale tudi invalidnine zaradi nesreče pri delu ali zaradi poklicne bolezni in sicer za 12,5 %. Tako znašajo sedaj povečane invalidnine: I. stopnja telesne okvare 153 din, II. stopnja telesne okvare 138 din, III. stopnja 123 din, IV. stopnja 107 din, V. stopnja 92 din, VI. stopnja 77 din, VII. stopnja 61 din in VIII. stopnja 46 din. Invalidnine zaradi bolezni ali nesreče izven dela pa se z letošnjim letom niso povečale. Tudi lanske leto, ko so se povečale invalidnine zaradi nesreče pri delu ali zaradi poklicne bolezni, se invalidnine zaradi bolezni ali nesreče izven dela niso povečale. Tako torej velja na podlagi sklepov skupščine socialnega zavarovanja SRS. Kako je konkretno pri vas vam ne moremo odgovoriti, ker niste točno pojasnili za kakšno invalidnino gre pri vas. Razen tega pa zneska, ki ga omenjate v višini 50,70 din, ne najdemo med zneski invalidnin ne za preteklo leto ne za leto 1968 niti za leto 1967. Zneski invalidnin zaradi bolezni ali nesreče izven dela so ostali namreč nespremenjeni po stanju 1. I. 1967.

Zaposlitev upokojevcev, borcev NOV

O. R. Ljubljana

Vprašanje: Vaša žena se namerava upokojiti v letošnjem letu. Stara je 50 let, ima pa nekaj nad 30 let priznane pokojninske dobe. Ker ima priznano dvojno štetje pred 9. 9. 1943, izpolnjuje pogoje za upokožitev po čl. 70 pokojninskega zakona. V podjetju ženi prigovarjajo, naj ostane v delovnem razmerju. Žena pa bi rada vedela, ali se lahko upokoji in nato še dela. Ali se bo lahko zaposlila s polnim ali samo polovičnim delovnim časom in, ali bo njena zaposlitev vplivala na njeno pokojnino?

ODGOVOR: Ker ima vaša žena priznano dvojno štetje pred 9. 9. 1943 in 30 let pokojninske dobe, izpolnjuje pogoje za starostno pokojnino v polnem znesku. Zaradi tega se bo po upokožitvi lahko zaposlila s polnim delovnim časom in to ne bo vplivalo na njeno pokojnino, ki jo bo prejela v polnem znesku.

Nekaj zanimivih števil

● V letu 1970 je bilo v SFRJ še 19.642 nosilcev Partizanske spomenice 1941. V Sloveniji jih je bilo še 1202.

● Zvezni borčevski dodatek je konec leta 1969 v Jugoslaviji prejemale 19.980 udeležencev NOB. V Sloveniji pa je mimo 2454 prejemnikov zveznega borčevskega dodatka prejemale 3768 udeležencev NOB še republiški borčevski dodatek.

● Osebnostne invalidnine je v SFRJ v letu 1969 prejemale 118.081 vojaških vojnih invalidov. Od tega jih odpade na Slovenijo 11.807.

● Ortopedski dodatek prejema v Jugoslaviji skupaj 17.105 vojaških vojnih invalidov. V Sloveniji pa jih ta dodatek prejema 2.117.

● Konec leta 1969 je bilo v Jugoslaviji 149.234 upokojevcev družinske invalidnine. Od tega števila jih odpade na Slovenijo 15.652.

● Čeprav je bilo v letu 1960 do 1968 v SFRJ urejenih 64.964 stanovanjskih zadev borcev in vojaških vojnih invalidov (od tega v Sloveniji 8.679) ter v letih 1969 in 1970 še nadaljnjih 32.043 (od tega v Sloveniji 8.753) je še vedno skupaj 48.319 neurejenih stanovanjskih zadev udeležencev NOV (od tega v Sloveniji 3.940).

● Na dan 31. 12. 1970 je bilo v SFRJ skupno 17.569 upokojevcev invalidskega dodatka. Samo v Sloveniji jih je bilo 1.714.

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

S prvim transportom

O pol dvanaestih ponoči je pozvonil hišni zvonec. Pred vrati sta stala dva feldžandarma z brzostrelkama v rokah in civil, v katerem sem prepoznal svojega bivšega sošolca Pranza Werzela. »Im Namen des Gesetzes sind sie verhaftet... Sli boste z nami...«

To je bilo 5. junija 1941 v Mariboru. Skupinice zavednih Slovencev so se zbira-
le na vogalih v večje skupine, okrog njih pa so stali esesovci z naperjenimi brzostrelkami in puškami. Vsakdo je smel vzeti s seboj le to, kar je mogel nesti. Marsikdo se v pol ure zaradi razburjenja ni mogel niti spomniti, kaj bi bilo najbolj koristno vzeti s seboj. Neka stara ženica je nosila pod pazduho veliko stensko uro, nekdo je držal v roki prazen kovček...

Esesovci in feldžandarmi v spremstvu civilnih gestapovcev so surovo rohnili nad ljudmi, ki so preplašeno gledali, kaj naj to pomeni. Nekega tovariša, ki se je hotel odstraniti le za korak izven kroga, da bi opravil malo potrebo, je esesovec udaril s kopitom čez hrbet, da se je opotekel. Pričelo se je šušljati, kar smo že dalj časa pričakovali: da nas bodo izgnali. Kam, ali na jug ali na sever? Nihče ni vedel.

Kmalu so pripeljali kamione, ki so kar po vogalih pobirali zastražene ljudi. »Los... los...« se je slišalo vpitje, vmes pa mrmranje aretiranih.

Kam gremo? smo se spraševali. Kmalu nas je kamion zapeljal v Meljsko vojašnico. To je bilo taborišče vseh tistih, ki so se zdeli velikemu rajhu nevarni. Med njimi so bili tudi otroci, žene in starčki.

To noč ni nihče spal, nihče ni legel na gole prične (po nekaterih sobah še teh ni bilo). Sedeli smo na culah in kovčkih ter čakali, kaj nam bo prinesla usoda.

Naslednji dan se je pojavil visok častnik SS ter vprašal, ali ima kdo kakšno željo ali pritožbo proti izselitvi; če ima dovolj močne argumente, je dejal, naj se javi pri njem. Nihče se ni oglasil razen neke žene, ki je slabo govorila slovenščino in je pokazala zamašeno listino, na kateri je bilo napisano, da izhaja iz neke plemiške rodbine. In še neki očanec, ki je imel najmanj 80 let — trdil je, da bo zanj vožnja smrt — se je javil oficirju.

Kmalu nato so nas postavili v vrsto. Vsakdo je moral skozi ozek prehod k mizi, za katero je sedelo najmanj 15 ljudi. Tu so pobrali poslednje dragočnosti, ki so jih priporniki imeli skrite pri sebi. Stoično mirno so prenašali ljudje žalitve, s katerimi so jih obsipali gestapovci in esesovci. S prezirljivim nasmehom so ti trpini gledali nemško sodrgo. Neka stara ženica jim je dejala: »Vojne še ni konec, se je šele začela.«

Surovo jo je pahnili esesovec od mize, kjer se je kopicilo čedalje več zlatnine in drugih dragocenosti. Denar se je zbiral v kupčke. Vsakdo je smel vzeti s seboj največ 50 mark. To je pomenilo teden dni skromnega življenja...

Znašli smo se v veliki dvorani. Bilo nas je nad 300. Neki obergefreiter je govoril, toda nihče ga ni razumel, ker je žlobudral čudno nemščino. Vsi so napenjali ušesa, da bi razbrali iz njegovega govora ali vsaj z obraza svojo usodo. Nihče ni ugotovil, kam nas bodo odvedli.

Kmalu zatem so prišli pred taborišče kamioni, kamor so nas strpali po 50 na enega, in šli smo.

Po smeri vožnje — kamion je bil namreč zaprt — smo ugotavljali, v katero smer se peljemo. Ko smo zavili preko dravskega mostu, smo vedeli, da gremo proti jugu. Vso pot, ko smo se vozili skozi mesto, se je razlegala iz kamiona slovenska pesem. Posebno glasna je bila »Oj, zdaj gremo, nazaj še pridemo...« Ljudje po ulicah so se ustavljali in nam mahali. Solza v naših očeh ni bilo. Vsakdo se je trdno zavedal, da bo še prišel nazaj. Le stari oči, ki je prosil prejšnji dan, da bi ga pustili doma, je žalostno majal z glav in pravil, da zanj ne bo povratka.

Prišli smo do Pragerskega, kjer so nas stlačili v vagon. »Los, los...« je šlo ves čas iz ust esesovcev. S kopiti so nam pomagali, da smo se čimprej stlačili v živinske vagon, kjer je bilo še vse umazano od živinske stelje.

Vozili smo se skozi Ptuj in Čakovec v Zagreb. V Zagrebu nas je pričakal hrvatski Rdeči križ. Mislili so, da smo Hrvati-povratniki. Bili so sila prijazni z nami, kajti ves čas, kar smo čakali na tedanjem savskem kolodvoru, smo prepevali in se šalili. Delili so nam čaj in kruh, ko so pa izvedeli, da smo pregnanci, so prenehali dajati miloščino in izginili.

Vagonov nismo smeli zapustiti, niti po vodo nismo smeli. Žeja nas je neznanosko mučila. Nastopala je vročina in z njo vse posledice. Kljub temu nismo izgubili volje. Pesem se je glasila od zore do mraka. Tudi ponoči se je kdo spomnil, ko ni mogel v gneči in vročini zaspati, da je zapel s hripavim glasom.

Prvič so nas napojili z vodo šele v Slavonskem Brodu, kamor smo prispeli po dveh dneh in dveh nočeh vožnje. Most čez Savo je bil razstreljen in smo morali peš od Slavonskega Broda in čez skelo v Bosanski Brod. Meščani so nas spraševali, kam gremo. Kolikor smo mogli spričo nadzorstva esesovcev, smo odgovarjali, da sami ne vemo, kam gremo. Nekateri so bežali stran od nas,

drugi so nas pa s skrbjo v očeh spremljali do skele.

V Bosanskem Brodu so nas ponovno natovorili v živinske vagon, od koder so nas pripeljali do Sarajeva. Tu je izginil iz vagona Viktor Jenko, Ljubljčan, ki je bil po naključju zašel v naš krog. Slučajno je prenočeval pri neki družini, ki je bila izseljena. Nikoli nisem več slišal o njem. Izginil je, ko da bi ga požrla noč.

Do Sarajeva smo potovali dan in pol, nato smo se skozi Višegrad do Arandjelovca vozili dva dni. Pot je bila naporna in mučna. Vagonov nismo smeli zapustiti, čeprav se je vlak ustavljaj, včasih celo kar na odprti progi. Ob hudi vročini smo trpeli neznošno žejo. Vozili smo se skupaj moški in ženske ter otroci. Otroci so jokali, matere so tarna-
le, le pesem nas je tešila. Kar je bilo mladih — med njimi je bilo nekaj skojevcev — so preganjali skrb in za-

grenjenost z lic starejših, ki so z negotovostjo gledali v bodočnost.

Tudi esesovci so postajali utrujeni, čeprav so potovali v udobnih vagonih. Niso pa razumeli, kako moremo mi, ki smo bili kot živina stlačeni v umazanih živinskih vagonih, še prepevati. Zato so postajali še bolj sitni in so nas s kopiti hoteli prisiliti, da ne bi več prepevali. Tudi streljali so, če si se sklonil nekoliko preveč iz vagona. Med potjo nam je umrl starček — njegove zadnje besede so bile, da ne bo več videl domovine...

Arandjelovac, lepa »Banja«, ki do tedaj še ni izkusila hudega. Tu nas je na kolodvoru pričakala množica ljudi, med njimi tudi pravoslavni pop, ki je govoril ob našem prihodu, potem ko so se esesovci odstranili in nas predali Srbski državnii straži. Pop je rekel, da smo odslej svobodni, vsaj toliko, kolikor so oni svobodni...

MARKO MARION-CANO

PRI ZAVODU »BOREC«

so izšle nove knjige

Alfonz Bednar: URE IN MINUTE

Znani slovaški pisatelj v tem svojem delu prikazuje problematiko človeških odnosov v divjih letih vojne in prelomnih časov po njej. Nič ne zmanjšuje junaštva partizanov in trpljenja pod nacističnim nasiljem, kaže pa tudi na globoke korenine osebnih bolečin in osebnih odločitev v vrtincu boja za novo družbeno ureditev. Pri tem ne pozna ne usmiljenja ne sentimentalnosti. Ostaja realist, a z globokim smislom za notranja dogajanja v človeku.

Celo platno din 116,00

Pierre Accoce-Pierre Quet:

VOJNA JE BILA DOBLJENA V ŠVICI

O drugi svetovni vojni še vedno odkrivajo zakulisne strani. Ena izmed njih, gotovo ne najmanj važna, je tudi tista, ki je v analih zavezniških obveščevalnih služb znana kot zadeva Rössler. Rössler je bil Nemec, ki je deloval v Švici, v svojih rokah pa je imel niti, ki so držale v troje glavnih poveljstev nemške armade. Njegov prispevek k strategiji Rdeče armade in k porazu Wermachta je bil tolikšen, da ga ni moč oceniti. Knjiga pa hkrati kaže medvojne razmere v Švici, težave in zaplete nevtralne države, v kateri je bilo stikališče številnih obveščevalnih kanalov.

Celo platno din 65,00

Russell Braddon: GOLI V DŽUNGLI

Knjiga, ki je doživela že več izdaj v svetovnih jezikih, pripoveduje o zavezniškem pohodu na Malajo in o življenju v japonskem vojnem ujetništvu med drugo svetovno vojno. Pripoveduje o usodi tisočev, ki so po slabo pripravljenem spopadu z Japonci doživeli sramoten polom in nato preživeli več kot tri leta najbednejšega životarjenja po japonskih zaporih in taboriščih. Knjiga ni samo zanimiva kronika vojnih dogodkov na Malaji, temveč tudi pretresljiv opis grozot in nečlovečnosti, ki jih je počenjala japonska fašistična soldateska.

Celo platno din 70,00. Za naročnino možnost obročnega plačevanja.

Knjige naročate pri zavodu BOREC, Ljubljana, Beethovnova 10 — knjig. oddl., p. p. 203 — 61001

Oče je zaman čakal Julko...

V Glashutte v Nemčiji sem spoznala 16-letno Julko Tomazin. Bila je simpatično, dobro dekle, doma iz Trebnjega. Mamo je izgubila, ko je bila stara 3 leta. Zato je vso ljubezen delila z očetom in dvema bratoma. Jaz sem vedno govorila o mami, ona o očetu. Njo so skoraj še otroka izgnali belogardisti po svetu, jaz pa sem iz srečne družine prišla v svet — še nepoznan in tuj. Do takrat nisem vedela, še manj razumela, kaj vse zmore človek. Za mano je jokala mama, ki je šele takrat spoznala, da lahko tudi druga roka seže po meni, da ona nima več moči, da bi mi pomagala. Vsa moja najlepša leta so minila v večnem strahu pred najhujšim. Do takrat tudi nisem razumela, kaj je tovarštvo, kaj ti pomeni dober prijatelj daleč od domovine.

Z Julko sva si bili taki dobri prijateljici. Pa ne samo jaz, vse smo jo imele radi. Bila je vedno dobre volje, kadar je le mogla, nam je prepevala partizanske pesmi, ki so nam bile še neznane. Vsako jutro smo čakale na njen: »Dobro jutro, dekleta, kavo sem vam prinesla.« Pa je postavila vrč črne in grenke kave na mizo, se vsem nasmehnila in odbrzela v tovarno. Potem smo se videle spet večer po 12 ali 14-urnem delu. Takrat mi je pripovedovala o sebi in svoji ožji domovini. Pred menoj je zaživel Dolenjska, njen dom na sončnem griču, pa njen oče in brata — partizana.

»Po vojni boš prišla k nam, da te bodo spoznali še moji domači.« Zarele so najine oči v hrepenenju, da bova spet enkrat doma.

Pa je bilo vse drugače. Januarja so naju z več drugimi Slovenkami odpeljali v policijske zapore v Radeberg. Obtožena je bila, da je sama zlagala partizanske pesmi. Na zasiljanju so jo zelo pretepali. Pa ni nič jokala, le pesti je stiskala v nemi bolečini, da jo je izdal Slovenec. Tam so utihnile njene pesmi, nisva več sanjari, le na dom sva vedno bolj pogosto mislili. Bila ni več Julka, bila je samo številka 1834 — jaz ne Ančka, ampak številka 1837. Za Nemca ni obstajal človek, ni ga brigalo, da si mlad, da nosiš v sebi ideale — sanje. Bil si številka, ki dela 14 ali še več ur na dan pri

koščku črnega kruha, grenki črni kavi in nezabeljeni kolerabi.

Dan na dan so pokale puške v gozdičku nad barako, kjer so streljali uboge žrtve.

V zaporih je bila tudi 14-letna Židinja. Pripeljali so jo vso prezeblo z nekih utrd. Ni mogla hoditi, ker je imela odmrznjena stopala. Ko je bila stara 11 let so jo izrgali staršem in jih razkropili vsakega zase. Nihče ni smel govoriti z njo. Le kadar se je priplazila v stranišče, smo v skopi nemščini kaj zvedeli od nje. Cele dneve je preždel v lagerju na tleh, brez vsake odeje, mi pa smo hodili na delo. Ko je bila ruska fronta že zelo blizu, smo kopale jarke za barakami.

Nekega dne smo zagledale plazečo se Židinjco, za njo pa Nemca. V gozdičku nad barako je počil strel. Takrat sem prvič videla jokati Julko. Vsa se je tresla.

»Ne, tu v tej prekleti deželi ne smem dočakati svobode!«

Prišla je »Bela nedelja« 1. 1945. Ob 5. uri zjutraj so prišli v lager trije Nemci. »1834, 1826, 1835...« Šest Slovencev, med njimi tudi učiteljica Zdenka Krapež in Julka, je skočilo s pogrado in se postavilo v vrsto. Ni bilo strahu v njihovih očeh. Vse smo mislile, da gredo v drug lager, kjer jim bo boljše. Z očmi sva se srečali.

»Na svidenje, Anica,« mi je zašepetala in se mi nasmehnila. »Adijo dekleta!«

Mrtvaško tiho je ostalo v sobi. Odšle smo na dvorišče po črno kavo. Stale smo v vrsti. Pa zaslišimo nad barako strele... 2, 3, 4, 5, 6. Onemelo smo. Neka mora je padla na nas. Tisto jutro nisem jedla, nobene lakote nisem čutila. Popoldne smo morale prati okrvavljene obleke naših sotrpink, naše uboge male Julke...

Ko smo se po končani vojni vračali domov, nisem čutila v sebi prave sreče. Za nami so bili neštevilni grobovi, za nami so bili mrtvi ideali naših najdražjih, s katerimi smo delili najtežje dni. Ko sem doma objela mojo mamo, je na Dolenjskem zaman čakal oče na svojo Julko...

ANICA ANŽUR — ŠUBELJ

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

V prejšnji številki smo objavili fotografijo mladih partizanov na robu gozda. Lojze Nadižar iz Ptuja, CMD 6, meni, da slika predstavlja vod za zvezo Cankarjeve brigade, na njej pa je prepoznal Toneta Dolenca, Toneta Povšeta in sebe. Ker so to zelo skopi podatki, prosimo tovariše, ki so se v Cankarjevi brigadi borili med vezisti, da nam o tej fotografiji pošljejo nadrobnejše in popolnejše podatke.

Tokrat objavljamo fotografijo padlega partizana, ki nam jo je poslal Franc Konobelj-Slovenko iz jeseniškega muzeja NOB. Našli so jo pri ubitem nemškem vojaku leta 1943 nekje na Gorenjskem. Domnevajo, da bi bil padli borec na sliki morda iz Cankarjevega bataljona, ki so ga Nemci napadli 1. avgusta 1942 v Mlincah na Karavankah. Takrat je padel Franc Cimperman-Nace iz Ljubljane, morda je to on. Vse, ki to lahko potrdijo ali zanikajo in ki bi padlega partizana prepoznali, prosimo, da nam o tem pošljejo natančno pojasnilo!

KULTURNI OBZORNIK

Razstava v počastitev 30. obletnice ljudske vstaje

Šolstvo na slovenskem ozemlju 1941-1945

V Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani na Poljanski cesti 28 je bila pod pokroviteljstvom predsednika republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janka Rudolfa 21. maja odprta razstava »Šolstvo na slovenskem ozemlju v obdobju 1941-1945«.

Iz prvega obdobja je prikazano delovanje naprednih učiteljev, ki so se združevali v »Klubu prijateljev vaše kulture« in leta 1936 v gibanju, katerega delo so usmerjali učitelji-komunisti. To je obdobje, ko je bila v Sloveniji nacistična in klerofašistična propaganda zelo močna.

Drugi del razstave zajema obdobje okupacije in delovanje vseh treh okupatorjev, ki so pričeli na tujem ozemlju uvajati svoj šolski sistem. Italijani so načelno pustili slovenskim učiteljem poučevati v slovenskem jeziku, pri uvajanju svojega programa pa so si pomagali z belogardisti in belogardističnim tiskom ter z italijanskimi učitelji, ki so jih za pouk italijansčine nameščali v vseh večjih šolah. Najhujši pritisk so izvajali Nemci. Ti so takoj uvedli svoj šolski sistem, izselili slovenske predavatelje in postavili nemške, ki niso imeli vsi niti primerne pedagoške izobrazbe in so bili zgolj nacistični politični agenti. Iz uradne nemške statistike z dne 1. oktobra 1941 je razvidno, da je na Spodnjem Štajerskem poučevalo le 903 učiteljev, čeprav je bilo tam 2133 oddelkov. Prav tako so tudi Madžari uvedli svoj šolski sistem, v katerem je učni jezik postala madžarščina. Poleg uvajanja šolskega sistema so okupatorji skušali odtujiti mladino od doma in naroda tudi z raznimi potujočevalnimi organizacijami. Tako so Italijani za osnovnošolsko in srednješolsko mladino ustanovili kar tri organizacije: »Balilo« za otroke od osmih do štirinajstih let, GIL in študentsko GUF, Nemci »Hitlerjugend« in Madžari klerofašistično polvojaško mladinsko organizacijo »Leventek«, ki je zajemala mladino od dvanajstega do štiriindvajsetega leta. V tem potujočevalnem načrtu niso imeli veliko uspeha — naleteli so na odpor mladine, ki je šla v boj proti okupatorju. Žarišča mladinskih organizacij so bila po vsej Sloveniji, v tovarnah, šolah, mestih in vaseh. O tem zgovorno pričajo številna spominska obeležja na šolah po vsej Sloveniji.

Osvobodilna fronta, ki je vodila organizirano borbo proti okupatorju, je imela v svojem programu torej tudi skrb za slovensko kulturo, za izobraževanje ljudstva in za ohranitev slovenskega jezika. Prav ta skrb za slovensko šolo je prikazana v tretjem delu razstave »Šolstvo na slovenskem ozemlju v obdobju 1941-1945«, ki hkrati obsega tudi največji del razstavljenega gradiva v ljubljanskem šolskem muzeju.

Kot odgovor na okupatorjevo nasilje so se na osvobojenem in polosvobojenem ozemlju odpirale slovenske šole. IOOF je z odlokom z dne 27. junija 1942 ustanovil poverništvo za prosveto. Partizanske šole so odpirali takoj, ko je nastopil prvi osnovni pogoj — osvobojeno ozemlje. Značilnost teh šol je bila improvizacija, pouk pa je bil v glavnem usmerjen na jezikovno področje, zlasti na branje slovenskih knjig in mladinskih glasil, ki so jih tiskale partizanske tiskarne. K mladinskemu tisku štejemo ves partizanski tisk iz časa NOB, ki ga je izdajala mladinska organizacija. (»Mladina«, »Slovenski pionir«, »Novi rod«, »Mladi rod«, »Našim pionirkom«, »Mladi puntar«, »Glas mladine«, »Naša pest« in druge.)

Razmah partizanskih šol sega v drugo polovico leta 1943, kajti pred kapitulacijo Italije so delovale le redke šole na osvobojenem ozemlju Dolenjske in Bele krajine. Po kapitulaciji Italije je tudi Primorska — po petindvajsetletnem fašističnem zatiranju — dobila prvo slovensko šolo. Tako je v šolskem letu 1943/44 delovalo na Primorskem že okoli 340 šol. Velika ovira poučevanja je bilo pomanjkanje učiteljskega kadra, saj je z Gentilijevo šolsko reformo leta 1923 ostalo slovensko učiteljstvo brez služb, veliko so jih premestili v notranjost Italije ali pa so si poiskali službo drugod. Na novo odprtih slovenskih partizanskih šolah so tako večinoma poučevali ne kvalificirani učitelji, ki pa so to pomanjkljivost nadomestili z izredno požrtvovalnostjo in ljubeznijo.

Mnogo težji je bil položaj slovenskih šol na Gorenjskem in Štajerskem, ki sta bila po Hitlerjevem ukazu priključena rajhu. Kljub temu so tudi tukaj odpirali slovenske šole. Junija 1944 so se odprla vrata prve partizanske šole na Spodnjem Štajerskem — v vasi na severnem pobočju Lise. Leta 1944 je na tem predelu Slovenije že delovalo 31, na Gorenjskem pa 68 šol.

Ilegalna šola v Slavčevi kleti v Tacnu: ena redkih, ki so delovale na zasedenem ozemlju

Bili so tudi kraji, kjer slovenske šole ni bilo moč odpreti, ker so Nemci prebivalce izselili in naselili Kočevarje. To so predeli na desnem bregu Save od Brežic do Litije.

Učitelji so poučevali tudi v izseljeništvu. Znano je, da je učiteljica Vutkovič iz Brezance, ki so jo izselili v Templin v Šlezijo, v slovenskem jeziku ilegalno poučevala 350 izseljenih otrok. Zanimiv je Himmlerjev odlok maja 1942 o poučevanju izseljenih otrok, v katerem je bilo med drugim zapisano, da morajo tiste slovenske otroke, ki jih ni moč ponemčiti, naučiti le »brati, šteti in čistiti zob«. Tudi slovenski učitelji, ki so bili izseljeni v Srbijo, so zbirali okoli sebe slovenske otroke in jih poučevali.

Medtem ko so osnovne šole ustanovljali povsod, kamor so prišli partizani, so bile srednje šole vezane le na večja mesta. Zato so vprašanje srednjega šolstva načeli šele po kapitulaciji Italije. Obnovljene so bile meščanske šole v Ribnici, Črnomlju in Kočevju. Na novo so ustanovili gimnazijo v Metliki, Starem trgu pri Ložu in Loškem potoku, kjer so redno šolo spremenili v tečaj. Na gimnazijah je bilo 365 dijakov, kar je za tiste razmere vsekakor zanimiv podatek!

Razstavljeno gradivo prikazuje tudi delovanje prosvetnih delavcev, ki so se takoj po okupaciji uprli okupatorju. Niso klonili niti v najtežjih trenutkih! Po doslej znanih podatkih je izgubilo življenje okoli 243 učiteljev in 39 profesorjev, naziv narodnega heroja pa so dobili prosvetni delavci Stane Žagar, Franjo Vrunč, Silvira Tomasini, Jože Šesko, Vida Janežič, Jože Kerenčič in Miha Pintar-Toledo.

Tudi med najmlajšimi so bile žrtve: po fašističnih podatkih je bilo ubitih 235 otrok, pogrešanih 467, v taboriščih pa jih je umrlo 250!

Odsek za prosveto pri predsedstvu SNOS je v času, ko okrožnice niso mogle vsega povedati in je bila živa beseda najmočnejše prepričevanje, izredno priporočal stike med učitelji. Učiteljske konference so bile organizirane po okrajih in okrožjih, mnogokrat združene s praktičnimi nastopi in sklenjene s pogovori o organizacijskih vprašanjih ter smernicami za prihodnje delo. Zaradi velike potrebe so učiteljskem kadru so bili razpisani posebni pedagoški tečaji, kjer je okoli 205 mladincev in mladink, ki so imeli veselje do poklica, dobilo najnujnejšo učiteljsko izobrazbo. Tako so bili na Primorskem v letu 1944 organizirani trije tečaji: julija v Gorenji Tribuš, Višnjeviku septembra in v Soči konec leta. V Svetu pri Komnu je bil tečaj leta 1945, v Beli krajini pa v Dobličah in v Ljubnem ob Savinji. Na

teh tečajih so poučevali najboljši pedagogi in predavatelji.

Povezava med učitelji na učiteljskih konferencah in skrb za pripravo pedagoških tečajev, oskrba prostora za pouk priprave za začetek rednega pouka, pisanje poročil in podobno je slonelo na ramah šolskih nadzornikov, ki so hodili iz kraja v kraj in bili v stalnih stikih z učitelji. Bodrili so jih in jim vliivali poguma, da so laže vzdržali. Z navdušenjem je bila tudi sprejeta odločba SNOS o ustanovitvi roditeljskih svetov (leta 1944), ker so s tem dobili starši možnost najširšega sodelovanja s šolo. Prav tako pa so imeli šolski nadzorniki v novoustanovljenih svetih močno oporo za svoje delo. To je bila demokratska oblika ljudskega sodelovanja s šolo! Vsi problemi, ki so spremljali to delo, so bili februarja 1945 tudi zakonsko urejeni z odlokom o sestavi, nalogah in poslovanju roditeljskih svetov.

Učitelji so na partizanskih šolah kljub stalnim bojem in negotovosti vodili šolsko administracijo. Pisali so priprave, vpisovali učence v razrednice, pisali tedenska poročila, pripravljali proslave in tekmovanja, sestavljali šolske kronike, ki so bogat vir za zgodovino šolstva na slovenskem ozemlju.

V dokumentacijski zbirki Slovenskega šolskega muzeja ima vsaka šola mapo, v kateri so shranjeni osnovni podatki o vsaki šoli na slovenskem ozemlju. Prav v tej kartoteki šolskih kronik so tudi podatki o partizanskih šolah; nekateri so bili napisani že v času vojne, mnogo pa po spominu in pričevanju leta 1946. V njih ni zajeta samo zgodovina šole, temveč celotna zgodovina šolskega okoliša. Za nove šole, ki so bile označene s šifro, bo treba še ugotoviti, kje so bile in katero je njihovo pravo ime.

Na slovenskih partizanskih šolah je poučevalo okoli 900 učiteljev in učiteljic. Vsak od teh ima lepe in žalostne spomine na svoje delo. Nekaj teh pisanih spominov je prikazano na razstavi, mnogo jih je še neznanih. Morda bo ta zapis spodbudil tudi tiste prosvetne delavce, ki svojih spominov še niso zapisali, da bodo to čimprej storili. Za zgodovino slovenskega šolstva v času NOB bi bila velika škoda, če bi ti dragoceni spomini šli v pozabo!

Ob razstavi »Šolstvo na slovenskem ozemlju v obdobju 1941-1945«, ki je bila prirejena v počastitev tridesete obletnice OF in ljudske vstaje, je kolektiv Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani izdal katalog — seznam razstavljenega gradiva, ki ga dopolnjujejo statistični podatki o številu šol in učiteljev.

SLAVICA PAVLIČ

BELEŽKE

Knjižni nagradni natečaj

ZB NOV »Milan Česnik« iz Ljubljane je ob trideseti obletnici ustanovitve OF razpisalo knjižni nagradni natečaj za tri najboljše spise na temo »Vseljudska obramba, krepitev temeljev naše svobode«, »Mi smo otroci svobode, seme junaške krvi« in »Zahvalimo se jim«. Natečaja so se udeležili učenci in učenci sedmega in osmega razreda osnovnih šol Vič, Bičevje in Trnovo. Prvo nagrado je prejela Lili Rupnik, drugo Darinka Marn in tretjo Eva Razboršek. Predloženi spisi so vsebovali mnogo mladostne svežine in čustvenega poleta. V tem je tudi njihov čar in največja vrednota. Revolucionarnost se ne rojeva čez noč, treba jo je gojiti kot najdražjo cvetlico. Za vzgojo takšne revolucionarnosti so tovrstni knjižni nagradni natečaji dobra začetna pot.

Pat Hemingway o očetu

Na vprašanje, kakšen bi bil danes njegov oče, je Pat Hemingway takole odgovoril:

— Bil bi isti, tudi v tem povsem spremenjenem svetu. Njegove prednosti so bile popolne. Čas, v katerem živimo, ni za umetnike. Umetnosti so danes banalne, kakor je banalna politika. Umetniki in politiki niso več na dobrem glasu, nimajo ničesar več povedati. Mogoče zato, ker jih nihče več ne želi poslušati. To je njihova usoda, njihov nesrečni položaj.

»Neobičajna« razstava

V reprezentativnem salonu sovjetskih slikarjev je bila pred kratkim otvoritev za moskovske razmere kaj neobičajne razstave estonskega slikarja Oleva Subija. V tej deželi, kjer vladajo železni zakoni cenzure je pojav »Gole žene v sivi sobi« ali »Akta poleg jezera« deloval na nekatere obiskovalce dokaj šokantno. »To je buržoazna razuzdanost, odsotnost jasnih političnih pogledov in individualizma, ki umetnike kapitalističnih dežel vodi k boemstvu!« je zapisal eden izmed obiskovalcev omenjene razstave.

Zgodovina samoupravljanja

Delo znanega beograjskega novinarja in urednika »Borbe« Milana Bajca »Jugoslavija — samoupravna družba«, ki jo je objavljala »Jugoslovanska revija« in ki je v sodelovanju z angleško in zahodnonemško založniško hišo izšlo tudi kot samostojna knjiga, lahko mirne duše imenujemo zgodovino samoupravljanja. Ilustrirana z številnimi barvnimi fotografijami bo posebno zanimiva za bralce iz tujine, katerim je pravzaprav tudi namenjena. Izšla bo v angleščini, francoščini, nemščini in španščini. Namen te fotomnografije je, da predstavi svetu zgodovino samoupravnih odnosov in pojasni delovanje samoupravnega mehanizma v jugoslovanski socialistični skupnosti.

IZID NATEČAJA »NAŠ KRAJ V NOB«

Republiški odbor ZZB NOV deluje prve tri nagrade (štirinajstdnevno letovanje v Savudriji) naslednjim:

LAVRI POČIVALSEK, Osnovna šola Podčetrtek

MARIJI STUSEJ, Osnovna šola Kozje

IGORJU VALFU, Osnovna šola Vas-Fara

Nagrajenci bodo o vseh podrobnostih v zvezi z letovanjem obveščeni pismeno!

Zavod Borec je avtorjem najboljših nalog iz vse Slovenije dodelil 180 knjižnih nagrad, ki jih bodo nagrajenci dobili na svojih šolah.

ZANIMIVOSTI

LUNOHOD I RAZISKUJE

Lunohod I je v mesecu marcu, kot poročila revija Interavia, raziskoval žreli dveh ugaslih vulkanov. Prvo ima v premeru 540, drugo pa 240 metrov. Vozilo je napravljeno tako, da lahko premaguje pobočja z nagibom do 30 stopinj.

Od novembra 1970 dalje, ko se je lunohod I spustil na Mesečevo površino, je to vozilo v presledkih napravilo skupno sedem kilometrov dolgo pot, raziskalo pa je približno petdeset hektarjev Mesečeve površine.

NAJVEČJI TELESKOP NA SVETU

Na Kavkazu bodo v najkrajšem času postavili teleskop, ki mu ga na svetu ni para. Njegova leča, ki se je ohlajala skoraj osemnajst mesecev, ima v premeru šest metrov, težka pa je 42 ton. S tem teleskopom je moč odkriti svetlobno moči ene sveče na razdalji 25.000 kilometrov. Doslej največji teleskop na svetu — na Mont Palomarju v ZDA — ima v premeru »le« pet metrov.

ZAKASNITEV IN PODRAZITEV F-14

Novo ameriško mornariško letalo F-14 A/B dviga čedalje več prahu. Ameriška vojna mornarica je sprva naročila 710 letal te vrste, kar naj bi jo stalo več kot osem milijard dolarjev, oziroma vsako posamezno letalo 11.700.000 dolarjev ali 175.500.000 novih dolarjev. V tem znesku so upoštevani tudi stroški za razna raziskovalna dela. Vse kaže, da namerava podjetje Grumman letala prodajati po višji ceni, morda celo za milijon dolarjev, kot je dogovorjeno, kar opravičuje z naraščanjem stroškov in zmanjševanjem naročil. Ameriška mornarica sedaj ne ve, kaj naj stori: ali naj privoli v višjo ceno ali pa naj zmanjša svoje prvotno naročilo.

Poleg tega je podjetje v zakasnitvi od 6 do 9 mesecev. Bržkone je na to vplivala tudi nesreča prvega letala F-14 ob njegovem drugem poletu.

FRANCOSKI RAKETNI ČOLNI

Francoski raketni čolni, oboroženi z raketami »ladja-ladja« tipa exocet, so na tako dobrem glasu, da tuja naročila kar dežujejo. Prvi raketni čolni, ki so jih prodali v tujino, so bili namenjeni za Izrael. Šlo je za dvanajst čolnov tipa saar, ki pa so jih Izraelci oborožili z lastnimi raketami gabriel.

Kasneje so se za francoske raketne čolne, vendar z raketami exocet, začele zanimati tudi druge države. Tako na primer je kupila Grčija štiri, Zahodna Nemčija pa dvajset čolnov te vrste, štiri raketne čolne pa je naročila tudi Malezija.

Raketni čolni imajo po 240 ton, dolgi pa so 47 in široki 7 metrov. Pogonjajo jih štiri dizelski motorji, od katerih ima vsak po 3.500 KM. Največja hitrost, ki jo lahko dosežejo, je 70 km na uro. Kar zadeva oborožitev, ima vsak raketni čoln dve raketi »ladja-ladja« exocet ter po en protiletalski top 57 oziroma 40 mm.

JUGOSLOVANSKI AEROTRANSPORT

Jugoslovanski aerotransport je začel delovati 1. aprila 1947 z dvema nemškima (JU-52) in tremi ameriškimi (DC-3) letali. Prve reaktivce (karavele) so nabavili pred osmimi leti. Sedaj ima JAT že 23 letal s 1.882 potniškimi sedeži, od katerih je 6 karavel, 8 Douglasov DC-9 in 2 boeinga 707.

Lani so letala JAT prepeljala 1.207.000 potnikov, torej štirikrat več kot deset let poprej. Na mednarodnih linijah je bilo lani preplano 456.000 potnikov. JAT ima namreč široko razporejeno omrežje mednarodnih linij, ki povezuje 6 jugoslovanskih mest s 33 mesti iz 25 dežel Evrope, Bližnjega vzhoda in severne Afrike. V notranjem prometu pa ima JAT 29 stalnih in 7 sezonskih linij.

Sicer pa ima JAT 250 pilotov, 150 inženirjev, 170 ekonomistov, 90 pravnikov, 74 tehnikov in 450 visoko kvalificiranih letalskih mehanikov in drugih strokovnjakov.

V Združenih državah Amerike že vrsto let uporabljajo balone, ki so opremljeni s foto izvidniškimi aparaturami, napravami za radiološko izvidništvo in drugimi pripomočki. Sestavni deli balona so obloga, viseči del, naprave za usmerjanje balona in tovor. Obloga je napolnjena z vodikom ali helijem. Na tleh jo napolnijo s plinom le toliko, kolikor je to nujno potrebno za ravnesje in dvig. Brž ko pa se balon dvigne, se začne plin širiti in kmalu napolni vso oblogo.

Prostornina sodobnih balonov znaša od nekaj sto do več sto tisoč kubičnih metrov, kar je dovolj, da ponesejo na višino 25.000 metrov 3000 do 4000 kg tovora, oziroma 800 do 1000 kg na višino 30—35.000 metrov. Čim višje naj bi se balon dvignil, tem večji mora biti. Tako je bila na primer prostornina balona, s katerim so pred tremi leti poslali na višino 48.800 metrov 180 kg težko aparaturo za meteorološke meritve, 813.000 kubičnih metrov.

Obloge so silno tanke (imajo le 12—25 mikronov, kvadratni meter polietilenske snovi pa tehta samo 11—25 gramov). V novejšem času uporabljajo oblogo, ki vsebuje najlonske niti, in je zato še močnejša.

Obloge tako imenovanega odprtega tipa so opremljene s posebno cevjo, po kateri lahko izpuste plin in s tem povzročajo potisno moč. Potem ko tako iz balona spuste odvečni plin, se balon uravnesi in nadaljuje polet na nespremenjeni višini. Ko sonce zaide, se plin ohladi, balon pa se spusti na višino, ki je predvidena za nočni polet. Zjutraj pa se po sončnem vzhodu plin spet segreje, balon pa se dvigne in doseže veliko večjo višino kot prejšnjega dne. Baloni te vrste lahko ostanejo v zraku nepretrgoma 7—10 dni.

V zadnjih letih poleg odprtih uporabljajo še tako imenovane zaprte obloge, ki jih imenujejo tudi obloge z nadpritiskom oziroma obloge za stalno višino poleta. Za te balone je značilno, da podnevi in ponoči lete na skoraj enaki višini. Balon ne potrebuje nobene balasta, v zraku pa lahko ostane nepretrgoma več let.

Aparature ali posebni tovari so pritrjeni s tako imenovanim visečim sistemom, ki konstrukcijo obremenjuje enakomerno. Če želijo aparaturo očuvati, ji dodajo padalo, ki ga pritrdijo med oblogo in viseči sistem.

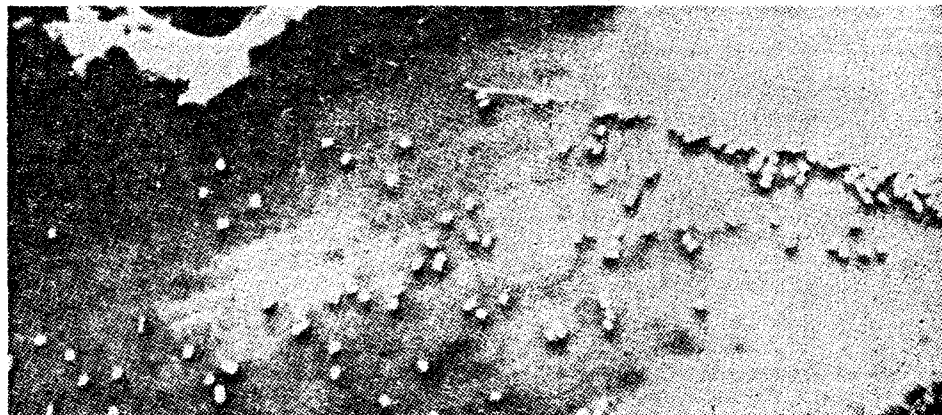
Za izvajanje vojaških nalog in razne poskuse imajo v Združenih državah Amerike posebne balone. Pred štirimi leti so konstru-

DELO

ČASOPISNO IN GRAFICNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likožarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

Voda nosi pomoč

Na vse mogoče načine Američani in njihovi zavezniki poskušajo preprečiti pošiljanje vojaškega materiala iz Severnega Vietnama v Južni. Zapirajo meje z »elektronskimi pregradami«, silovito bombardirajo »Hošiminhovo cesto«, ki je dejansko le smer. Toda vedno znova Vietnamci najdejo nov način, pred katerim je vsa ameriška supertehnika brez moči. V zadnjem času so začeli za prevoz blaga koristiti reke. Tako pošiljajo pomoč s severa na jug nekako avtomatično. Pakete s potrebščinami zaprejo v vreče iz plastične mase in vržejo v vodo. Nekje v neprehodni džungli pa je čez reko napeljana mreža, ki prestreza pošiljke. Partizani jih samo raznašajo tja, kjer jih potrebujejo.

Obrambna vzgoja

Baloni so spet v modi

iral brezpilotni balon za majhne višine. Opremljen je z vijakom, ki ga poganja motor z notranjim izgorevanjem ali pa elektromotor. S tem so dosegli, da po radiu lahko usmerjajo polet balona.

Balone lahko uporabljajo tudi za prenašanje bojnih tovorov, za izvidniške namene in za protiradarske motnje. Neko ameriško podjetje je predlagalo, naj bi začeli uporabljati ultra visoko frekvenčne retranslatorje, prek katerih bi lahko vzdrževali dvostranske radiotelefonske in teleprinterke zveze na razdaljah do 950 km. Prve take poskuse so opravili pred petimi leti, ko so vzpostavili dokaj dobro zvezo med dvema 460 km oddaljenima postajama. Retranslator so spustili približno devet kilometrov visoko.

Za reševanje pilotov, ki morajo nad bojiščem izskočiti iz letala ali helikopterja, so pripravili napravo, ki jo uporabljajo skupno z reševalnim letalom ali helikopterjem. Stavljajo pa jo reševalna oprema, rezervoar za gorivo, naprava za usmerjanje in padalo, na katerega kupolo je pritrjen balon, ki ima v premeru deset metrov in prostornino 640 kubičnih metrov. Izdelan pa je iz sintetične snovi, ki na toploto ni občutljiva. Reševalna

naprava deluje avtomatično. Potem ko pilot izskoči iz letala ali helikopterja, se odpre osnovno padalo, hkrati pa zračni pritisk potegne iz torbe balon, ki se začne skozi dva metra široko odprtino polniti z zrakom. Na spodnjem robu balona je naprava, ki deluje na plin propan. Plin začne goreti, ko zrak napolni 70 odstotkov balonove prostornine. Toplota je tako močna, da lahko segreje zrak v balonu do 120 stopinj. To pa je že kar precejšnja potisna moč. Z ustreznim dodajanjem goriva padalo s pilotom lahko ostane v zraku precej časa in tako je reševalnemu letalu ali helikopterju omogočeno, da se mu približa, ga zatakne s posebno kljuko in privleče na svoje ozemlje.

V Združenih državah Amerike uporabljajo balone že vrsto let tudi kot tarče pri streljanju z raketami »zrak-zrak« in »zemlja-zrak« ter za prenašanje posebnih naprav, s katerimi preiskujejo sisteme za usmerjanje raket. V zvezi s tem so že pred šestimi leti zgradili balon-tarčo za prekušanje rakete falcon, ki jo usmerjajo po radiu. Da bi bila odrazna moč balona čim večja, je balon prekrit z aluminijastimi lističi.

(Po Narodni armiji)

Jezdne in tovarne živali v morebitni bodoči vojni

Naše brigade so prenašale od italijanske kapitulacije dalje svoje težko orožje in opremo na mulah. Te so bile plen iz italijanske vojske, ki jih je znala dobro koristiti. Na fotografiji: Pratež Cankarjeve brigade.

Minili so časi, ko je bila konjenica glavna udarna sila vseh vojsk. V začetku našega štetja so nomadski narodi vdrli v Evropo, kasneje so zasedli Kitajsko in prodrli v Indijo. Turki se imajo za svoje vojaške uspehe zahvaliti predvsem konjenici. Toda z razvojem strelskega orožja, zlasti po iznajdbi puške z več naboji, potem pa tudi iznajdbi strojnic in po izboljšanju topništva, je začela slava konjenice bledeti. Že v drugem raz-

dobju I. svetovne vojne so morali tudi konjeniki rasedati svoje konje in se preleviti v pehoto, ki je tičala v blatnih strelskih jarkih. Za nekaj časa si je konjenica še podaljšala življenje. Sodelovala je v kolonialnih vojnah, v bojih s slaboboroženimi domačini. Zadnji veliki vzpon konjenice pa je bila državljanska vojna v Rusiji. Takrat sta I. in II. konjeniška armada odločili vojno. Lenin je povsem upravičeno izrekel geslo: Proletariat na konje.

V II. svetovni vojni je konjenica opravljala predvsem pomožne naloge. Večje enote je imela le SZ. Te so napadale predvsem po tem, ko so druge zvrsti vojske že prebile sovražnikovo obrambno črto.

Potem so iz mnogih vojsk konjenico črtali. Nadomestili so jo oklopniki, helikopterji in kamioni. Toda ali bo konjenica zares dokončno izginila z bojišč?

O tem je nekaj misli povedal Branko Jerković, učitelj obrambne vzgoje na TSS Ljubljana.

V možni bodoči vojni bodo mnoge vojske uporabljale konje, mule in osle pa tudi druge tovarne živali (jak, kamela, lama) na težko dostopnih območjih, kjer ni možnosti za uporabo motorizacije. Živali bodo še vedno nezamenljive za prenos orožja, hrane, streliva, ranjencev. Marsikdaj pa bodo končale tudi v loncu.

Zatorej ima jahalni šport pri nas še vedno svoj pomen in bi ga morali širiti in podpirati. Prav tako tudi konjerejo.

Navsezadnje moramo upoštevati tudi ustajenji vojaški ceremonial, ki tudi zahteva konja. To je pri pogrebi, ko konji vlečejo lafeto s truplom zaslužnega pokojnika, na paradah itd. Tako imajo v nekaterih vojskah zdaj konje edino še za take namene.

Konj je tudi poleg psa najstarejša udomačena žival in človekov prijatelj. Tudi v gospodarstvu ga še dolgo ne bodo mogli izriniti še tako dovršeni stroji.

JOŽE MEJAC

in ljudska zaščita

Zakaj imajo jedrski pogon le podmornice

Pričakovanje, da bo jedrski pogon že v kratkem povzročil v razvoju vojnih in trgovskih ladij velike spremembe, se ni uresničilo. Jedrski pogon uporabljalo le pri podmornicah, katerim omogoča med vožnjo pod morsko gladino mnogo večjo hitrost (do 30 morskih milj), kot je to bilo poprej. Pri površinskih vojnih in trgovskih ladjah pa jedrskega pogona še ne uporabljajo predvsem zato, ker so stroški v primerjavi z doseženimi koristmi preveliki. Kljub temu pa še nadalje raziskujejo, kako bi lahko s to vrsto pogona dosegli kar najboljše rezultate.

Kar zadeva klasični pogon, je treba še posebej omeniti izpopolnjevanje plinskih turbin in kombiniranih motorjev. Prišli so že tako daleč, da z njimi opremljajo ne le čolne in majhne ladje, ampak tudi fregate in rušilce.

Zahteve po čedalje večji hitrosti površinskih ladij je moč uresničiti predvsem z novimi konstrukcijskimi rešitvami, kot so ladje na zračno blazino in hidrokrilci. Nekateri vidijo sliko bodočega vojnega ladjevja prav v takih površinskih ladjah, ki bodo zelo hitre in oborožene z raketami, in v podmornicah — torej v nevidnem (podvodnem) in letem (površinskem) ladjevju.

Tudi Italija gradi raketne topničarke-hidrokrilce. Za italijansko vojno mornarico je poleg tega značilno, da posveča veliko pozornost tudi vojnim ladjam na zračno bla-

ton) na jedrski pogon gradijo le v Ameriki. Vsaka od teh stane približno 600 milijonov dolarjev. Sovjetska zveza spada med tiste maloštevilne dežele, ki imajo nosilke helikopterjev. (Menijo, da je to prehodno obdobje za gradnjo udarnih letalonosilk, kakršne imajo ZDA.)

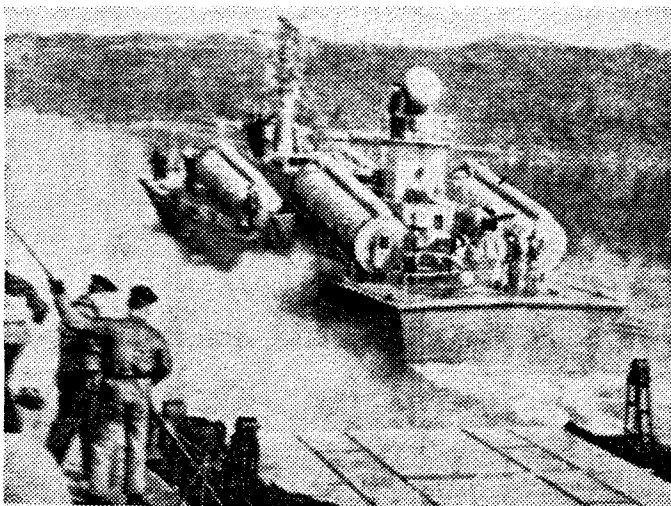
Klasične križarke se umikajo raketnim regatam, ki imajo celo po 10.000 ton in od katerih imajo nekatere jedrski pogon (v ZDA). Med raketnimi rušilci se še posebej odlikujejo sovjetski rušilci vrste »kresta«, »kynda« in »kašinka« (več kot 6.000 ton).

Za korvete in eskortne ladje, ki jih grade velike in srednje mornarice, je značilna močna raketna protipodmorniška in protiletalska oborožitev. Te ladje imajo čedalje pogostejše tudi helikopterje.

Največ podmornic ima Sovjetska zveza (75 jedrskih in 320 klasičnih dizel-električnih). Znano je, da grade predvsem take z raketno oborožitvijo in protipodmorniške podmornice.

Za desantne ladje je značilno, da jih gradi čedalje več dežel, med njimi tudi Sovjetska zveza. Velike desantne ladje pa gradijo ZDA. Te imajo po 16.900 ton, oborožene so s po 8 topovi kal. 76 mm, njihova hitrost znaša skoraj 40 km na uro, nanje pa gre po 920 ljudi.

V velikih vojnih mornaricah posvečajo posebno pozornost podvodnim in površin-

Sovjetski raketni čolni tipa »OSA«

zino. V zvezi s tem preučujejo ameriške izkušnje, ki jih imajo s temi ladjami v Južnem Vietnamu. Tam so Američani na območju delte reke Mekonga v protipartizanskih akcijah uporabljali tudi britanske ladje na zračno blazino SRN-5 oziroma SK-5, ki imajo po 10 ton in so oborožene z lahkim orožjem, prepeljejo pa lahko po dvajset oboroženih vojakov. Ne pozabljajo pri tem na kanadske izkušnje, zakaj takšne ladje uporablja za obalno stražarsko službo tudi ta dežela.

Zanimivo je, da je celo Iran naročil v Veliki Britaniji nekaj vojaških ladij na zračno blazino, ki imajo po 48 ton, dosežejo pa hitrost do 120 km na uro. Velika Britanija je tako postala vodilna dežela, kar zadeva gradnjo ladij te vrste. Italijanska vojna mornarica je v Angliji kupila ladjo na zračno blazino SRN-6, ki spodbija nekaj čez 10 ton vode, ob boku ima dva dodatna rezervoarja za gorivo (vsak po 450 litrov), oborožena je z mitraljezom kal. 7,62 mm, opremljena z različnimi elektronskimi napravami, nanjo pa se lahko vkrcata do 40 ljudi. Sedaj to ladjo vsestransko preskušajo.

S kratkim pregledom nekaterih pomembnejših vrst vojnih ladij, ki so še v gradnji, lahko ugotovimo tudi stališča posameznih vojnih mornaric na nadaljnji razvoj.

Velike udarne letalonosilke (po 95.100

skim raziskovalnim ladjam in raznim vrstam pomožnih ladij, od katerih imajo nekatere po 20.000 in še več ton in hitrost prek 40 km na uro, opremljene pa so s helikopterji in jih lahko med vožnjo oskrbujejo z vsemi potrebščinami.

V skladu s posebnimi programi te mornarice razvijajo tudi sisteme za uporabo podatkov z navigacijskih satelitov, pa tudi elektronske pripomočke za izvidništvo, motenje in protielektronsko delovanje.

Za razvoj sodobnih vojnih mornaric sta značilni še dve pomembni novosti. Prizadevajo si, da bi čimprej — pa čeprav bi s tem močno zmanjšali skupno tonažo vojnega ladjevja — izločili vse zastarele ladje, ki v mirnem času zahtevajo precejšnja finančna sredstva in zadržujejo modernizacijo, v vojni pa bi bile neučinkovite. Značilno je tudi to, da izločajo celo sorazmerno moderne ladje, kot so po drugi svetovni vojni zgrajeni minolovci. Tudi za te ladje mislijo, da so zastarele glede na razvoj min in sodobno minko vojskovanje, o katerem pa je — mimogrede rečeno — še najmanj podatkov.

Hkrati s tem modernizirajo oborožitev in opremo vojnih ladij, zgrajenih do 1960, zlasti kar zadeva njihovo sposobnost za boj z nasprotnikovimi podmornicami in letali, v zadnjem času pa tudi z raketnimi čolni.

uveljavitev pravice na skrajšani vojaški rok pri občinskem upravnem organu za narodno obrambo, če menijo, da izpolnjujejo vse predpisane pogoje. Vojaki, katerim je bil zahtevek zavrnjen zaradi dohodkov nad določlj predpisanim premoženjskim cenazom, lahko vložijo novo prošnjo.

Prošnji je treba priložiti dokaze o skupnem gospodarstvu, o premoženjskem stanju in o dnevu rojstva vseh družinskih članov.

Vojaki, ki so že vložili prošnjo, a jim še ni vročena odločba prve stopnje, naj ne vlagajo novih prošenj, ker bo za njih že uporabljen ublaženi premoženjski cenaz.

REPUBLIKSI SEKRETARIAT
ZA NARODNO OBRAMBO

Notranjski odred in Tomšičeva brigada

PIŠE: FRANCI STRLE

Ob tem naj ponovim misel Nika Šiliha, ki pravi, da je bila 1. slovenska proletarska udarna brigada Toneta Tomšiča ustanovljena na prav poseben način, na način, ki se ni ponovil pri nobeni od kasnejše ustanovljenih brigad. Pri tem je šlo za proces nastajanja brigade oziroma za dialektični razvoj, ki smo ga v tem sestavku že opisali in sega od Leteče patrulje prek Proletarske udarne čete in proletarskega udarnega bataljona Toneta Tomšiča do ustanovitve brigade, ki tudi še 21. oktobra 23. julija 1942 ni bil sklenjen. Ustanovni datum torej sploh ne bi bil važen, če ne bi bil določen že ob prvi obletnici ustanovitve 16. julija 1943, ko smo jo v Bojancih in v Vukovcih slovesno proslavili. Očitno so takrat o ustanovitvi še obstajali pisani viri, vsekaror pa je bilo takrat živih vsaj trikrat več tovarišev, ki so bili navzoči ob ustanovitvi, kot jih živi dandanes, pa tudi spomin vsakega izmed njih je bil še svež. Nobenega razloga ni in tudi nobenega dokaza, da se ustanovni dan Tomšičeve brigade po 28. letih premika kar za cel teden. Nasprotno! V tem sestavku smo dokazali, da je bil prvotni ustanovni dan pravilno izbran.

Po odhodu Tomšičeve brigade z Novega Brega je bila iz 2. bataljona poslana patrulja v jakosti enega voda po prostovoljce v Kočevski odred. Vodil jo je Jože Lepin-Ris. Patrulja se je 26. julija pri Mozlju spopadla z Italijani. Dne 31. julija je 2. bataljon Tomšičeve odšel s Toplega vrha, torej s Kočevskega, in 1. avgusta prispel v Gaberje pod Gorjanci. Prvi bataljon je podobno pot nastopil 2. avgusta ter krenil čez Dvor na Ajdovec in od tam na Zaplaz pri Čatežu. Prve dni avgusta 1942 se je Jože Lepin-Ris vrnil s patruljo iz Kočevskega odreda na stare položaje oziroma na Novi Breg, z njim pa je prišla Jankova četa. Glavno poveljstvo je iz teh dveh enot ter iz Albinove in Efenkove čete v vasi Cesta pri Starem Logu ustanovilo 3. bataljon Tomšičeve brigade. Komandant bataljona je postal Anton Marincelj-Janko, politični komisar pa Franc Tavčar-Rok. Spomenik v Starem Logu, ki govori, da se je v vasi Cesta ustanovila Tomšičeva brigada, stoji brez potrebe v tem kraju, napis na njem pa ne ustreza zgodovinski resnici.

V ta 3. bataljon sta prišla kar dve četi s področja III. grupe odredov, namreč Jankova in Albinova, vendar je to za oceno deleža Notranjcev v Tomšičevi brigadi skoraj nepomembno. Bataljon je bil namreč v noči na 14. avgust 1942 poslan v zasedo na področje Jama-Dvor in bil tam po hudi bitki z maneversko skupino generala Ceruttija raz-

Ivan Kavčič-Nande, politični komisar 1. slovenske proletarske udarne brigade »Toneta Tomšiča«, ki je bil na to dolžnost imenovan 21. julija 1942 in jo opravljal vse, dokler ni bil ranjen skupaj z Dakijem.

bit. Albin Grajzer se je z delom svoje čete prebil v Suho Krajino in se sploh ni več vrnil v sestav bataljona. Ostanek bataljona je zadržalo Glavno poveljstvo v svoji bližini, sestavljajo iz njega patrulje in razne zaščitnice ter ga na ta način skoraj popolnoma raztopilo. Kompaktna sta ostala samo Efenkova četa in pa Risov vod.

Drugi 3. bataljon je ustanovil tisti del štaba Tomšičeve brigade (politični komisar Ivan Kavčič-Nande, namestnik komandanta Stanko Semič-Daki in inštruktor Glavnega poveljstva Marjan Demastja-Urban), ki je spremljal enote 2. bataljona na Gorjance, in sicer 7. avgusta 1942 v Radohi na Gorjancih, ne da bi vedel za ustanovitev bataljona na Cesti pri Starem Logu. Vanj so prišle enote Džemsovega bataljona Belokrajanskega odreda ter moštvo iz dveh čet Šiškovskega bataljona II. grupe odredov. Komandant bataljona je postal Janez Majnik-Džems, politični komisar pa Vasja Kogej. S tem je bilo nastajanje Tomšičeve brigade končano.

Omeniti moramo še eno neljubo zadevo, namreč spremembo naziva. CK KPS je imel z Moskvo radijsko zvezo. Ko je Kominterni poročal o ustanovitvi 1. (slovenske) proletarske udarne brigade »Toneta Tomšiča«, je bil ukorjen, češ da sektaši. Hkrati so imeli k takemu nazivu prigovore nekateri tovariši iz skupine krščanskih socialistov. Rezultat vsega tega je bil, da je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet 11. avgusta 1942 izdalo naredbo, ki pravi, da se ime Proletarska udarna brigada Toneta Tomšiča ukinja. Brigada se imenuje 1. partizanska udarna brigada Toneta Tomšiča. Nadalje se ukinjata znak petokrake zvezde s srpom in kladivom in rdeča zastava s srpom in kladivom. Tako smo bili tomšičevci prikrašani za naziv proletarska, ki smo ga pojmovali kot najvišje odlikovanje in ki nas je spodbujal v naši bojni vne- mi, kot le more spodbujati k dejanjem velika in neomadeževana četa.

Prenehanje prvega Notranjskega odreda in stanje po italijanski ofenzivi

V drugi polovici junija 1942 je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet na področju Bele Krajine, Suhe krajine ter preostalih vzhodnih predelov Dolenjske ustanovilo novo Peto grupo odredov. To reorganizacijo so narekovala velika številčna moč partizanske vojske in slabe zveze z vzhodnimi predeli tako imenovane Ljubljanske pokrajine. 26. junija 1942 je Glavno poveljstvo s posebno naredbo tudi natančno razmejilo operacijsko področje med III. in V. grupo odredov. Meja je potekala od Novih Lazov na Kolpi na Kopo in Kočevski Rog, nato pa je zavila na Šahen nad Polomom in po grebenu Male gore do Tabora in Škofljice. Seveda je takšna razdelitev enot dotlednje III. grupe odredov zahtevala povečanje števila oziroma imenovanje novih odredov, saj smo videli, da je na operacijskem področju nove III. grupe odredov deloval en sam Notranjski odred, ki je imel pet bataljonov z več kot 2500 možmi. Zato je Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet predvidelo in določilo, da se iz teh enot osnujejo trije novi odredi: 1. bataljon iz bivše 1., 4. in 5. čete dotedanjega 2. bataljona Notranjskega odreda, 2. bataljon iz bivše 2. in 3. čete istega bataljona in iz 3. čete dotedanjega 3. bataljona Notranjskega odreda, 3. bataljon pa so sestavljale 1., 2. in 4. četa 3. bataljona dotedanjega Notranjskega odreda, ki je še nadalje nosil ime Miloša Zidanskega.

Nadaljevanje prihodnjic

Edini hranilec družine

Zvezni izvršni svet je izdal nov odlok o premoženjskih pogojih za priznanje lastnosti edinega hranilca družine (uradni list SFRJ št. 23/71), po katerem se določijo enoletni vojaški rok vojakom, če katastrofi dohodek njegove družine ne presega na leto 600 din ali če kakšen drug dohodek ne presega na mesec 300 din na družinskega člana. Po zakonu o vojaški obveznosti tudi ne sme biti drugega pridobitno zmognega člana v družini, s katero je nabornik obveznik do vpoklica k vojakom živel v skupnem gospodinjstvu ali jo je preživljal.

Odlok začne veljati 4. junija.

Vojaki, v njihovem imenu pa tudi ožji družinski člani (žena, starši in njihovi predniki, bratje, sestre) lahko vložijo prošnjo za

Nagradna križanka „TOTRA številka 6“

[illegible]

Nagradno križanko, ki jo to pot priobčujemo, prispeva tovarna trakov, vezalk in elastike »Totra« iz Zgornje Hrušice 14 pri Ljubljani.

Rešitve nam pošljite do 21. junija 1971 do 8. ure, kot običajno vsako rešitev v svoji pisemski ovojnici z označbo »križanka štev. 6«. Rešitev in imena tistih, ki bodo prejeli eno izmed desetih nagrad, ki jih

prispeva »Totra« pa bomo objavili v 26. številki TV-15, ki izide 24. junija.

Nagrade, ki jih bodo prejeli izžrebanci, so:

5 nagrad — vlečna vrv za avtomobile

Želimo vam mnogo razvedrila

Uredništvo in uprava lista

Nagradna križanka „TOTRA številka 6“

Mladinski pohod v Dolomite

Združenje borcev NOV terena »Oskar Kovčič« na Prulah v Ljubljani se odlikuje po tem, da je čvrsto povezano z učnimi ustanovami na svojem področju. Že tradicija je, da vsako leto priredi mladinski pohod v enega izmed partizanskih krajev v ljubljanski okolici. Letos — bilo je to v soboto 5. junija — jih je pot vodila v Polhograjske dolomite.

V Polhov Gradec so mladi prišli po dveh poteh. Gojenci vzgojno varstvenega zavoda Janeza Levca so iz avtobusov izstopili pri Gavgerju, nato pa krenili v Zirovnikov graben. Ogledali so si Zirovnikovo hišo,

Na zaključni prireditvi mladinskega pohoda v Polhov Gradec so si mladi zmenjali darila. Na sliki predstavnika Vzgojno varstvenega zavoda Janeza Levca izročata darilo predstavnikoma osnovne šole Polhov Gradec.

ZA BRESTANICO POPUST NA ŽELEZNICI

Za dan borca 4. julija bodo na proslavo slovenskih pregnancev v Brestanici vozili posebni vlaki iz štajerske in gorenjske smeri, na drugih progah pa bodo vlaki ojačani.

Na prošnji odbora za pripravo proslave v Brestanici, je upravni odbor Železniškega transportnega podjetja v Ljubljani odobril 60-odstotni popust za vse udeležence proslave ter brezplačen prevoz pregnancev-železničarjev. DS podjetja pa mora še potrditi ta sklep.

Ob tej priliki bo železniško podjetje izdalo tudi posebne spominske vozovnice.

Organizacije Zveze združenj borcev NOV v občinah in krajevnih skupnostih ter odbore socialistične zveze delovnega ljudstva naprošamo, da zberejo prijave za udeležbo po posameznih železniških postajah, od koder bodo prijavljenci potovali. Hkrati svetujemo, da se krajevne organizacije povežejo z železniškimi postajami, ki jim bodo dajale tudi potrebna navodila.

Železniškemu transportnemu podjetju moramo do 14. junija poslati številčni pregled prijav po posameznih postajah, do 24. junija pa spisek prijavljenih in denar za dvig spominskih vozovnic.

Navodila za odhode vlakov in prevozov z avtobusi in osebnimi vozili bodo sledila v tisku in RTV.

kjer je bil jeseni 1942 in pozimi 1943 sedež Centralnega komiteja KPS. Vodila sta jih Vito Zadnikar in Stane Cerar. Seveda sta morala odgovoriti na marsikatero vprašanje, mladi pa so tam izvedli kratek kulturni spored, navdahnjen z mislimi na naš osvobodilni boj. Učenci osnovne šole Prule pa so izstopili na Belci, od tam pa odšli peš na Babno goro k spomeniku padlim borcem zraven Glažarjeve hiše. Spremljala sta jih bivša borca Jaka Sedej in Tone Kalan, ki sta jim pokazala tudi hišico na Babni gori, kjer se je od jeseni 1942 do spomladi 1943 zadrževal Izvršni odbor Osvobodilne fronte. Le škoda, da si učenci niso mogli ogledati znamenitega dvigala pri vходу v bunker. Preveč jih je bilo, da bi to lahko vsak od blizu videl.

Obe koloni sta se združili pri Praterju v Polhovem Gradcu. Ne dve, to so bile kar štiri kolone, zakaj tam so jih pričakali učenci iz osnovne šole v Polhovem Gradcu pa njihovi gostje, učenci iz pobratene šole Motovun v Istri. Skupaj je bilo blizu 900 otrok. Zvrstili so se v dolgo kolono ter z zastavami na čelu krenili do spomenika padlim, kjer je miličniška godba zaigrala žalno glasbo, borci in predstavniki mladih pa so položili vence. O veliki zavednosti dolomitskih kmetov je spregovoril Stane Vrhovc. Polhograjski Dolomiti so bili tiste čase zares nekaj edinstvenega, saj bi si bilo nemogoče zamašljati, da so na tako majhnem prostoru, razpolovljenem od Nemcev in Italijanov, in tako blizu Ljubljane, toliko časa bivali vodilni organi osvobodilnega gibanja in tako številne partizanske enote, če jih ljudstvo ne bi trdno podpiralo, prekrbovalo in ščitilo. Mnogo je ljudi in dogodkov iz teh krajev, ki se jih borci s ponosom in z radostjo spominjamo, žal pa so tudi taki kakor Belška grapa, ki nas navdajajo z bolečino.

Po žalni slovesnosti ob spomeniku padlim je množica mladih krenila na prostor pri Turističnem domu. Godba je igrala, pokale so petarde in puške. Ob potoku in v zavetju gozda so si mladi brž poiskali zavetja pred pripeko in se posvetili mladostnemu veselju. Čakala sta jih še manjša prireditve in partizanski golaž.

Pihalna godba Milice je zaigrala venček partizanskih pesmi. Nato je mlade pozdravil predsednik združenja zveze borcev Prule Ciril Košak-Sodček, ki je poudaril, da je Osvobodilna fronta največje in najpomembnejše izročilo, ki ga bivši borci lahko damo današnjemu mlademu rodu in vsem prihodnjim rodovom. V imenu borcev 10. ljubljanske brigade je govoril Hinko Bratovž-Okli, ki so ga mladi navdušeno pozdravili. Pozval je mladi rod, naj se usposablja za nadaljnja prizadevanja v prid gospodarstva, kulturnega in samoupravljaljskega razvoja ter za varovanje pridobitev osvobodilnega boja. V kulturnem delu sporeda so navzoče presenetili ognjevit mladi recitatorji iz pobratene šole v Motovunu. Mladinski pevski zbor osnovne šole na Prulah, ki šteje 50 pevcev in ga vodi Lovro Korenčan, je zapel lepo število partizanskih pesmi, kar dokazuje, da na tej šoli lepo negujejo partizansko izročilo. Tudi nastop Marije Osredkar iz Dolenje vasi pri Polhovem Gradcu.

Zene iz Babne gore, partizanske vdove in partizanske matere, so prišle s koši in jerbasi, da bi postregle z dobrotami, ki jih kmet hrani samo za najboljše goste...

ou, ki je v osvobodilnem boju izgubila sina in moža, je bil nekaj posebnega. Pokazal je, kako živ je spomin v preprostih ljudeh na partizanske čase, in koliko etičnih vrednot nosijo v svojih srcih ti naši skromni ljudje. Ko so se zvoki godbe polegli in ko so si mladi šolarji iz Ljubljane in Polhovega Gradca izmenjali darila, pa se je zgodilo nekaj enkratnega. Prišle so žene z Babne gore, vdove in matere padlih, tiste, ki so jih okupatorji in izdajalci mučili po ječah in taboriščih, prišle so pokrite z rutami in v kmečkih oblačilih, oprtane s koši in jerbasi. Začele so deliti domače dobrote, ki jih kmet prihrani samo za najdražje goste: kuhana svinjska rebrca, domač sir in surovo maslo ter domač koruzni kruh. Zbrale so to po hišah in zaselkih, tako kot so za partizane zbirale med vojno. Takrat smo bili partizani nemalokrat lačni in ko so nas ljudje tako pogostili, so nam s tem dali predvsem veliko psihično oporo, da smo se bili pripravljeni še huje biti s sovražniki. Danes, ko imamo vsega, nas taka poteza

utrjuje v prepričanju, da so naši kmečki ljudje še zmeraj zdravi, kot so bili takrat, ko so bile njihove domačije ogrožene od fašističnih rdečih petelinov in nasilja najhujše vrste. Še vedno živi v njih tista ljubezen, s katero so se oklepali svoje narodne vojske, še vedno je domovinska zavest na prvem mestu.

Mladi so se igrali brezskrbno, kot je brezskrbna lahko samo mladost. Šaj je geslo bivših borcev, ki so jim to srečanje pripravili, tudi bilo, naj bodo veseli v svobodni domovini. Jaz pa sem našel tu starega soborca Zmaga Lebna. Pogovarjali smo se o tem, kaj je za svobodo storil slovenski kmet in kdo je pripomogel, da je slovenski človek pred 30. leti izpričal tolikšno domovinsko zavest. Prišli smo do enotnega prepričanja, da so to bili predvsem nekdanji šolniki, ki so znali najti poti do preprostih src in jih vzgajati v poštenju. Takih idealstov nam je treba tudi danes. Mladinski pohod v Polhograjske dolomite nas uverja, da jih imamo. S. F.

Pod Blegošem bo srečanje

Pripadniki nekdanje močne partizanske enote, Prešernove brigade z domicilom v Kranju, se bodo letos 11. julija srečali v partizanski vasi Leskovic pod Blegošem. Odbor brigade je že določil, kaj bo treba storiti v sodelovanju z domačini, enoto JLA, ki ima zdaj ime Prešernove brigade, in z drugimi, ki bodo sodelovali pri prireditvi. Ob tej priložnosti bodo v Leskovic razvili prapor svojega ZB in odkrili spominsko ploščo padlimu komisarju Prešernove brigade Vladu Petelinšku-Črtu.

Prešernova brigada je v tej gorski vasi imela zatočišče v najhujših dneh. Prav zato hočejo domačini med sedanjimi pripravami storiti kar največ, da bodo nekdanjim, svojim partizanom spet dokazali svojo zaved-

nost in gostoljubje. Želijo celo, da bi bivši borci, ki so se med vojno kdaj tam pomudili ali so bili na pohodu, prispeli že dan pred prireditvijo (v soboto), tako da bi se lahko z njimi kaj več pomenili.

Prirediteljem bo veliko pomagala enota JLA, sedanja Prešernova brigada: poskrbeli bodo, da bo cesta primerna za promet, prireditveni prostor bodo ozvočili, dalj bodo godbo za proslavo itd.

Hkrati ob srečanju borcev nekdanje Prešernove brigade je zamišljeno srečanje prebivalcev, tako da bodo v Leskovic prišli naši ljudje s Cerkega in Primorskega, ki jih je pred vojno ločila od Gorenjcev državna meja.

K. MAKUC

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Babica je postavila jed na mizo. Marjanka je zdrsnila s kolen in se skobacala na stol zraven dedka. Pokleknila je nanj in se naslonila s komolci na mizo. Kako dobro je bilo vedno tisto, kar je jedel dedek; prav, jed z njegovega krožnika je bila posebno slastna, čeprav je bila natanko tista, kot jo je imela tudi ona v svoji posodici. Požirala je slino toliko časa, dokler ni začel svojega obroka deliti z njo.

»Pa še tole sem slišal,« je nadaljeval dedek. »Partizani so že okrog in okrog mesta, čakajo samo na primeren čas, pa bodo udarili. Že jutri utegnejo biti v mestu.«

Mara in babica sta se spogledali. Nekaj z dedkom ni v redu.

»Ali si popolnoma pri sebi, dedek?« ga je vprašala babica in ga radovedno pogledala. »Kje pa si bil, preden si prišel domov? Da se nisi mimgrede ustavil v gostilni in pregloboko pogledal v kozarček!« Preveč zgovoren se ji je zdel.

Tedaj pa se je razjezil.

»Ti si se ga napila, ti! Ali misliš, da bo vojna večno trajala? Enkrat je vendar mora biti konec. Raje se pobrigaj, da bodo pravočasno naredi zastave. Nočem biti zadnji, ki jo bo razobesil!«

»Babica, morda je pa le kaj resnice na tem, kar je pripovedoval,« ga je začela braniti Mara. »Prav ima. Vojna ne more trajati kar naprej!« je že Mara začela prepričevati nejeverno babico. »Veš

126

kaj, sama se bom popoldne odpravila v mesto in skušala zvedeti kaj več.«

»Le pojdi, le,« je pristavil dedek in se sama prepričaj, da ne bo mislila babica, da sem pijan in da govorim tjavdan.«

Mara je Marjanko rešila papirnate obleke, jo umila in preoblekla v čisto, da je bila spet podobna spodobni punčki.

Pomnila je posodo in pospravila stanovanje ter jo sama mahnila v mesto. »Moram ugotoviti, koliko je resnice na govoricah, ki jih je prinesel dedek,« je razmišljala med potjo ter radovedna in nestrpna hitela po ulici.

Ko se je proti večeru vrnila, je kar žarela od nemira. Vse, kar je dedek pri kosilu pripovedoval, je bilo res in še več! Nemška vojska se je že skoraj umaknila iz mesta. Ulice so bile zatrpane z vojaškimi avtomobili in njihovimi transporti. Mesto je bilo vznemirjeno od pričakovanja. Ljudje so komaj komaj zadrževali v sebi navdušenje in skrivali srečo.

To noč mesto ni spalo. Za zatemnjenimi okni so se ljudje pripravljali na sprejem partizanov. Zamudniki so hiteli šivati zastave. Pogovarjali so se o svojih dragih, o snidenju po dolgem, negotovem času, ki jih je ločil. Pripravljali so jedila in pekli kruh, da jih bodo lahko pogostili, ko se bodo trudni in lačni spet vrnili domov.

Pa je bilo le čudno to veselje — motila sta ga skrb in strah. Se bodo vrnili vsi, ki jih pričakujejo? Zdaj, ko naj bi morda res že jutri začeli prihajati nazaj, so se hudo bali: kaj, če ga ne bo, če je ne bo nazaj...?

Breda je skupaj s petimi jetnicami sedela v celi. Vsaka od njih je čemela na svojem pogradu in prisluskovala.

127

Skoraj mesec dni je preteklo od takrat, ko se je lahko še svobodna gibala po mestu. Zdaj je sedela tu. Zasliševali so jo kar naprej. Nikoli ni imela miru. Sredi noči so jo dvignili iz spanja in jo odvedli v sobo, kjer so jo do kraja izmučili. Niso je pretepali. Zasliševanja, ki so se vlekla ure in ure, dneve in dneve, dokazovanja, soočenja z jetniki, ki jih včasih v resnici ni poznala, pa spet nesramne in grobe grožnje — vse to jo je tako zdelo, da je bila čedalje bolj neobčutljiva in otopela. Premikala se je, ko da bi bila vsa lesena, in odgovarjala kot robot. Ropotanje pisalnega stroja med zasliševanjem jo je včasih spravilo v bes. Dolgi zapisniki niso bili ne konca ne kraja. »Le koliko časa bodo še spraševali?« se je jezila. Pole papirja so letale iz stroja in vlagali so nove. Breda si je izmišljala tako očitno zlagane zgodbe, da se je čudila, zakaj jih tako potrpežljivo zapisujejo. »Le kaj iščejo, kaj bi še radi vedeli?« je zanimalo Bredo.

Njen daljni sorodnik in tisti sošolec, ki sta jo prišla aretirat, sta bila skoraj pri vseh zasliševanjih zraven. Morda jo je to obvarovalo, da groženj niso tudi izvršili.

Mučili so jo z vprašanji, ki so jih preizkusili že pri vseh jetnikih. Nekaj časa je kar zbrano odgovarjala, zadnje čase pa je samo še pazila, da ne bi s svojimi odgovori komu škodila. Govorila je kar tja v dan, brez zveze.

Zadnja dva dni so jo pustili v miru, ko da so pozabili nanjo. Le od očeta in matere je včasih prejela skromen paketek, ki ji ga je tudi včeraj izročil stražar. Novic od zunaj ni imela nobenih. Le kdo in kako naj jih pošlje? Zvez ni bilo nobenih pravih.

Živilski kombinat

ŽITO

LJUBLJANA, Šmartinska 154

priporoča potrošnikom

kruh, pecivo,
ŽITA, MLEVSKE IZDELKE**Pekatete**

ješprenje, ovsene kosmice, TESTENINE

bonbone
čokolado

MEHKE KOLAČE

šumi
*Gorenjka***DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA**

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudiacerknica
jugoslavija
telefon 79-080
telex 31-167

GABER

Stari trg

**KUHINJA
VEGA 55**

128

To jutro se je zdelo vsem jetnicam čudno mirno. Zunaj na hodniku ni bilo slišati nobenega topotanja po lesenem podu. Tudi ponoči so imele mir. Nič niso odpirali celic in jih vlačili k zasliševanju. Po vsem hodniku je bila vso noč blagodejna tišina. Ali so le tako trdno spale, da jih ponoči ni

129

nič prebudilo? Tiho so sedele vsaka na svojih deskah, ki so jim rabile tudi za ležanje.

Šele kasno — bilo je že jutro — so začeli stražarji odpirati vrata jetniških sob vzdolž hodnika in jih po skupinah spuščati v umivalnico.

Breda je začela iskati svoje najnujnejše toaletne potrebščine in jih zavila v brisačo.

Na svojem pogradu v kotu je sedela mlada deklica. Imela je morda kakšnih sedemnajst let. Temni, dolgi lasje so ji čudovito padali okrog ozkega, bledega obraza. Črne, ozke oči, izrazite in čustvene, je imela priprte. Gledala je skozi rešetke majhnega okna nasproti ležišča. Gledala je sončno svetlobo, ki se je ujela v lesene plahute, obešene na okno...

Bila je kurirka varnostne obveščevalne službe. To delo ji je prepustil njen brat, le nekaj let starejši od nje, ko je pred dvema letoma odšel v partizane. Že prej mu je včasih pomagala. Kot otrok je bogve kolikokrat prenesla dragocena sporočila prek bloka. Štirinajstletna deklica, drobna in nerazvita, ni bila nikoli tako sumljiva, da bi se kaj dosti brigali zanjo.

Ker je bila skrbna in zanesljiva, je dobivala vedno več dolžnosti, dokler ni prevzela vsega bratovega dela.

Zdaj je bila že tretjič v zaporu. Ničesar niso našli pri njej. Nikoli ji niso mogli dokazati, da je napravila kaj, zaradi česar mora sedeti v zaporu. Nekaj časa so jo zadržali, potem pa spustili. Očitno je bilo, da jo ima nekdo zadnje čase močno na sumu in da jo ovaja. Morala bi v partizane, pa ni hotela pustiti mater samo. Očeta tako ni imela, in ko je brat padel, je mislila, da bo mati od žalosti umrla. Če bi odšla v partizane še ona, bi se ma-

130

teri zmešalo. Morala ji je obljubiti, da bo ostala doma.

»Če moraš umreti, ne sili prostovoljno v smrt, kot je to napravil tvoj brat,« je mati kar naprej moledovala. Dekle je delala vse skrivaj, da mati ni vedela.

Ko so jo zaprli že tretjič, je sklenila, da, če pride še na svobodo, prav gotovo ne ostane več doma. Naskrivaj bo materi pobegnila in odšla v partizane, pa naj bo potem kakorkoli. Tega posedanja po pogradih ji je bilo dovolj.

Vrata celice so se odprla in stražar je jetnice neprijazno spodil v umivalnico. Tam jih je bilo mnogo iz drugih celic. Potrpežljivo so čakale, da pridejo počasi vse na vrsto pri umazanih umivalnikih, ki so bili razvrščeni na eni strani ob steni. Na drugi so bila stranišča.

Vse novice, kolikor se jih je le dalo ujeti, so jetnice pobrale prav pri jutranjem umivanju. Danes so se vse zadovoljno muzale. Mogoče je kakšen paznik kaj šepnil kateri o razpoloženju v mestu. Kako je prišla drobna novica v zaklenjene jetniške prostore, ni nihče vedel. Neopazno se je širila od skupine do skupine, od ušes do ušes, dokler jo niso vsi zvedeli. Nemci so že zapustili jetnišnico. Le nekaj podrejenih z domačimi belogardističnimi izdajalci je še predstavljalo oblast v tej odvratni zgradbi. Tudi ti se bodo ustrašili in zbežali!

Mlada, črna znanka iz Bredine celice je tiho stala ob oknu umivalnice in čakala, da pride na vrsto.

Umazano mlečno steklo na oknu je prepuščalo v umivalnico svetlobo, ni pa pustilo, da bi jetnice lahko skozi šipe videle, kaj se godi zunaj. Obrisi mreže na šipi so jih opominjali, da so v zaporu.

Pozabljena partizanska dolina

»Kar zapiši, da smo mi borci in drugi prebivalci te doline, ki so sodelovali v narodnoosvobodilnem boju, močno razočarani,« mi je takoj na začetku razgovora rekel Lojze Murn v Poljanah pri Dol. Toplicah. Lojze je nosilec partizanske spomenice 1941 in znani oskrbnik partizanskih spomenikov na Rogu ter vodnik k tem spomenikom.

Lojze je svoje razočaranje in nezadovoljstvo drugih prebivalcev te doline podčrtal z dokazi. Naj naštejemo le nekaj najbistvenejših. Takole je začel:

»To, da je v tej dolini med Dol. Toplicami in Semičem vsaka hiša po svoje spomenik iz časov NOB, je znano. Tu so bile partizanske delavnice, orožarne, kurirske postaje, razni štabi in druge zaledne ter operativne enote. Vsak domačin je tako ali drugače sodeloval s partizani. O pomembnih partizanskih delavnicah v Starih žagah ni več ne duha ne sluha. Vse je preraslo grmovje. Pa denimo, da so to mrtve stvari, ki so šle v pozabo. Kaj pa ljudje, ki tod živimo? Ničesar nimamo, kar imajo danes že v domači vsaki vasi. Električni tok je šibak, cesta po dolini je ali v blatu ali v prahu, pitne vode nimamo, zaradi prahu s ceste je voda v naših vodnjakih po vsakem nalivu vsaj tri dni sivo rjava. Zato sem sklenil, da ne grem več na sestanke ali zbere volivcev. Mene in druge borce ljudje napadajo, češ nič se ne brigate za naš kraj. To seve ni res, samo uspešno ne. Morda bi šlo, če bi lahko vse plačali. Pravijo nam, denar zberite, pa vam bomo izboljšali elektriko, asfaltirali cesto in zgradili vodovod. Da, če vse plačamo sami, potem bi morda to dobili. Kje pa naj vzamemo denar? So drugod tudi prebivalci plačali vse te javne naprave, ki jih sedaj uporabljajo? Pa tudi če bi imeli toliko denarja, še ne verjamem, da bi šlo. Na primer za vodovod smo že dali vsak po 50 starih tisočakov, pa je gradnja vseeno obtičala pri Podturnu...«

»Kaznovani smo zato, ker smo bili med

vojno tako partizanski in tudi po vojni sodelovali v vsem, kar se je od nas pričakovalo, zdaj pa živimo v slabših razmerah kot mnogi, ki k tej naši ureditvi niso prispevali ničesar ali so bili celo proti.« To je izpoved ljudi v tej dolini; za take izpovedi in zagrenjenost, ki se jih loteva, pa imajo tudi dovolj razlogov.

Med prvimi so se po vojni odločili za ustanovitev kmečke delovne zadrage in vanjo vključili zemljo in gospodarske objekte. Po razformiranju KDZ so eni dobili zemljo nazaj, drugi pa ne. Potem je prišla še arondacija v korist kmetijske zadrage. Eni so ostali brez zemlje, drugi jo sedaj lahko prodajajo po visokih cenah. Bivši lastniki seve lahko dobe od KZ Novo mesto, ki je sedaj pravni lastnik zemlje bivše KDZ in državnega posestva, svojo nekdanjo zemljo v najem za 700 starih dinarjev za ar. Za eno leto, sevé. Zaradi take »socialistične uvidenosti« KZ je precej dobre zemlje v pušči.

Take krivice bolijo ljudi v tej dolini. Še zlasti na primer Marijo Kolenc iz Kočevskih Poljan. Trije sinovi so ji padli kot partizani, mož je umrl v nemškem taborišču. Vso zemljo je podarila kmetijski zadrugi, brezplačno. Zdaj je ugotovila, da si je zadruga prepisala nase tudi njeno zemljo tik hiše in vinograd, ki ga je dobila v zameno pri arondaciji. Ko je hotela to očitno zemljiško knjižno napako popraviti, je dobila pri KZ Novo mesto tak odgovor, da so prišli k njej, ocenili zemljo, ki je v resnici njena, in izračunali, koliko stane, če jo hoče prepisati nase. Njeno zemljo so ji pripravljali prodati po ceni in pogojih, kot vsakemu drugemu interesentu. Skratka, zanje je čisti dohodek tudi očitna napaka, da o podarjenih površinah zemlje in o žrtvah med vojno (zaradi katerih se Kolencem tudi še po tolikih letih orosijo oči, ko se spominjo nanje), niti ne govorimo!

»Odselil bi se, če bi se imel kam,« pravi Lojze Murn, ki bo prihodnje leto imel že 20 let staža kot oskrbnik partizanskih spo-

Lojze Murn

menikov na Rogu. Na skrbni ima vso Bazo 20, dve partizanski bolnišnici in devet grobišč. V njih je našlo zadnje počivališče okoli 800 borcev, ki so umrli v partizanskih bolnišnicah. Zdaj je vse to dobro ohranjeno in oskrbovano. Res pa je, kot pove Lojze, čedalje težje je dobiti delavce za dela pri teh objektih in veliko mora zaradi tega opraviti sam. Dokler zmore pač...

Prepričan sem, da je želja po odselitvi samo izraz razočaranja, ker partizanski kraji in ljudje tako hitro tonejo v pozabo, čeprav nihče ne more trditi, da ne bodo spet kdaj potrebni širši domovini, kot so bili nekoč. Občutek pozabljenosti in zapuščenosti je pa vsekakor utemeljen, še bolj pa bolijo krivice.

PETER ROMANIČ

Predlog za dopolnitev zakona

O POKOJNISKEM IN INVALIDSKEM ZAVAROVANJU BORCEV NOV IZ SLOVENSKEGA PRIMORJA IN ISTRE

Komisija za vprašanje borcev NOV skupščine SR Slovenije je meseca marca letos imenovala delovno skupino za proučitev problematike nekdanjih borcev prekomorčev. V delovni skupini sodelujejo predstavniki: republiške skupščine, republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo, republiškega odbora ZRB NOV Slovenije, vrhovnega sodišča SR Slovenije, republiškega zavoda za socialno zavarovanje in osrednjega odbora prekomorskih brigad. Delovna skupina je do sedaj imela dve seji. Na zadnji seji 3. junija 1971 je sprejela stališča ki jih bo posredovala komisiji za vprašanje borcev NOV, oziroma ustreznemu zboru republiške skupščine v nadaljnjo obravnavo.

Predlog se glasi:

Zahteva po zadovoljivi rešitvi statusnih vprašanj borcev iz območja Slovenskega primorja in se zlasti v zvezi s priznanjem statusa borca NOV pred 13. oktobrom 1943 — se postavlja že vrsto let. Dosedanja zakonodaja in praksa ni v dovoljni meri upoštevala specifičnih razmer, v katerih je živel in se borilo slovensko in hrvaško prebivalstvo za svoj nacionalni obstoj, za znano NOB in za združitev z matično domovino.

Zahteve za odpravo teh nepravilnosti so čedalje očitnejše. Zlasti močno in množično so prišla do izraza ob proslavah 22. obletnice ustanovitve prekomorskih brigad v Ilirski Bistrici in na brigadnih proslavah v letih 1966 do 1970, še zlasti pa ob partizanskem srečanju nekdanjih političnih prebivalcev na otoku Sardiniji, ki je bilo 1969 v Kopru, ter na partizanskem srečanju nekdanjih borcev, ki so v NOV Jugoslavije prišli iz Afrike, Grčije in Albanije, decembra 1970 v Kopru. V zvezi s temi zborovanji so bili osvetljeni novi momenti in novi materiali. V času delovanja osrednjega odbora prekomorskih brigad od leta 1961 je izšlo 11 knjig — kronik posameznih brigad, med njimi dve o prekomorčih, ki dokumentarno prikazujejo posebnost

NOB Primorčev in Istranov na Sardiniji, Korziki, v Južni Franciji, Afriki, Grčiji in Albaniji. Vsi ti materiali upravičujejo zahtevo po temeljiti, dopolnjeni presoji specifičnosti revolucionarne in narodnoosvobodilne borbe na njihovem območju. Zato so vzeli ta problem vsi brigadni odbori, osrednji odbor prekomorskih brigad in nekateri odbori ZRB ponovno v obravnavo.

Po podrobni proučitvi spodaj navedenega dokumentarnega gradiva so bili sprejeti sklepi, da se v zvezi z zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vneseta naslednji dve določili:

1. »Vsem tistim borcem, pripadnikom jugoslovanskih narodov in narodnosti, ki so aktivno sodelovali v oboroženih partizanskih enotah Grčije, Albanije, Sovjetske zveze, Italije, Francije itd., naj se priznajo enake pravice, kot jih uživajo borci NOV Jugoslavije.«

2. »Vsem tistim borcem — pripadnikom jugoslovanskih narodov in narodnosti, ki so bili jugoslovanski državljani, vendar so v zaveznikiških vojaških formacijah aktivno in organizirano delali za cilje narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, naj se tudi za ta čas do vstopa v NOVJ priznajo statusne pravice borca narodnoosvobodilne vojske.«

K besedilu točke 1 dajemo naslednje pojasnilo:

Nekaterim borcem, ki so bili v tujih oboroženih partizanskih enotah, se je sicer posrečilo priti v sestavo NOVJ, vendar so se mnogi vse do konca vojne borili v teh formacijah. Te formacije pa so bile po svoji organizacijski strukturi in po svojih ciljih docela enake oboroženim partizanskim enotam na področju Jugoslavije, tako na primer v Grčiji ELAS, v Albaniji NOVA, v Sovjetski zvezi partizanske enote v sestavi Rdeče armade, v Italiji garibaldinske brigade, v Franciji partizanske brigade, itd. Iz teh enot so nekatere enote prišle v celoti v NOVJ, tako na primer samostojni slovenski bataljon »Primorje« s Kefalonije (Grčija), slovenska četa iz Albanije, iz Sovjetske zveze številni borci s 1. jugoslovanske in 2. tankovske brigade, iz Italije in Francije pa v prekomorske brigade v Gravino (na primer bataljon Stalingrad), itd.).

K besedilu točke 2 dajemo naslednje pojasnilo: Predvsem gre za skupino Primorčev in Istranov, ki so po osvoboditvi Sicilije julija 1943 zavestno in organizirano formirali partizanske enote z namenom, da se prebijejo iz domovino in vključijo v NOVJ (na rokavih so nosili oznako Yugoslav Partizan, na kapi pa rdečo zvezdo, poleg tega pa so imeli zastavo nove Jugoslavije z rdečo zvezdo), a so jih zavezniki proti njihovi volji nasilno odpeljali v Alžirijo. Čeprav so svoj boj za vključitev v NOVJ nadaljevali tudi v zastavi zavezniške vojske, so na jugoslovanska bojišča prišli šele spomladi 1944, in sicer na odločno zahtevo Vrhovnega štaba NOVJ. Ta skupina se je dejansko še pred sporazumom Tito—Šubašić plebiscitno odločila za vstop v NOVJ in je pri tej svoji zahtevi dosledno vztrajala ves čas, ko je bila v Alžiriji pod začasno vojaško komando zaveznikov (glej na primer seznam 1 do 5 v prilogi k knjigi »Letalci prekomorčev! Izvirni seznam hrani Vojnogodovinski inštitut v Beogradu«).

Drugo skupino tvorijo tisti naši sonarodnjaki na Bližnjem vzhodu, ki so stopili v 1. odred NOV Jugoslavije od septembra 1943 dalje, t. j. tisti, ki so organizirali vojaške upore, pripomogli k zrušenju kraljevske vojske in begunske vlade in tako pospešili svoj odhod v NOV Jugoslavije (Seznam je v knjigi »Narodnoosvobodilni boj Primorčev in Istranov v Afriki! Izvirni seznam se hrani v Vojnogodovinskem inštitutu v Beogradu«).

Tretjo skupino tvorijo nekateri manjši skupine, na primer: skupina naših sonarodnjakov, ki je bila med grškimi partizani, nato po večmesečnih bojih evakuirana čez Turčijo v Palestino, kjer je odločno odklonila vstop v kraljevsko vojsko ter bila zaradi tega internirana v posebno taborišče, od koder so jo naši predstavniki rešili šele jeseni 1944; nadalje dve četi v Alžiriji, ki sta prišle domov šele decembra 1945.

Posamezniki so stopili v zavezniško vojsko na Siciliji ali v Južni Italiji in so se v zavezniških enotah borili proti Nemcem, ko pa so nekaj

mesecih dobili stike v NOVJ v Bariju, so se vključili v prekomorske brigade.

Podobna je bila situacija z nekaterimi skupinami, ki so prišle s Sardinije v sklopu redne italijanske vojske (ki je bila pod zaveznikiško komando) na Sicilijo ali v Južno Italijo ter takoj nadaljevale pot v Gravino in v prekomorske brigade.

DOKUMENTACIJA:

KNJIGA PRVA IN DRUGA PREKOMORSKA BRIGADA

KNJIGA TRETJA PREKOMORSKA BRIGADA

KNJIGA ČETRTA PREKOMORSKA BRIGADA

KNJIGA PETA PREKOMORSKA BRIGADA

KNJIGA ARTILERISTI PREKOMORCI (art. brigada, art. divizioni itd.)

KNJIGA LETALCI PREKOMORCI (1. in 2. letalski polk, letalci na sremški fronti, itd.)

KNJIGA TANKISTI PREKOMORCI (1. in 2. tankovska brigada)

KNJIGA PEVSKI ZBOR JA SREČKO KOŠOVEL

KNJIGA NARODNOOSVODILNI BOJ PRIMORČEV IN ISTRANOV NA SARDINJI, KORZIKI IN JUŽNI FRANCIJI

KNJIGA NARODNOOSVODILNI BOJ PRIMORČEV IN ISTRANOV V AFRIKI

KNJIGA PREKOMORCI

Obsežen arhiv osrednjega odbora prekomorskih brigad v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

Obsežen arhiv odborov prekomorskih brigad v pokrajinskem arhivu v Kopru.

Resolucije 12 zborovanj borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot.

Sklepi občinskih skupščin primorskih občin za reševanje še neresenih vprašanj borcev prekomorskih brigad.

Specifično priznanje statusa borca NOV pred 9. 9. 1943 borcem iz območja Slovenskega primorja in Istre (elaborat posebne komisije).

Številni drugi dokumenti (dnevnik Vladimira Dedičerja, knjiga dr. Sergia Makijeda, knjiga Janca Koomurja, knjiga IV JA »Pohod na Trst«, itd.

Kot sestavni del predloga za dopolnitev zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pa predlagajo, da se uzakoni kriteriji za priznanje statusa borca NOV za območje Slovenskega primorja in Slovenske Istre (sodišča teh kriterijev ne priznajo in vse predmete, ki pridejo tja, zavrnejo). Poleg predlogov za spremembo zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju je bil sprejet sklep, da se posebej obravnavajo pripadniki »Slovanskih čet«, ker sodi to vprašanje v pristojnost republike. Zastopniki osrednjega odbora prekomorskih brigad bodo do prihodnje seje (ki naj bi bila sredi meseca junija) pripravili posebno obrazilo.

Prav tako so sklenili, da bodo opozorili ustrezne republiške organe na pravice Primorčev in Istranov, ki so kot takratni italijanski državljani služili v italijanski vojski in bili nato kot ujetniki odpeljani v razna ujetniška taborišča (ZDA, Avstralija, Indija, Južna Afrika, Anglija, itd.) in so se vrnili domov šele po vojni.

ALBERT KLUN

POIZVEDBA

Ob proslavi kurirskega pohoda v Jevnici — Senožeti se je pri kotlu, kjer so vojaki delili partizanski golaž, izgubil daljnogled v torbici, znamke Standard. Poštenega najditelja, ali osebo, ki bi kaj vedela o njem, naprošamo, da pošlje daljnogled ali svoj naslov na Odbor kurirjev NOV, Ljubljana, Cigaletova 15. Daljnogled je dragocen spomin.

DOBRO JE, ČE VESTE

OZEMLJE LAOSA JE SKORAJ TAKO VELIKO KAKOR JUGOSLAVIJE: 237.000 kv. km. Toda Laos ima le pčile trl milijone prebivalcev. Prebivalstvo ni narodnostno enotno. Največ je pripadnikov naroda Lao, približno 60 odst. vsega prebivalstva. Kakšna četrtina prebivalstva je narodnosti sosednega Tajskega. Pomembni so še Kmeri (to je najštevilnejši narod v Kambodži) in Siamci. Laos ima na splošno značilnosti gorske dežele, s težko prehodnimi globokimi in tesnimi dolinami (debr, kanjoni). Dežela je precej zaprta sama vase, zlasti še, ker nima izhoda na morje. Gospodarsko se je manj razvila kakor sosedne dežele: Kambodža, Vietnam in Tajska, zato jo uvrščajo med najbolj zaostale azijske dežele. Glavno mesto Laosa je Vientian, ki ima okrog 200.000 prebivalcev.

NA VELIKO NEVARNOST ZA JUGOSLOVANSKI »COLORADO« največji in najlepši evropski kanjon (deber), ki se kosa celo z ameriškim, koloradskim — dolino Tare opozarjajo z vso resnostjo. Tara je bila doslej naša najčistejša in najlepša reka, izreden naravni zaklad, ki bi utegnil postati ena največjih turističnih privlačnosti. Toda ali bo Taru mogoče zavarovati pred strupenimi industrijskimi odpadkami? Kaže namreč, da bodo kaj kmalu začele vanjo otekati odpake topilnice svina in cinka v Mojkovcu — kljub vsem ugovorom in opozorilom.

KAKO POMEMBNA JE BILA MORNARICA NOV JUGOSLAVIJE, spoznamo nekoliko, da je imela razen bojnih ladij tudi dve bolniški ladiji. To sta bili »Marin II«, po prejšnji manjša potniška ladja, pravzaprav ladja, 17 m dolga in 3,6 m široka. Njena hitrost je bila 7 vozlov. Za zdravstvene namene so jo preuredili pozimi 1944 v partizanski ladjedelniški na Visu; druga ladja za isti namen je bil »Topčider«, prav tako preurejena iz potniške ladje. Bila je malo večja kakor prva (17 m dolga, 4,55 m široka, nosilnosti 33 brt). Ladja je bila najprej oborožena, potem pa so jo preuredili za prevoz ranjencev od bojišč na otok Vis (kjer je bila bolnišnica). »Marin II« je doletela hudá nesreča maja 1944. Zašla je v nemško zasedo (dva torpedna čolna). Potopil se je pri svetilniku Stončica s 45 ranjenci in osmimi mornarji vred.

ČRNCI SE BODO LAHKO SPREMENILI V BELCE (po barvi kože), če bodo hoteli; to trdijo nekateri zdravniki, ki so imeli doslej izkušnje s preskušanjem kemičnih snovi na barvo kože. Zgodilo pa se je tudi, da se je ameriški črnc James Finley obrnil na sodišče: tožil je bolnišnico v Clevelandu, kjer se je zdravil, pa je zdravilo tako vplivalo, da mu je koža zbledela. Pokazalo se je, da je mnogo težje doseči spet prvotno črno kožo kakor pa jo »pobeliti«. Z »beljenjem« črncev se je začel že redno ukvarjati ameriški zdravnik dr. Stolar. »Preobrazba« črncev v belca pa ni tako preprosta: »zdravljenje« traja kar tri leta in vsak dan se je treba mazati s »čudodelnim« mazilom. To stane »malenkost«: 250 dolarjev na leto ... Govorijo pa tudi o sredstvih za spreminjanje barve kože v obliki tablet. Zato bo v prihodnje baje kaj preprosto spreminjati barvo kože — nekako po kameleonu...

STEKLO JE NAJBRŽ NAJSTAREJŠI KEMICNI, INDUSTRIJSKI IZDELEK. Računajo, da so ga prvi izdelali pred kakšnimi 4000 leti v Egiptu. Razmeroma hitro je skrivnost pridobivanja stekla zašla na Kitajsko. Od tam pa se je izdelovanje stekla počasi širilo na zahod — v Indijo, Mezopotamijo, v Grčijo in Rim. Rimljani so s pohodi svojih legij širili po svetu tudi umetnost izdelovanja stekla — v Španijo in Francijo. Zelo dolgo pa so umetnost steklarstva skrivali pred svetom Benečani, ki so tudi dosegli največje mojstrstvo, tako da beneško steklo slovi še dandanes po svetu. Beneški steklarji so bili zaprti pred svetom na dandanes znamenitem otoku Murano, ki je še zmeraj središče steklarskega mojstrstva, prave, skorajda neprekosljive umetnosti steklopipstva in brušenja stekla.

ELEKTRO KRANJ,

Kranj s svojimi delovnimi enotami:

Distributivno enoto Kranj,

Distributivno enoto Zirovnica,

Proizvodno enoto Kranj in Upravo

se priporoča svojim odjemalcem.

Fotoreporterska služba med NOB

Stane Lenardič:

Zabredel sem v svet fotografije...

Nekoč bom zabredel v ta svet z ošiljenim svinčnikom in svežnjem papirja v rokah. Resnico bom spoznal, ker jo moram spoznati, kot moram spoznati obraze ljudi in misli vseh nas, ki nam pesniki pojo otožne pesmi. Narod smo in Slovenci smo tudi in upor nam od kmečkih puntov ni več neznan. To-rej...

V nekem italijanskem mestu, ki mu Slovenci pravimo Krmin, je leta 1918 prijel na dan. Otrok mora zajokati, ko pride na svet, in če je prav tisti svet priča vojnih grozot, postane običajen otroški jok enkratno presunljiv. Življenje pa je vendarle vredno življenja, čeprav zamenjaš ognjišče, ki ga greje toplo primorsko sonce, z otožnim hribovjem na oni strani meje.

dentovskih skupin. Dvom je treba v ka-li zadušiti. Pokazati je treba pravi obraz, da se lahko nanj zapiše pravo ime. Leta 1942 je bil stalni član skupin, ki so delale v okviru OF.

Junak je treba biti o pravem času. Bežati ni greh, kadar rešuješ stvar mnogih ljudi, in če bežiš pred zvermi, je to le trezna odločitev.

V Brežicah, kamor se je umaknil nemškimi psom, je preživel revolucio-narni oče napredno mislečega sina hude trenutke. Tovarna, v kateri je bil vratar, je bila polna ovaduhov. Spet nazaj v Ljubljano, v mesto kjer je začelo biti srce.

Oče je kriv, da je sin sovražil zlobo, da ni priznaval krivic, da ni zatisnil očesa, kadar se je laž v podobi zlagane

Šlandrova brigada. V brigadi je preži-vel dvanaest napetih in dinamičnih me-secev. Gozd in življenje v njem v pogo-jih kot so bili takrat, je lahko za člo-veka tudi neke vrste univerza. Človek se uči, dokler živi, in takrat so se mno-gi mnogo naučili. Študent partizan je med drugim spoznal, da človek kar ho-če tudi zmore. Dobil je fotoaparat in filmsko kamero, živel je sredi enkrat-nih prizorišč in ni poznal strahu. Toda saj včasih človek ne utegne misliti na strah. V neprestanih bojih sta se pre-kalila oba — partizanski fotoreporter in fotoaparat.

V zraku je dišalo po smodniku in potem je zadonelo »na juriš!« Kamera je tiho brnela v aprilskem soncu pod Krašnjo, ko so iz zasede planili parti-zani na dolgo kolono kamionov in tan-ke. Tekel je in tekel in pred njim je v napadu mitralješka trojka kosila na čistini.

V nekaterih trenutkih človek pozabi misliti. Morda se je on zamislil takrat, ko so mu po vojni za izredne dosežke na propagandnem področju podelili častno priznanje. Res, človek se ne bo-ri za odlikovanja, toplino pa le čuti, ko mu ga pripenjajo na prsi.

Odločiti se je vedno težko, kaj je boljše od česa! Morda prvi filmski za-pis oktobra 1943 na Menini planini, ko so Šlandrovci prisegli, morda boji za Ljubno, ki jih je tudi snemal in fo-tografiral iz neposredne bližine? Pogoji za delo... čas, ki ni poznal ur, je na-rekoval tudi pogoje. Pomagati si je tre-ba in se znajti, to je včasih dobro in potrebno pravilo. Kadar ponoči objek-tiv ni mogel predreti teme ali je bilo podnevi prizorišče dogajanj predaleč, je bilo treba prijeti za pero in zabeležiti vtise na papir. Po končanih spopadih so ostali na filmu zarisani na smrt izmu-čeni obrazi borcev, ki niso imeli niti toliko moči, da bi premišljevali o svoj-cih in o dnevih za katere so se borili. Pogosto so bile partizanske kolone, kot bi bile vklesane v kamen. Borci so spali tudi stoje. Časa za počitek je bilo bore malo.

Februarja 1944 je prišla na Štajersko 14. divizija. Pesem in moč sta prišli v gričevno pokrajino in med borci z vsem srcem fotografiji vdani tovariš Petek. Zmrznjene prste je imel na nogah, v glavi pa kup idej, kako bi organiziral fotolaboratorij v osvobojeni Zg. Savinjski dolini. Dve moči sta se zliili v eno prizadevanje, ki pa ni rodilo končnega uspeha zaradi bližajoče se nemške ofen-zive. Včasih čas tako rad prehiteva do-gajanja...

Tovariš Petek in mladi fotoreporter Šlandrove brigade sta gorela v navdušenju ob misli, da bodo lahko borci na

Stane Lenardič-Zan spomladi 1944. leta v Moravski dolini

mitingih gledali žive filme. Kakšno moč bi imeli filmi, v katerih bi bili glavni igralci borci sami, si ni težko predstavljati. Film so bili posneti, tudi mate-rial, ki bi omogočil realizacijo, je bil pripravljen, samo naključje se je posta-vilo po robu. Vsi filmi so se takrat zbi-rali pri Petku, ki jih je skrbno zložene nosil v veliki rdeči torbi. Malce za-ljubljen je bil v svoje posnetke, ki jih je hranil v upanju, da jih bo lahko po vojni objavil in predstavil del velike partizanske epopeje širokim množicam. Upanje — večina ljudi je ta-krat živela v upanju, tudi tovariš Petek, ki je nekje nad Dolskim padel v nemško zasedo... Kri je prepojila hladno sne-ženo odejo.

V boju za ohranitev življenja na foto-grafijah je izgubil lastno življenje. Ka-tero je bolj cenil, verjetno ni težko ugo-toviti. Toda z njim se je izgubila tudi večina tistega, čemur se je zapisal in za kar se je žrtvoval. Govorilo se je, da je torbica z enkratnim fotografskim za-kladom zgorela, govorilo se je... Res-nica je ostala nekje na Menini planini!

Januar 1945. V propagandnem oddel-ku glavnega štaba Slovenije so dobili novega propagandista. Fotografiral je na Otočcu pa pozneje na poti, ko se je priključil 4. armadi na pohodu v Trst. Prav v tistih dneh so divjali ogorčeni boji za Reko in Sušak.

Kako dolgo in naporno pot je bilo treba prehoditi, da je končno spet obču-til žarke primorskega sonca! Kaj ni gredo drugače kot takrat pred mnogimi leti. Se ni spremenila pokrajina in celo ljudje?

Po štirih letih si je nadel civilno obleko in je postal urednik Primorskega dnevnika. Celot Tanjugov dopisnik je bil. In spet je postala kamera v njego-vih rokah orožje v boju za priznanje pravic slovenskega človeka na primor-skem ozemlju. Človek se bori vse živ-ljenje. Zdaj proti šovinizmu, zdaj za ustvarjanje temeljev mirnega razume-vanja. Sicer pa, kaj ni vse življenje en sam boj?

»Zabredel sem v ta svet z ošiljenim svinčnikom, s kamero in spoznanjem, da je tudi človeški svet lahko lep. Sli-kam in filmam lepote narave in se tru-dim, da bi ne pozabil, da je tudi člo-vek lahko lep. Ko bi včasih ne spa-čile slike njegova dejanja!«

SILVO TERŠEK

Med zimsko ofenzi-vo 1944 na Menini planini

Foto: Stane Lenardič-Zan

Le zakaj so na svetu meje?

Mlad fant, ki je pravkar zapustil celjsko gimnazijo, se je naslonil v par-ku ob drevo in se vprašal, kaj pomeni življenje brez vsebine. Napotil se je v neskončnost gosto popisanih strani knjig, v besedah očeta proletarca je iskal poti v brezmišlostni svet, iskal je zakone in je hotel razumeti nujnosti, ki so privedle človeka do njih. Studij pra-va na fakulteti v Ljubljani mu je vliil novih moči. Moči pa človek nima nikoli dovolj.

V trenutkih, ko se je zdelo študen-tu, da mu je uspelo spoznati smisel človeškega življenja, so nemške štu-ke nad belo Ljubljano podrle ta svet. Gro-za in sovraštvo, bes in odpor je bilo videti v očeh napadenih ljudi. Toda mi nismo ponižni psi, narod smo, ki si bo pisal sodbo sam!

Človek vedno pogrša toplega sonca, kot je pogršal on primorsko gričevje, kot je pogršal tovariše, s katerimi je igral nogomet in je plezal z njimi po pečinah, da bi utrgal cvet. Samo nekaj-krat ga je utrgal. Pozneje je beležil na-ravo na filmski trak. Nekaj čez deset let mu je bilo, ko mu je mati kupila fotoaparat. Človek se naveže na psa, na kanarčka, na kos oblačila in lahko tudi na fotoaparat.

Na ljubljanski univerzi je bil pred-sednik društva Doberdob. Doberdob, slovenskih fantov grob... Zdaj je tre-ba misliti na upor. Slovenski narod ni narod hlapcev in dekel! Mladost je no-rost, toda kadar jo človek zna usmeriti na pravo pot in zdravim ciljem naproti, ga ni, ki bi jo lahko zaustavil ali za-strašil. Sledila je akcija za akcijo štu-

resnice skušala prikrasti v zavest. Kriv je, da se je navadil postati iznajdljiv. Tako kot se je pretkano izognil božič-nim racijam leta 1942, tako je preslepil oborožene belogardiste, ki so vdrli v podstrešno sobico nad kavarno Evropa. Za njihovimi hrbti je požrl važne doku-mente, ki bi se v rokah zverin spreme-nili v kri. Iz njegovih ust je prihajala lokavost, v očeh pa je bilo sovraštvo ostro kot nož.

»Le vkup, le vkup, uboga gmajna!« Junija leta 1943 je odšel med partizane v dolensko gozdove. V Šici je ostal do kapitulacije Italije.

Glej, tu stoji s puško v rokah in ognjem v očeh ta Slovenec, ki je bil stoletja teptan. Zdaj se je odločil, trd-no odločil, da si dokončno pripori, kar mu je rojenemu poklonila narava. Za svobodo se je bil pripravljen upreti, za svobodo se bo boril in je zanj tudi pripravljen biti obsojen.

Študent in propagandist se je odlo-čil, da bo po svojih močeh ohranjal zgodovinske dogodke naroda, ki je bil toliko časa podoben hlapcu Jerneju. To niso bili časi za fotografiranje rož in bežečih srn na jasi. Motivi, ki so se ponujali fotoaparatu so bili čisto dru-gačni. Vendar... kje dobiti fotoapa-rat?

Naključja so kot reka, ki te lahko pripelje neznano kam. 26. septembra je z bataljonom prostovoljcev, ki ga je vo-dil tov. Ribičič, prebredel Savo. Besed ni bilo, samo ugibanja, ki so kmalu privedla do spoznanja, da so na Šta-jerskem.

Iz bataljona prostovoljcev je nastala

Šlandrovci ob zavzetju Ljubna

Foto: Stane Lenardič-Zan

TV-15 ZA MLADINO

POVEJ, OČKA!

»Očka, povej mi pravljico!« ga prosim večer za večerom. Potem z odprtimi usti poslušam zgodbe o strahovih ali pa se na ves glas smejem Krjavljju in njegovim prigodam. Kadar očku zmanjka pripovedk, spregovori o spominih na mladost. »Tokrat je bila vojna in skoraj ni bilo ure, da bi se kaj ne zgodilo...« je začel oni dan. »V okolici rojstne Radohove vasi so bili večkrat hudi boji. Čeprav sem bil še majhen, se še dobro spominjam neke jesenske noči leta 1942. Mama je prišla zvečer v sobo in rekla, da se bo nekaj zgodilo. Vsi smo napeto poslušali, kaj bo. Kmalu smo na železniški progi, ki je peljala v bližini naše nise, zaslišali nekakšen klic in kmalu zatem so v noč odjeknili streli. Vaščani so se hudo prestrašili. Pobegnili so v bližnji gozd in vzeli s seboj le nekaj najnujnejše hrane in obleke. Največ je bilo žensk, starih ljudi in otrok, saj je bila večina moških pri partizanih.

Zgodilo se je tole:

Partizani so na progi odvlili tračnice z namenom, da bi iztiril italijanski transport z vojakji. Minute pričakovanja so se vlekle neznanosko počasi. Končno je le pripinjala črna pošast. Lokomouva in nekaj prvih vagonov se je prevrnilo v Temenico. Italijani so začeli iz bližnjih bunkerjev streljati, da je bilo groza. Toda glej ga, vraga, namesto transporta vojakov je pripeljal tovorni vlak. Zadovoljiti so se morali z orožjem in hrano, potem so jo pa hitro ucvrili Italijanom tako rekoč izpred nosu.

Drugi dan so se Italijani maščevali in v vasi pobrali veliko ljudi. Odpeljali so jih v razna taborišča, nekaj pa tudi ustrelili. Vendar jim to še ni bilo dovolj. Ljudem so grozili, da jim bodo požgali domove, česar pa na srečo niso storili. Le ob železniški postaji so posekali vsa drevesa, kar dokazuje, da so jim partizani vili strah v kosti!« je končal očka.

NUSKA LAVRIH

HVALA TI, DA SI PRIŠEL!

Ko je bila moja mamica še deklica, je divjala vojna. Velikokrat je prenašala pošto in pomagala ranjenim partizanom na Trški gori. Tudi tja so prišli Nemci in pobili mnogo partizanov. Mamica je ponoči našla hudo ranjenega borca, ki je bil prav tako mlad kot ona. Videla je, da zelo krvavi in da se njegovo življenje izteka. Ker mu ni mogla pomagati, ga je samo nežno pobožala po glavi in prijala za roko. Mamica mi je povedala, da je ranjeni partizan zašepetal: »Hvala ti, mama, da si prišla... ostani pri meni!« Potem je mirno umrl. Mamica je odšla naprej in ponesla s seboj neizbrisni spomin na mladega partizana. Čez dve leti je dočkala svobodo in se vrnila na svoj dom.

JANA STARIČ

PRIPOVEDUJE BOREC KAREL RACE

Pogledala sem na uro. Bilo je že 14. »Pohiteti moram, sicer bom pozna,« sem si rekla in pospešila korak. Hitro sem stopila po klanecu navzdol in se ustavila na dvorišču ene izmed hiš. Ozrla sem se na številko, pribito tam nad vratmi. Bila je tista, ki sem jo iskala. »Torej naprej!« sem si glasno dajala poguma. No, pa se je vse srečno izteklo. Sprejel me je sam Karel Race, h kateremu sem se namenila. Prijateljsko sva si segla v roke in se začela pogovarjati. Nekdanji borec 2. bataljona Istrskega odreda in vojaški vojni invalid mi je povedal marsikaj zanimivega, jaz pa sem njegove spomine zabeležila, kot sem najbolj vedela in znala:

»Posebno dobro se spominjam maja leta 1944. Na Kozini so bili takrat poleg številne vojske tudi italijanski orožniki, imenovani karabinjerji. Partizani so z Italijani sklenili zavezništvo in se dogovorili tudi za skupno akcijo proti Nemcem. Do uresničitve načrta je prišlo s pomočjo dveh terencev-obveščevalcev, ki sta delala na tem območju. Z italijanskim poveljnikom sta se v strogi tajnosti domeni la za sestanek v bližnji vasi Rodik. Na vrtu za Čeparjevo hišo, po domače Klunovo, sta si prej sovražnika postala prijatelja. Italijanski predstavnik je prišel brez orožja. Sestanek je potekal mirno in tako, kot je bilo domenjeno. Dogovorili so se, da bodo karabinjerji pristopili k partizanskim vrstam in oddali tudi orožje, obleko, opremo, pohištvo in hrano: skratka vse, kar so imeli v svoji utrdbi na Kozini.

Izvršitev omenjene akcije so zapu ali 2. bataljonu Istrskega odreda. Uspelo je! Medtem ko so pijani Nemci peli, so naši v njihovi neposredni bližini nakladali na vozove italijansko blago. Z novimi borci in zalogami za tisti čas dragocene ga tovora so se umaknili v Rodik. Hrano, obleko in orožje so si razdelili, odeje, zdravstvene potreščine in blazine pa so oddali bolnišnici v Padežu. Komanda mesta Materije je sprejela Italijane in jih premestila na osvobojeno ozemlje v Beli krajini.

Za trenutek sem ostala sama v sobi. Tovariš Race je odšel po neko listino. To je bila odpustnica

iz bolnišnice v Kočevskem Rogu, kjer se je hudo ranjen zdravil precej časa. »Veš, septembra istega leta sem bil ranjen v nogo in hrbet, pet krogel me je zadelo in še danes dve tičita v levi nogi...« je nadaljeval, ko se je vrnil. Tudi sama sem ju otipala. »Patrulja, v kateri sem bil tudi jaz,« pripoveduje naprej, »je morala v vas Palčje na Notranjskem. Trije smo bili. Ko sem stopil v eno izmed tamkajšnjih hiš, sem naletel na domobrince. Sunkovito sem se

je to žalosten sprevod in nikoli ne bom pozabil nekega Rusa, ki je med potjo umrl... Čez Kolpo so nas prepeljali s splavom. Do bolnišnice — mislim, da se je imenovala »Prek Igorja 15' — smo prišli z zavezanimi očmi. V dolini med skalovjem je bila ena sama baraka z deset do petnajstimi posteljami. Poleg barake je bil za lažje ranjence pripravljen nekakšen kozolec, pokrit z drevesnilm lubjem. Tu sem ostal približno mesec dni!«

obrnil in se pogal v beg. Do gozda je bilo kake tri kilometre. Tekel sem, kolikor so me nesle noge. Domobranci so me vztrajno obsipavali s svinčenkami in bil bi res pravi čudež, če me ne bi nobena zadela. Nenaadoma sem začutil hudo bolečino v hrbtu in nogi. S težavo sem se zavlekel do gozda. Tu sem prenočil, in se naslednje jutro s poslednjimi močmi vrnil k svojim. Imeli so me že za mrtvega, saj sta se bila tovariša že prejnjali dan vrnila. V bataljonu so mi dali injekcijo, me položili na voz in začela se je težavna pot do bolnišnice na osvobojenem ozemlju. Med potjo sem se za dva dni ustavil v premični bolnišnici pod Snežnikom. Od tam je proti Kočevskemu Rogu krenilo enajst kmečkih voz, polnih ranjenih borcev. Bil

Skrbno sem si ogledala odpustnico, na kateri so navedeni borčevi osebni podatki. Napisano je bilo, da se mora vrniti na pregled 15. novembra. Karel Race je bil vpisan pod številko 583. Iz bolnišnice je bil odpuščen 12. novembra. Črnilo je še dobro ohranjeno, le nekoliko obledelo je. Viden je tudi žig bolnišnice.

Preden sva se poslovila, mi je še povedal, da se je potem priključil enoti, ki je šla v Črnomelj. Zvedela sem tudi, da je bil novembra 1944 na pogrebu slovenskega komandanta in narodnega heroja Staneta Rozmana in da se je takoj zatem vrnil k Istrskemu odredu.

Zahvalila sem se in poslovila. »Mirjam, pa še pridi!« mi je rekel in se prijazno nasmehnil.

MIRJAM RACE

Nagrajeni prispevek

POŽGALI SO TUDI LAZCE

čevskega glasila komaj čakajo na naše prispevke, jaz pa takole trtim čas!« sem kar na glas godrnjala. Nenaadoma je pozvonilo. Vzela sem ključ in se odpravila proti vratom. Bila sem prepričana, da sta se vrnila brat in sestra. Že ko sem šla po hodniku, sem uvidela, da je prišel nekdo drug. Skozi steklo sem namreč ugledala obrise tanke postave v temnem plašču. »Vi ste, Vašnkarič!« sem se razveselila pri nas vedno dobrodošle gostje. Nasmehnila se je in mi v pozdrav stisnila roko. »Že vem, o vaši dobroti bom nekaj zapisala!« mi je v trenutku šinilo skozi glavo, in to misel sem tudi glasno izrekla. »Saj ni bilo sile!« je skromno dejala.

Vam je znano, kje leži vasi Lazec? Tam na Cerkljanskem, kjer se majhna skupina hiš plašo stiska v hrib... In če prideš do vasi po kolovozu in če dobro napneš oči, boš tam na začetku ugledal kup kamenja, ki ga obdajajo štiri nizke stene. Tu, med grmovjem in bujnimi koprivami, je nekoč stal dom mojega očeta!

Bilo je 10. junija 1944.

Huda vročina je bila. Ljudje pripovedujejo, da je takrat zemlja od suše vsa razpokala. V vasi je vladala tišina, kar ni obetalo nič dobrega. »Šebrelje so gorele, na Stopniku so požgali, na Straži tudi, in oni dan je veter z Jadrge prinesel s seboj ogorke slamnate

strehe...«, so ljudje tiho in strahoma govorili. No, pa so tudi v Lazce prišli, ti prekleti hudiči! Do zob so bili oboroženi in nasmejani, ko da bi šli na fantovščino. Počasi so stopali po kolovozu. Kaj jim je bilo storiti, ubogim ljudem? Naj se uprejo z rokami, ki merijo puške vanje, ali naj s pestjo udarijo po režečih se ustih, ali naj tujemu nasilniku povedo, kje se skrivajo partizani? Roka se ni dvignila in usta so molčala. »Še deset minut vam damo časa, potem požgemo!« so zagrozili nedolžnim.

V zrak je šinila raketa, dvignile so se bakle in suhe slamnate strehe so v trenutku vzplamtele. Ljudje so brezmočno gledali goreče domove. Pred njihovimi očmi se je v pepel spreminjalo delo desetletij, pa niso mogli ničesar storiti. »Veje dreves so se v veliki vročini bolešno lomile, kakor da v onemogelno srdu krčevito in v protest stiskajo svoje lesene prste!« pripovedujejo starejši vaščani.

»Čez kake tri dni je prišla k nam Marija Močnikova-Vašnkarič...«, se spominja moja stara mama. »Pridite k nam, dali vam bomo tetino kamro!« je prijazno povabila. Potem so odšli v Močnikovo hišo, ki edina ni pogorela. Kakih petindvajset ljudi je takrat bivalo pri njih, saj se je v vsaki izbi tiščala številna družina. Pomagala je vsem, Vašnkarič! Ampak, to je bilo pred davnimi leti...

MIRJAM DEZELA

KRAMLJANJE

Draga Alenka!

Ne začudi se nepričakovnemu pisemcu in neznane pisca zapisanih besed. Takoj ti bom pojasnil, kaj me je vodilo k temu, in če utegneš, prisluhni:

Sem zvest bralec borčevskega glasila »TV-15« in z veseljem sem pozdravil pobudo uredniškega odbora, da predzadnjo stran prepusti mladini. Žal mi je le, da vam ni odmerjen večji prostor, saj je to ena izmed najbolj branih strani, in ne samo med mladimi! Verjetno že mora biti nekje vzrok za to in o tem ne bi več govoril.

Se enkrat: rad ima to stran in posebno še tvoje vrstice. Priznam, da sem ganjen in srečen ob spoznanju, da se med mladino današnje generacije najde tudi srcece tvojih razsežnosti. Tvoji sestavki so vsebinsko bogati in kot takšni bogatijo družbalece. Na to, Alenka, na to si res lahko ponosna!

V petek, soboto in nedeljo sem se potepal po Gorenjski. S seboj sem ponesel tudi »TV 15«, ki ga zaradi priprave na izlet v četrtek nisem utegnil prebrati.

Bilo je zgodaj zjutraj, ko so hotelski gostje še spali in se je prebujalo čudovito majsko jutro. Pod kostanji tam zunaj so ptički izvajali posebno lep koncert, jaz pa sem prebiral tvoje misli o svobodi, in to ne le enkrat. Poznam te po vsebini tvojih prispevkov in četudi pod njimi ne bi bilo zapisano tvoje ime, bi vedel, da jih je napisala tvoja roka. Priznam, orosilo se mi je oko. Občutkov ti ne bom na dolgo in široko opisoval, lahko pa ti iz srca čestitam in se ti zahvalim za te besede. Po tem sem ves dan mislil na pretekle dni in sedanost pa na tvoje vrstice in na Alenko iz Grosupljeja.

Ko sem bil še istega dne na Orlovih glavah nad Voglom — najvišje, kar sem se povzpela na tem izletu — sem poslal svojim najbližjim planinski pozdrav. Tudi tebi sem napisal kartico in ker nisem imel tvojega domačega naslova, sem jo skupaj s pisemcem poslal kar na uredništvo »TV 15«. Vedel sem, da boš oboje prejela in se zaradi tega ne boš hudovala.

Mimogrede: Stankove dogodivščine — tak je bil naslov tvojeja prispevka v eni izmed zadnjih števil — so tudi moje dogodivščine.

Bojim se, da sem se že preveč razgovoril in da te dolgočasim. Moral sem! Le še toliko potrpi, da ti še enkrat iskreno čestitam za tvoje delo pri »TV 15« in da ponovno izrazim občudovanje nad vsebino tvojih misli in dobroto tvojega srca. Če bi ne bile tvoje misli iskrene, bi nikdar ne izzvenele tako bogato. Veš, prevara se čuti in neiskrenost tudi, čeprav je zapisana z izurjeno roko.

Bodi mi srčno pozdravljena, deklica, in ne zameri mojemu nadlegovanju.

Tople pozdrave!

Viktor Čeh
Občinsko sodišče
Slovenj Gradec

Spoštovani tovariši!

Morda ni prav in mi boste zamerili, da sem pisemce objavila, ne da bi vas prosila za dovoljenje. Vidite, tokrat sem to storila brez omahovanja, kar ne sodi ravno v moje navade, in mirne vesti. Ne bi si mogla oprostiti, če bi zapisane misli ostale samo vajina skrivnost. Delo naših sodelavk in sodelavcev pa je tako z njim dobilo priznanje, ki ga — osamljeno v svojih težnjah in ne vedno pravilno vrednoteno — prav gotovo zasluži.

Hvala vam!

MILENA

BESEDE IN DEJANJA

Potrpljenje je božja last

Rada se obračam k zunanjemu svetu, najbrž zato, ker precej berem o teh stvarih zunaj in mislim, da nismo daleč od takšnih dogodkov, kakor so bili v Gdansk, če se bomo še naprej takole igrali s tolikimi plastmi, ki imajo nizke dohodke. Gojko Stanič je danes govoril o polovici delavskega razreda, ki živi, recimo, vsaj pod normalno življenjsko ravni ali pa na meji življenjske ravni. Nastane lahko socialna kriza, krizno stanje, ali kakorkoli že lahko to imenujemo. In potem bomo spet pred hudimi dilemami, kako je mogoče, da pride do spopada v socialistični državi.

Komunist, 4. junija 1971

Ni tako strašno . . .

Na naraščanje cen že privajenemu Jugoslovancu so letos spomladi ponudili jalo tolažbo, da imajo hude skrbi z inflacijo tudi v zelo razvitih državah. Po podatkih, ki jih je te dni objavila OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) za svoje člane in Jugoslavijo kot pridruženo članico, so se cene blaga za potrošnje in uslug v prvih treh mesecih letošnjega leta v Angliji povečale za 8,8 odstotkov, na Norveškem za 7,1. Svedskem 7,8, Irskem 11,7. Zato tudi jugoslovansko povečanje samo za 10,7 odstotka ni tako strašno.

Vjesnik, 3. junija 1971

Ne bodo več dovolili . . .

Najvažnejše vprašanje našega železniškega prometa je po izjavi generalnega direktorja Skupnosti ŽTP Jugoslavije Vanje Vrančiča v tem, da družba omogoči železnici v svoje cene zajeti vse pravice, ki so navadno zajete v cenah vseh drugih gospodarskih uslug in izdelkov. Posebno pa je poudaril, da delavci na železnici pod nobenim pogojem ne bodo več dovoljevali urejati zadeve gospodarskega položaja železnice, amortizacije in pogojev poslovanja na škodo njihove življenjske ravni . . . in ne škodo pogojev za varnost prometa na naših progah.

Vjesnik, 3. junija 1971

Dreyfusova afera (8)

V takšnih razmerah so republikanci okrepili svoje vrste, začeli so ustanavljati odbore »javne rešitve«, s katerimi naj bi Francijo rešili pred državnim udarom. Zahtevali so sestavo takšne vlade, ki bi odločno branila republikanske institucije ter zajamčila red in zakonitost. Tako je nastala republikanska vlada, katere predsednik Waldeck-Rousseau pa je na splošno osuplost zapopal ministrstvo za vojsko generalu Galliffetu, šestdesetletniku, ki je bil svoje čase s krvjo zadušil pariško komuno in ki so ga socialisti zmerjali z »versajskim strelcem«.

Toda odločitev predsednika vlade ni bila tako zgrešena: za dokončno rešitev Dreyfusove afeje je bila potrebna osebnost, ki je desničarji ne bi mogli napadati, saj so že tako dovolj kritizirali novo vlado (imenovali so jo »Dreyfusova vlada«). Generalu Galliffetu ni bilo do takšne rehabilitacije židovskega kapetana Dreyfusa, ki bi povzročila tudi hkratno obsodbo glavnega štaba, kateremu je popolnoma zaupal. General Mercier se je zavedal ministrovega zdržka, vedel pa je tudi, da bi moral na morebitnem ponovnem procesu priznati vsaj napake, ki jih je zagrešil v letu 1894, zato je izjavil za list »L'Intransigeant«: »Dreyfus bo zanesljivo tudi drugič obsojen, zakaj v tej zadevi je prav gotovo tudi krivec. Ta krivec je ali on ali pa jaz.«

Na sodišče je spet legla senca državnih interesov, tako da je šele Dreyfusova vrnitev v Francijo (v Rennes je prispel v avgustu 1899) pokazala, da je v središču zadeve vendarle navaden človek, ki so ga pred petimi leti izrgali družini ter ga — nedolžnega — poslali trpet na Hudičeve otoke.

Za ljudi, ki so iz njega naredili simbol, je bil Dreyfus skoraj pravo pravcato razočaranje, ko se je prikazal na sodišču. Clemenceauju se je baže zdel zoprni. Zasliševanje ni zbudilo razburjenja. Ko mu je general Mercier rekel: »Če bi me obšel najmanjši dvom, bi bil prvi, ki bi rekel kapetanu Dreyfusu, da

sem se pošteno zmotil.« — je Dreyfus odgovoril: »To bi tudi morali reči!« Toda njegov odgovor je bil tako malo »teatralen«, da je veliki igralec Antoine dejal: »Če bi jaz lahko izrekel te besede, bi vsi sodniki planili v jok!«

Med potekom sodne obravnave je neznane streljal na enega izmed Dreyfusovih branilcev, Laborija, tako da je moral v bolnišnico. Toda sodišče ni hotelo pretrgati razprave. Ko je odvetnik Labori čez deset dni spet mogel na sodišče, je bilo v glavnem že vse opravljeno: sodniki so se odločili. Pri tem jim je spet pomagal general Mercier, ki je rekel polkovniku predsedniku sodišča takole: »Odločite se že vendar med svojim generalom ali tem Židom.«

Dne 9. septembra 1899 je bil Dreyfus še enkrat spoznan za krivega. Sodišče mu je priznalo nekaj olajšalnih okoliščin ter ga obsodilo na deset let prisilnega dela.

RESNIČNI KRIVEC ESTERHAZY

Ogorčenje nad sodbo, ki ni upoštevala niti enega odkritja iz zadnjih nekaj let, je bilo neznansko. Časopisi vsega sveta so pisali, da gre za škandal. V dvajsetih prestolnicah so izbruhnile protifrancoske demonstracije. Nekatere države so zagrozile, da ne bodo sodelovale na svetovni razstavi, ki naj bi bila leta 1900 v Parizu. Tedaj je francoska vlada sklenila, da Dreyfusa pomilosti: kapetan, ki ga je »podpihoval« Clemenceau, je hotel pomilostitev najprej zavrniti, toda domači so ga le pripravili do tega, da ni odbil predsednikovega usmiljenja. Zlasti še, ker so dobro vedeli, da Loubet ne bi maral videti, da bi v zaporu sedel nedolžen človek.

Obsodba v Rennesu, predvsem pa pomilostitev, sta naposled le pomirili duhove. Toda kapetan Dreyfus je bil popolnoma rehabilitiran šele julija 1906. Dotlej so njegov dosje spet temeljito pregledali, poslanska zbornica pa je izglasovala amnestijo, da ne bi šli v zapor Dreyfusovi tožniki. Potem je kasacijsko sodišče razveljavilo sodbo, izrečeno v Rennesu. Pred isto vojaško šolo, pred katero je bil degradiran pred dvajsetimi leti, so Dreyfusa imenovali za majorja in za viteza Legije časti. Na tribuni je bil tudi Picquart, ki so ga povišali v generala.

Emile Zola ni mogel deliti veselih trenutkov z Dreyfusom in prijatelji: v noči z 28. na 29. september 1902 se je

zadušil v svojem stanovanju: zaradi ogljikovega dvokisa, ki je uhajal iz peči. Še dandanes nekateri trdijo, da ni šlo za nesrečo, marveč za umor. Ko so 4. junija 1908 pisatelj pepel prenesli v pariški Panthéon, je neki Gregori streljal na Alfreda Dreyfusa ter ga ranil v roko. Toda z leti so morali tudi najsrdečjši antidreyfusisti priznati resnico, ki je postajala čedalje bolj prepričljiva.

Po prvi svetovni vojni so prišli na dan »zapiski« nemškega polkovnika von Schwartzkopppa, iz katerih je bilo videti, da mu je sloviti »bordereau« priskrbel nihče drug kot Esterhazy. Tu-

Alfred Dreyfus na stara leta.

di sam Esterhazy je večkrat priznal krivdo, med drugim tudi v priči pisatelja Oscarja Wilda. Naposled je grof Carlo Sforza, ki je bil ataše na italijanskem veleposlaništvu v Parizu, izjavil: »Na veleposlaništvu smo vedeli, da je pisec »bordereauja« Esterhazy, vedeli pa smo tudi, da nihče z nemškega veleposlaništva ne pozna Dreyfusa.«

Dreyfus je dočakal petinsedemdeset let: umrl je 11. julija 1935. Nekemu prijatelju, ki mu je pisal, da je rešil republiko, je odgovoril: »Ne, ne, kje pa! Bil sem le topniški častnik, ki mu je tragična znota onemogočila, da bi šel po svoji poti. Nisem tisti Dreyfus, ki naj bi bil simbol pravice. Tistega Dreyfusa ste ustvarili ...«

KONEC

PRISPEVKI
ZA ŠOLO
V CERKNEM

MEBLO, Nova Gorica v materialu 10.000.—
Tovarniška konferenca zveze mladine TOMOS.
Koper 1.000.—, INDE, (Center za rehabilitacijo invalidov) Koper 2.500.—, Turistično in avtobusno podjetje KOMPAS, Ljubljana 3.000.—
Občinski odbor ZZB NOV Slovenske Konjice 1.350.—, Nama Ljubljana 5.000.—
Odbor za gradnjo osnovne šole — spomenik NOB v Cerknem se toplo zahvaljuje za prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-652-66 SDI Idrija — sklad za izgradnjo šole v Cerknem. Kupujte denarne bone po 10 din, 50 din in 100 dinarjev — pomagajte graditi osnovno šolo — spomenik NOB v Cerknem.

Za muzej v Brestanici

Muzej slovenskih izgnancev v Brestanici želj razširiti svojo stalno razstavo z gradivom o sodelovanju izgnancev v osvobodilnem boju. Zato prosi zlasti vse svoje izgnancev, ki so padli v Slovenski partizanski četi »Ivana Cankarja« v Srbiji ali v drugih enotah, da mu posodijo v preslikavo fotografije padlih borcev. Po preslikavi bomo fotografije vrnili. Gradivo pošljite na naslov: dr. Tone Ferenc, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, Trg revolucije 1.

OBVESTILO

Vse člane mestnega odbora Zveze borcev prostovoljcev za severno mejo 1918/19, Ljubljana, obveščamo, da je izlet na Koroško, ki je bil predviden za 9. junij 1971, zaradi tehničnih ovir preložen na 7. julij 1971. Program ostane isti, kot je bil predviden. Prijavite lahko tudi svojo ženo, za katero morate nakazati 32 dinarjev. Prijavo pošljite najkasneje do 20. junija 1971.

O programu izleta v Benečijo, ki bo v septembru, bomo člane pravočasno obvestili.

Odbor

barcaffè

mešanica
mlete
prazene
kavenetto
100
g

CENIK MALIH OGLASOV

Proizvedbe, vabila, objave obvestila zabvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

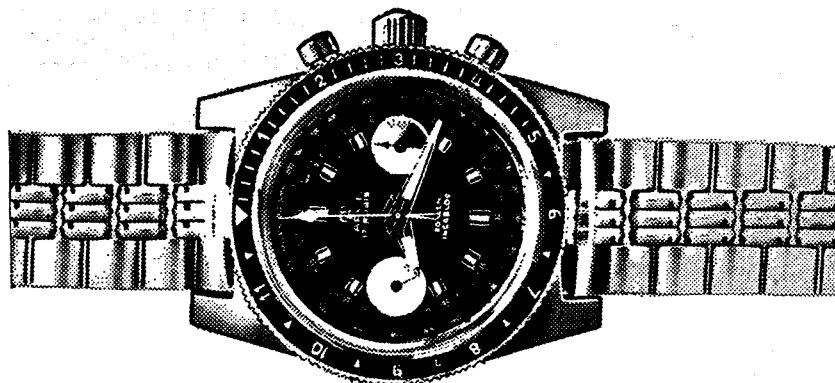
Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.

Biseri
proizvodnje

DARWIL

Lady 71

Lord 71

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši tri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojeni elegance in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPŠTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II